

IZETA BABAČIĆ

BOSANSKI JEZIK ZA V RAZRED
DEVETOGODIŠNJEgosnovnog obrazovanja

BOSANSKI JEZIK ZA V RAZRED

DEVETOGODIŠNJE OSNOVNOG OBRAZOVANJA

**BOSANSKI JEZIK ZA V RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNOG OBRAZOVANJA**

Autorica:
Izeta Babačić

Recenzenti:
Ljudmil Spasov
Hilda Drpljanin
Sanela Tarić

Lektor:
Aida Kršo

Stručna redakcija:
Aida Zuković

Urednik:
Aida Zuković

Grafički dizajn i tehničko uređenje: Vladanka Koleva, Evgenija Pavlova - ARS STUDIO

Kompjuterska obrada i ilustracije: Kristina Jordanova

Mjesto i godina izdanja: Skoplje, 2023. godina

Izdavač:
Ministarstvo za obrazovanje i nauku Republike Sjeverne Makedonije ul. „Sv. Ćirilo i Metodije” br. 54 1000 Skoplje.

Odlukom za odobrenje i upotrebu udžbenika iz predmeta Bosanski jezik za peti razred u devetogodišnjem osnovnom obrazovanju br. 26-103/1 od 20.01.2023 godine, donešenom od Nacionalne komisije za udžbenike.

CIP

Drage učenice i dragi učenici,

Ovo je udžbenik koji će vas voditi kroz sadržaje za V razred. Kroz tekstove pisaca i spisateljica, dobijat ćete nova znanja kako da se ljepše izražavate, da razmišljate i da stvarate. Ta znanja dobit ćete čitanjem tekstova, učenjem pravila, rješavanjem zadataka, glumom dramskih tekstova, pisanjem svojih priča. Naravno, uz vas su učiteljice i učitelji, drugovi i drugarice, roditelji. Za uspješnije korištenje udžbenika, data su objašnjenja za sadržaje i aktivnosti koje će pratiti svaku nastavnu jedinicu.

Autorica

SADRŽAJ

I JEZIK I KOMUNIKACIJA

JEZIK I KOMUNIKACIJA	9
KOMUNIKACIJA	10
USMENA I PISMENA KOMUNIKACIJA	13
JEZIK – BOSANSKI JEZIK	16
ZAVIČAJNI GOVOR I KNJIŽEVNI JEZIK	18
DIJALEKAT I NARJEČJA	20
BOSANSKI JEZIK I NJEGOVI DIJALEKTI	21
PISMA BOSANSKOG JEZIKA	23
SAMOGLASNICI I SUGLASNICI	25
AKCENAT.....	27
IMENICE	30
ZAMJENICE POKAZNE I UPITNE	32
PRIDJEVI	35
PRILOZI ZA MJESTO, VRIJEME, NAČIN I KOLIČINU	38
VEZNICI	40
GLAGOLI	41
ANTONIMI, SINONIMI, HOMONIMI	45
PRIJENOSNO ZNAČENJE RIJEČI, IZRAZA I REČENICA	48
REČENICA I REČENIČNI ČLANOVI	50
DIREKTNI I INDIREKTNI GOVOR	52
PRAVOPISNI ZNACI	54
VELIKO POČETNO SLOVO U PISANJU	58
PRENOŠENJE DIJELA RIJEČI NA KRAJU RETKA	59
SKRAĆENICE I SKRAĆIVANJE RIJEČI	60
ČITANJE SA RAZUMIJEVANJEM NEKNJIŽEVNOG TEKSTA	61

II KNJIŽEVNOST I STVARANJE

KNJIŽEVNOST	64
USMENA NARODNA KNJIŽEVNOST	65
NARODNA USPAVANKA,,SPAVAJ,SINE”	66
SEVDALINKA,,DJEVOJKAJE SUNCUGOVORILA”	67
NARODNABASNA,,VUKIORAO”	70
NARODNABAJKA,,TITIZIDŽOMET”	71
DIJETE SA DEVET ČIRAKA	74
NARODNA BALADA „ZLATNA JABUKA”	77
NARODNA ROMANSA „SINOĆ DOĐE TUĐI JUNAK”	79
EPSKA NARODNA Pjesma „NI ZORICE NI BIJELA DANKA”	81
ŠALJIVA NARODNA PRIČA „NASRUDIN-HODŽA I KADIJA”	83
PISANA UMJETNIČKA KNJIŽEVNOST	86
UMJETNIČKA POEZIJA	87
JESENJI PASTEL Sait Orahovac	89
U OČIMA PTICE ŽUTE Ibrahim Kajan	91
BOSNA ŽUBORI Musa Ćazim Ćatić	93
SREBRENA ČESMA Džemaludin Latić	95
GEOGRAFSKA Pjesma o NESRETNOJ LJUBAVI Zejčir Hasić	97

VRIJEME Enisa Osmančević-Ćurić	99
MARAMA MOJE MAME Ismet Bekrić	101
DIMIJE Elifa Kriještorac	103
NEKA NAM OPROSTE TRAVE Izet Sarajlić	105
PRVI SNIJEG Osman Đikić	107
OTAC S KIŠOBRANOM Ismet Bekrić	109
JAGORČEVINA Muhibin Šarić	111
SUNČEVINA Volče Naumčevski	113

UMJETNIČKA PROZA

BAJRAM Edhem Mulabdić	115
ŠARKO Alija Hasagić Dubočanin	119
PIPI NE MOŽE U ŠKOLU Astrid Lindgren	123
NEZASLUŽENI POKLON Fejzi Bojku	125
NIKO-I-NIŠTA Alija Isaković	128
VODENI CVJETOVI Ahmet Hromadžić	132
VELIKI PLJUSAK Hasan Kikić	134
JESENJE BOJE Kire Dončev	136
DIJETE SA DOBRIM SRCEM Husein Sulejmani	137
ROMAN O NOVČIĆU Kemal Mahmutefendić	138
DJEVOJČICA S KOLICIMA Kismete Hisseini	141
HARI POTER I KAMEN MUDRACA Džoen Rouling	144
DRAMSKI TEKSTOVI	147
DRAMA	148
RANDES Advan Hozić	148
DOGAĐAJ U LONCIPUNUMU Nasiha Kapidžić-Hadžić	151

III MEDIJSKA KULTURA I MEDIJSKA PISMENOST

TRADICIONALNI MEDIJI	159
DIGITALNI MEDIJI	160
POŠTA	162
MEDIJSKA PORUKA	163
INFORMACIJE/DEZINFORMACIJE	165
INTERVJU	167

VODIČ

UVOD

RJEČNIK

RAZGOVARAMO
O TEKSTU

DEFINICIJA

ZADATAK

KREATIVNI
KUTAK

O AUTORU/ICI

JEZIK I KOMUNIKACIJA

UVOD

Za početak časa, jedan učenik ili učenica može smisliti jednu situaciju za igru pantomime. (bez govora i zvuka). Ostali učenici pogadaju. To može biti „Eko patrola“, „Prelazimo ulicu“, „U Pozorištu“ i sve čega se sjetite.

1. Da li su bile potrebne riječi da razumijete ovu igru?
2. Kako ste uspjeli da pogodite sadržaj u igri pantomime?

KOMUNIKACIJA

(neverbalna i verbalna)

Zehra, molim te
donesi mi laptop.
Moram da se
uključim na onlajn
nastavu!

Amare, nema šanse.
Vježbamo dramu za
priredbu. Tu mi je
društvo iz škole!

RAZGOVARAMO O TEKSTU

1. Na slikama vidimo telefonsku svakodnevnu komunikaciju između Zehre i Amara. Opišite kako ste razumjeli njihovu komunikaciju?
2. Kojim sredstvom komuniciraju?
3. Šta šalju jedno drugom?

DEFINICIJA

Amar je u komunikaciji govornik. (onaj koji šalje poruku)

Zehra je sugovornica. (koja prima poruku)

Predmet njihove komunikacije je poruka. (informacija, podaci, ideja, osjećaj...)

Slanje i primanje poruke je komunikacija.

Poruka se prenosi sredstvima za komunikaciju. (govor, mobitel, telefon...)

Sredstvo kojim razmjenjuju poruke je mobilni telefon.

RAZGOVARAMO O TEKSTU

Pogledajte slike. Razmislite i recite, koje osjećaje prepoznajete na licima?

Na kojoj slici se koristi govor?

Da li slike pokazuju ista osjećanja osoba na slikama?

Da li je bilo potrebno korisiti govor na drugoj slici kako bi učenici pokazali ljubav prema učitelju?

Koje osjećaje prepoznajete na emotikonima?

DEFINICIJA

Komunikacija se može ostvariti riječima i bez riječi.

Komunikacija sa jezičnim porukama je verbalna komunikacija.

Kada u komunikaciji ne koristimo jezične poruke, to je neverbalna komunikacija.

ZADATAK

KOMUNIKACIJSKI BONTON

Za uspješnu komunikaciju i prenošenje jasnih poruka, moramo znati i pravila komunikacijskog bontona. Ovo su nekoliko pravila i vjerujemo da ste i vi do sada naučili puno pravila. Dopunite svojim pravilima i nepravilima koje znate i označite ih simbolično.

Pravila –

Nepravila –

Slušaj, pa poslije govorи.

Razmisli prije nego počneš govoriti.

Unosi se drugima u lice dok im govorиш.

Govori koliko god možeš i ne daj drugima riječ.

Za razgovor pripremi zanimljive teme.

Nastavi govoriti i pored toga što te niko ne sluša.

Ometaj sugovornika dok govorи.

Kojima redoslijedom učimo?

(u kvadratićima upiši broj redoslijedom)

PIŠEMO

SLUŠAMO

GOVORIMO

ČITAMO

USMENA I PISMENA KOMUNIKACIJA

UVOD

Koju vrstu komunikacije prepoznajete na slikama?

Kako ste prepoznali?

Koja vrste komunikacije vam je lakša, usmena ili pismena?

Zbog čega? Objasnite.

DEFINICIJA

USMENA KOMUNIKACIJA – proces prenošenja informacija i ideja uz pomoć govora koji je upućen od jedne individue ili grupe ka drugoj. Način kako govorimo, zavisi od toga s kim govorimo i koji je cilj komunikacije. Usmena komunikacija može biti formalna i neformalna. **Formalna** kada smo u društvu sa drugarima i drugaricama, u porodičnoj atmosferi. **Neformalna** je na primjer komunikacija u školi sa nastavnicima.

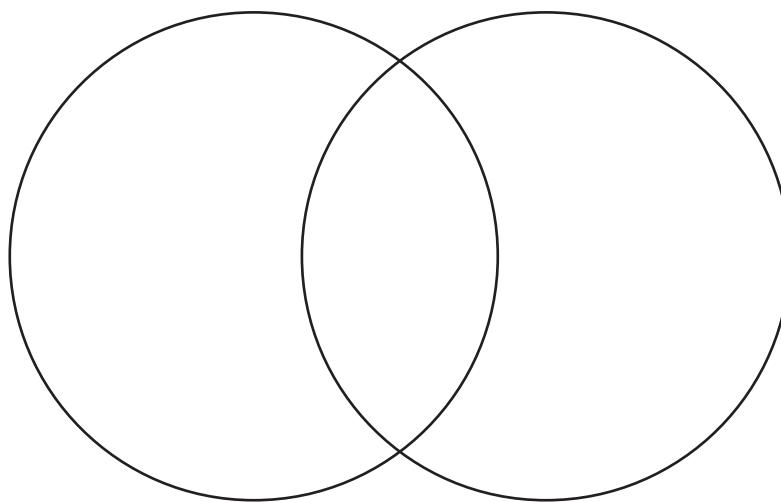

PISMENA KOMUNIKACIJA

PISMENA KOMUNIKACIJA – proces zapisivanja i slanja poruka i informacija pisanjem. Način pisanja zavisi od toga kome pišemo i koji je cilj pisanja. Može biti pisanje olovkom na papiru, mobilnim telefonom, elektronskim uređajima.

RAZLIČITO I ZAJEDNIČKO U USMENOJ I PISMENOJ KOMUNIKACIJI

PRAVILA ZA USPJEŠNU USMENU I PISMENU KOMUNIKACIJU

- GLEDAJ SUGOVORNIKA
- GOVORI JASNO
- RAZMISLI PRIJE NEGO GOVORIŠ
- DOZVOLI I SUGOVORNIKU DA SE ISKAŽE
- OPUŠTENO GOVORI
- NE BOJ SE GREŠAKA

- PRVO PRIKUPI PODATKE
- PLANIRAJ ŠTA ĆEŠ PISATI
- NAPIŠI NEKOLIKO VRSTA TEKSTOVA
- PROVJERI I KORIGUJ
- PROČITAJ NAGLAS PRIJE NEGO POŠALJEŠ

ZADATAK

Podijelite se u dvije grupe. Jedna grupa će raditi na primjerima usmene komunikacije, a druga na primjerima pismene komunikacije.

I grupa:

- razgovor sa bratom ili sestrom za ručkom;
- telefonski razgovor sa prijateljem/prijateljicom;
- tražiti informacije od prodavca u prodavnici;
- odgovori na pitanja tokom časa.

II grupa:

- pisanje SMS poruka;
- četovanje na Instagramu;
- post na Fejsbuku;
- elektronska pošta.

Svaka grupa čita nekoliko primjera i diskutira, pravi razlike između usmene i pismene komunikacije.

UVOD

Već ste naučili da u komunikaciji možemo koristiti više načina. Pročitajte navedene načine sporazumijevanja i pokušajte da se sjetite svakodnevnih situacija kada ih primjenjujete: pokreti, znaci, zvuci, držanje tijela...

Naprimjer: Palcem ruke često dajemo znak da nešto podržavamo, da se slažemo. (simbol, palac za lajk) Sporazumijevanje znači razmjenjivanje misli, ideja, iskustava. Može biti jezična i nejezična. U tabelama rasporedite gdje treba da stoje: pismo, pokreti tijela i lica, govor, slike, film, dodiri, zvukovi, film, znakovi.

JEZIČNA	NEJEZIČNA

JEZIK – BOSANSKI JEZIK

Od svih načina sporazumijevanja, ljudima je najlakše i najbrže sporazumijevanje uz pomoć jezika.

Jezik je sredstvo najšireg sporazumijevanja među ljudima. Omogućava nam da iskažemo misli, stavove, osjećanja... Jezik je sistem znakova koje ljudi nauče da ih koriste za sporazumijevanje.

Svaka nacija ima svoj jezik ili se više nacija koriste istim jezikom: Bošnjaci - bosanski jezik, Mađari - mađarski jezik, Belgijanci - francuski i flamanski, Srbi - srpski jezik, Makedonci - makedonski jezik itd.

JEZIK I DRUŠTVO

Društvo je stvorilo jezik iz potrebe za sporazumijevanje ljudi u zajednici. Jezik i kasnije pismo su uslov za razvoj civilizacije i čovječanstva.

Ja govorim na svom maternjem jeziku kod kuće sa svojom porodicom i rođacima. Moj maternji jezik je bosanski jezik. Bosanski je moj prvi jezik.

Ja govorim mjesnim govorom sandžačkog kraja sa članovima svoje porodice i sa rođacima.

Kada idem u školu tamo govorim na bosanskom standardnom jeziku koji ima razlike od bosanskog koji koristim kad sam kući.

Mi govorimo svoj maternji jezik, bosanski, u porodici i sa rođacima. U školi učimo i govorimo na makedonskom jeziku. Makedonski jezik je službeni jezik u Republici Sjevernoj Makedoniji gdje živimo. Bosanski jezik možemo izučavati u sadržaju izbornog predmeta Jezik i kultura Bošnjaka. Makedonski je naš drugi jezik.

RAZGOVOR

Koja je razlika u bosanskom jeziku koji koristite kući i u školi gdje učite na bosanskom jeziku?
Kako ste naučili svoj maternji bosanski jezik kao prvi jezik, a kako svoj drugi jezik makedonski?

ZADATAK

Popunite u nastavku započete rečenice s kojima ćete iskazati svoju jezičnu kartu:

Moj maternji jezik je _____.

Službeni jezik moje države je _____.

Učimo sljedeće strane jezike _____.

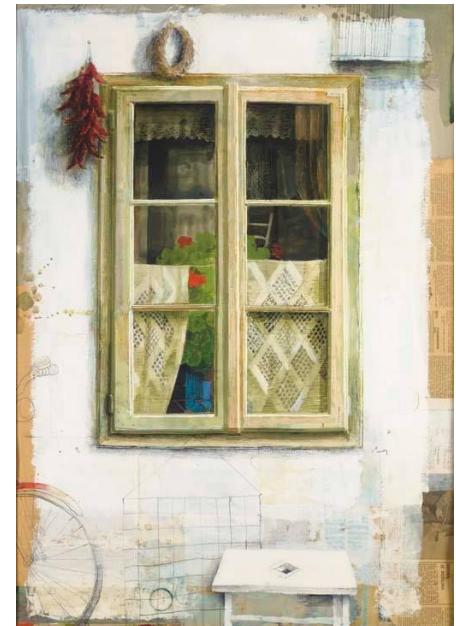
Želim naučiti i ove jezike: _____.

UVOD

Pročitaj ove riječi naglas i objasni značenje, ako znaš.

pendžer	kalem
sahan	hedija
Sahi!	ozaifio
minder	avlija

1. Kako bi ove riječi mogle biti drugačije izgovorene?
2. Da li znaš nekoga koji koristi ove riječi u svakodnevnom govoru?

ZAVIČAJNI GOVOR I KNJIŽEVNI JEZIK

Jezik kojim se služe narodi svijeta, razlikuje se od vašeg maternjeg jezika i morate ga učiti da biste razumjeli. Ali, i kod pripadnika istog naroda, koji žive u istoj zemlji i kraju, postoje razlike kojih ga prave posebnim i prepoznatljivim za stanovnike.

Jezik kojim se služimo u školi, slušamo vijesti, čitamo novine, razlikuje se često od jezika kojim se služimo u svom domu.

Prema tome, razlikujemo **zavičajni govor i književni jezik** (**standardni jezik - preciznije rečeno jer standardni je isključivo ureden po pravilima, a književni jezik može imati odstupanja**).

DEFINICIJA

Govor ljudi nekoga mjesta ili kraja jeste njihov **zavičajni govor**. Zavičajni govor zove se i narodni govor. **Narodni govor** se ponekad vrlo malo razlikuju od jezika koji je u široj upotrebi, ali su ponekad nerazumljivi onima koji ne žive u tom kraju.

Književnim jezikom zove se jezik kojim se pišu knjige, koji se uči u školama, kojim govore obrazovani ljudi. On se upotrebljava u štampi, govoriti se u pozorištu, na radiju i televiziji. Književni jezik ima svoja strogo određena pravila. Pravila upotrebe jednog jezika data su u pravopisu, gramatici i rječnicima.

Bosanski je službeni jezik u Bosni i Hercegovini, uz srpski i hrvatski, u Crnoj Gori jedan od službenih, a regionalni, odnosno priznati manjinski jezik u Srbiji (Sandžak), Sjevernoj Makedoniji i na Kosovu.

SALANDŽAK

Od salandžaka pa do groba,
Najljepše je dječije doba!
Čudne mi riječi govori raja
I babo me pričom zamajava.
Kada sam sine u povoju bio,
Najljepše sam snove snio.
Tome mi je majka pomagala,
Dok me na salandžak ljljala:
Dobro mi te našlo, babo mili,
Na kojem li ste jeziku snove snili?
Strane mi riječi ti koristiš,
Ovo mi malo znanja ništiš!
A što ne pitaš pametnice mala,
Velika je pamet u glavu ti stala,
Salandžak jeste kolijevka mala
Iz koje beba još nije pala.
Osjećaj jeste, prekrasan, divan,
Jer bio je predmet kolektivan.
Ko god da prođe, kad bih zaplako,
Zaljuljao bi me, Bogme i prejako.
Od straha bih se brzo ušutio,
Ponekad i pamet zamutio.
Najljepše je bilo kad majka dođe,
U naručju njenom me strah prođe.
„Babo, što ne kažeš da razumije svako,
Ja bih te shvatila da kažeš ionako,
Od danas ču za kolijevku bebinu objaviti,
Da će SALANDŽAK zauvijek ostati!“

Izeta Babačić

RJEČNIK

salandžak – viseća ljljaška
raja – narod
povoj – materijal za omotavanje bebe

ZADATAK

Narodni bosanski jezik je bogat riječima po kojima se prepoznaje kao takav. Vremenom i uticajem različitih faktora, mnoge riječi su zamijenjene novim koje su aktuelne za savremeno doba. Pokušajte napraviti jedan mini rječnik riječi koje su koristili vaši roditelji, djede i nane i uporedite, odnosno pronađite odgovarajuću riječ u književnom bosanskom jeziku.

DIJALEKAT I NARJEČJA

DEFINICIJA

Dijalekt je govor koji manje ili više odstupa od standardnog jezika i obično zauzima manji prostor. Dijalekt je govor nekoga mjesta, kraja, pokrajine, za razliku od književnoga ili standardnoga jezika. Poseban tip živoga, govornog jezika proširen na nekom užem ili širem zemljopisnom području sa izrazitim vlastitim, fonetskim, morfološkim, rječničkim i drugim obilježjima kojim se odvaja od drugih tipova istoga jezika.

Skup dijalekata sličnih obilježja sa drugim takvim skupinama zovemo narječima. Narječe je jezična grana kojim govore stanovnici određenog geografskog područja. Broj govornika i veličina područja mogu biti proizvoljno veliki. Narječe se, stoga, govoreno na nekom velikom području, sastoji od više dijalekata.

Bosanski jezik je zasnovan na štokavskom narječju.

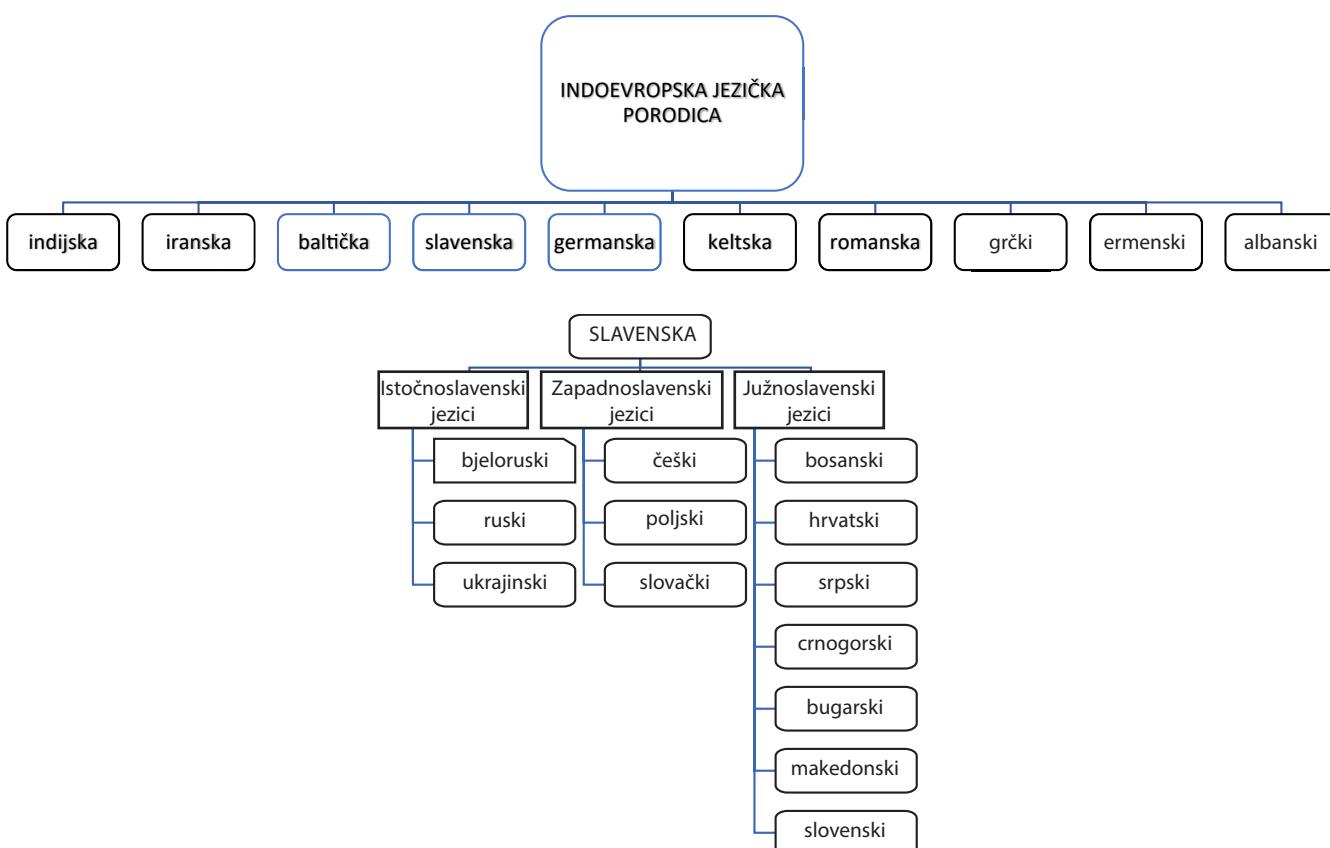

DEFINICIJA

Dijalekt je skupina mjesnih govora, a skupina dijalekata je narječe, a skupina narječja čini jezik. Jezik je skupina narječja.

ZADATAK

BOSANSKI JEZIK I NJEGOVI DIJALEKTI

BOSANSKI JEZIK

ISTOČNOBOSANSKI

ZAPADNOBOSANSKI

ISTOČNOHERCEGOVAČKI

ZAPADNOHERCEGOVAČKI

SANDŽAČKI

* Veći broj pripadnika bošnjačke zajednice u Republici Sjevernoj Makedoniji govore sandžačkim dijalektom bosanskog jezika.

SUNCE KAO SVJEDOK

Živio je Omer sa svojom Fatom u siromaštvu, ali sretno. Na njihovo malo crkavice bacio je oko komšija Murat. I on jednom nagovori Omera da ide s njim tražiti dukate, jer on k'o bajagile zna gdje se dukati kriju.

- Znam na jednom mjestu ima tovar dukata, samo da bi to našli, ti moraš sa sobom ponljeti ravno sto komada dutaka. Ne smiješ ni od kog pozajmiti, jer tako ne bi ništa našli.

Jedno jutro njih dvojica krenu u šumu. Kad su zašli duboko u goru Murat reče:

- Kopaj, Omere, ovdje. Ovdje su!

Iskopaše rov te će Murat Omeru:

- Sagnider se Omere i vidi zveče li dukati!

Omeru postade sumnjivo, nećka se, te Murat skoči u rupu.

- Ne zveče. Još treba kopati.

Još malo kopaše pa Murat prozbori:

- Omere, hajdi sad ti skoči, na tebe je red. Omer skoči a Murat lopatom po glavi. Omer jedva prostena:

- Pusti me, mogu ostati živ, a ako me ubiješ sunce će ti biti svidok.

Murat njega još jednom klepi, uze iz njegove kese ono sto dukata, zagrnu ga zemljom i ode kući.

Kad dođe kući protabiri da su ih u putu napali vukovi, a on jedva živ umakao.

Kroz dvije-tri godine Murat je sjedio sa ženom u sobi, a Bog dao, sunce upeklo pa sve gori. Murat se odjednom zasmija, a žena će mu:

- Što se smiješ, nalet te ne bilo?

- Ma, ženo, vidiš ti ono Sunce? De ono more biti svidok? One godine u šumi Omer mi reče da će mi sunce biti svidok!

- Kakav svidok, bolan, šta to pričaš?

- Ma ono, znaš, kad Omera ubi' gor' u šumi.

Sad se tek sjeti Murat da je odao tajnu, al' šta bi bi. Žena to izbrblja koni, kona drugoj i tako sve do Omerove žene. Fata ti pravo do kadije.

Dodoše zaptije odvedoše katil Murata. On sve priznade i kroz dva dana telali oglasiše:

- Čujte i počujte! Vješa se Murat! Sunce ga odalo!

RJEČNIK

crkavica – siromašna imovina

bajagile – kao da

sagnider – sagni se

nećka se – predomišlja se

svidok - svjedok

protibiri – promumla

nalet – napad, navala

kona – prijateljica, drugarica

zaptije – stražari

telal - glasnik

katil - ubica

ZADATAK

Zamolite odraslike članove porodice, nane i djedove, da vam pomognu u izradi manjeg rječnika riječi koje se razlikuju od književnog bosanskog jezika, a upotrebljavaju se u svakodnevnom govoru.

...

1. Prepoznaćeš li ovu vrstu pisma?
2. Da li ste već čuli za klinasto, kinesko pismo, hijeroglifsko pismo?

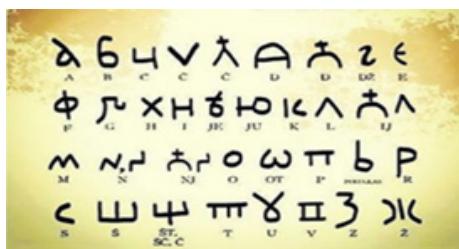
PISMA BOSANSKOG JEZIKA

Ljudi su se sporazumijevali prvo usmenim putem, slikovnim i glasovnim pismom. Prvo naše pismo je glagoljica prije 1000 godina, u IX stoljeću. Glagoljica je dobila ime od riječi glagoljati, govoriti.

Uz pomoć slova glagoljice, napišite svoje ime i prezime. Koristite gornji prikaz glagoljice.

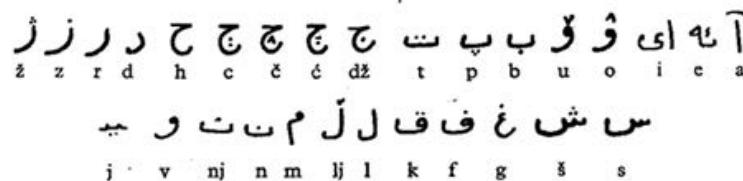
Početkom X vijeka pojavljuje se drugo pismo, čirilica. Čirilicu su prihvatili svi narodi na Balkanu. Od glagoljice i čirilice nastala je bosančica.

Slovima bosančice, napišite imena svojih drugova i drugarica u razredu

Glagolica			Ćirilica			Ime slova			Transliteracija			Čita se kao		
Obla	Uglasta	Bijeguna vrijednost	Slovo	Bijeguna vrijednost										
+	đ	1	đ	1	azx	a	a							
ć	č	2	ć	—	buky	b	b							
॥	॥	3	॥	2	vidi	v	v							
॥	॥	4	॥	3	glasili	g	g							
đ	đ	5	đ	4	dobré	d	d							
ž	ž	6	ž	5	esta	e	e							
đ	đ	7	ž	—	ziveti	ž	ž							
đ	đ	8	đ	6	galo	đ	đ							
ć	ć	9	ć	7	zemlji	ć	ć							
॥	॥	10	॥	11	ite	i	i							
đ	đ	20	đ	8	i	i	i							
ž	ž	30	(ž)	—	derv	žž	žž							
ž	ž	40	ž	20	kale	k	k							
đ	đ	50	đ	30	jeđe	l	lj							
॥	॥	60	॥	40	njihite	m	m							
đ	đ	70	đ	50	nali	n	n/nj							
ž	ž	80	ž	70	ons	o	o							
đ	đ	90	đ	80	pokoi	p	p							
ć	ć	100	ć	90	ruci	r	r/nj							
đ	đ	200	đ	200	slovo	s	s							
॥	॥	300	॥	300	svrdo	t	t							
ž	ž	400	ž	400	uks	u	u							

Historijsko pismo kojim se pisao bosanski jezik je i arebica. Nastala je u vrijeme turske vladavine u BiH. Koristila su se arapska slova ali prilagođena našim glasovima.

Pokušaj slovima arebice napisati imena svojih roditelja.

Današnje pismo je i latinica. To je pismo starih Latina. Po prvim slovima: a, be, ce, de... nastao je naziv abeceda.

U bosanskom jeziku, koriste se i abeceda i azbuka. Zato se treba pravilno služiti i latinicom i čirilicom.

АЗБУКА			АБЕЦЕДА		
Аа	Ӑа	Ӣӣ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
Бб	Ӗӗ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
Вв	Ӗӗ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
Гг	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
Дд	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҶҶ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҸҸ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҴҴ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҵҵ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҷҷ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҸҸ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҹҹ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҷҷ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҴҴ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҸҸ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҹҹ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҷҷ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ
ҴҴ	ӮӰ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ	ӢӢ

KREATIVNI KUTAK

Uz pomoć tabela svih pisma, napišite svoje ime i prezime i uporedite ih.

UVOD

1. Kada kažemo: A, O, S, K itd., šta ustvari činimo? (Izgovaramo glasove)
2. A kada kažem: prrr, krrr itd., šta time prouzrokujem? (Proizvodim neki zvuk)

Ljudi su u stanju da proizvode zvukove. Oni zvukovi koji nam služe za sporazumijevanje nazivaju se **GLASOVI**. Nauka koja proučava glasove zove se **FONETIKA** (od grčke riječi phone = glas)

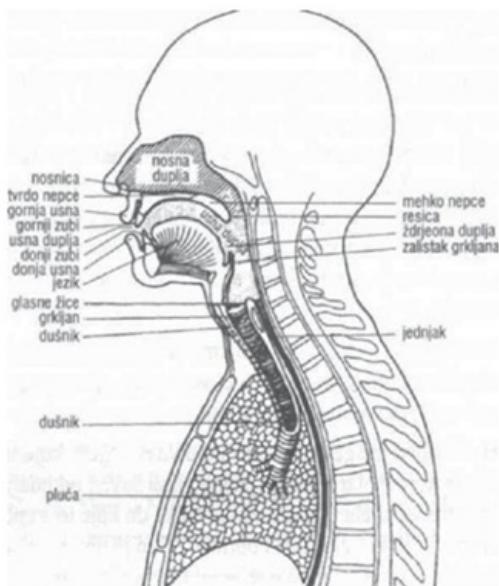
SAMOGLASNICI I SUGLASNICI

RAZGOVOR

Koliko slova ima bosanska abeceda?

Pogledajte šemu govornih organa koji su nam potrebni da bi tačno izgovarali glasove.

DEFINICIJA

Za stvaranje bilo kojeg glasa potrebna je zračna struja ili određena količina zraka. To je onaj zrak koji mi udišemo i izdišemo svakodnevno i koji kroz disajne puteve dospijeva u naša pluća. Primjer: kada, recimo, želimo da izgovorimo glas A, mi prvo lagano naprežemo naša pluća i potiskujemo zrak koji se nalazi u njima. Taj zrak prolazi kroz dušnik i dolazi do glasnih žica. Kada struja zraka dođe do glasnih žica, one počinju da trepere i na taj način stvaraju zvuk određenog glasa. Taj zvuk koji su stvorile glasne žice, nošen i dalje zračnom strujom putuje dalje ka usnoj šupljini i na kraju izlazi iz naših usta napolje u vanjski svijet. Na svome putu od glasnih žica do samih usana i zuba, različiti glasovi nailaze na različite prepreke.

S obzirom na to da svaki glas našeg jezika nailazi na različite prepreke na svom putu ka njegovom konačnom izgovoru, mi sve glasove bosanskoga jezika dijelimo na TRI SKUPINE:

SAMOGLASNICI (VOKALI)	SUGLASNICI (KONSONANTI)	GLASNICI (SONANTI)
--------------------------	----------------------------	--------------------

A, E, I, O, U;

B, C, Č, DŽ, Đ, F, G, H,
K, P, S, Š, T, Z, Ž;

J, V, R, L, LJ, M, N, NJ.

DEFINICIJA

SAMOGLASNICI

Samoglasnici su glasovi koji se izgovaraju tako da zračna struja iz pluća prolazi kroz dušnik i u grkljanu pokreće glasne žice, a zatim slobodno / BEZ PREPREKA / prolazi kroz usnu šupljinu i izlazi iz usta. Pri njihovom izgovoru glasne žice trepere, stvarajući ton, jedan skladan zvuk. Samoglasnici se čuju kao čisti zvučni tonovi, jer se oni proizvode čistom zračnom strujom, treperenjem glasnih žica, bez stvaranja prepreka toj zračnoj struji, ali uz pomoć odgovarajućeg položaja govornih organa koji se ne dodiruju.

PRI IZGOVORU SAMOGLASNIKA ZRAČNA STRUJA KOJA PROLAZI KROZ GOVORNI APARAT NE NAILAZI NI NA KAKVU PREPREKU.

Samoglasnike možemo izgovarati DUŽE i KRAĆE:

Āmir – (- oznaka za dužinu),

Āna – (` - oznaka za kratkoču).

DEFINICIJA

SUGLASNICI

Suglasnici su glasovi kod kojih prilikom njihovog izgovora stvara se potpuna ili djelimična prepreka zračnoj struji koja prolazi kroz govorni aparat. U zavisnosti od toga koliko je velika ta prepreka suglasnike možemo podijeliti na ZVUČNE i BEZVUČNE.

a) ZVUČNI SUGLASNICI: kod njihovog izgovora glasne žice su zategnute i trepere.

b) BEZVUČNI SUGLASNICI: kod njihovog izgovora glasne žice su opuštene.

Zvučni	B	D	G	Z	Ž	DŽ	Đ	-	-	-
Bezvučni	P	T	K	S	Š	Č	Ć	F	H	C

ZADATAK

Vježbajte grupno izgovaranje pojedinih glasova i utvrđivanje njihove zvučnosti ili bezvučnosti, vrste prepreke na koju nailaze.

AKCENAT

Da se podsjetimo!

1. Koja je najmanja jezička jedinica koja nema samostalnog značenja?
2. Koliko bosanski jezik ima glasova?
3. Kako se oni dijele?
4. Šta dobivamo udruživanjem glasova u veće jezičke cjeline?
5. Kako se riječi mogu rastaviti?
6. Šta nastaje udruživanjem riječi u veće cjeline?
7. A udruživanjem rečenica?

Rečenice

Na slogove

Riječ

Glas

Vezani tekst

30

Na samoglasnike, na suglasnike i na glasnike

Pročitaj sljedeće rečenice:

- a) Jutros je Dino zakasnio na nastavu.
- b) Dino je jutros zakasnio na nastavu.
- c) Zakasnio je Dino jutros na nastavu.
- d) Na nastavu je Dino jutros zakasnio.

RAZGOVOR

Šta uočavate u ovim rečenicama?

Međutim, nešto u njima ipak nije isto. Šta?

Određene riječi u njima želimo da posebno istaknemo.

jutros – istakli smo vrijeme kada je Dino zakasnio.

Alen – istakli smo ko je zakasnio.

zakasnio – istakli smo radnju, ono što se desilo.

na nastavu – istakli smo gdje je zakasnio.

Ali, kako ćemo navedene primjere rečenica naglasiti kada ih izgovorimo?

U govoru se obično služimo jačinom, visinom i trajanjem glasa.

Da pročitamo iste rečenice opuštenim, jednoličnim tonom glasa, a zatim naglašene riječi da izgovaramo glasnije i višim tonom. Primjećujete razliku?

U rečenici naglašavamo riječi koje želimo, riječi kojima izražavamo emocionalni stav, koje su nam po nečemu u rečenici najbitnije.

Svako isticanje riječi u rečenici ili sloga unutar same riječi je naglasak, odnosno akcenat.

Nosilac akcenta je samoglasnik u naglašenom slogu.

Dakle, kada riječ podijelimo na slogove, primjećujemo da se slog odlikuje nekom dužinom, određenom visinom tona i jačinom tona. Po tome ćemo razlikovati akcente.

Akcentovan slog je onaj slog koji je dominantan u nekoj riječi. To je slog koji se ističe: PLAnina, KUća, SUNce.

Književni bosanski jezik poznaje četiri različita akcenta. To su: kratkosilazni koji se obilježava znakom ["], kratkouzlazni za koji koristimo ovaj znak ['], dugosilazni [˘] i dugouzlazni akcenat sa znakom ['].

1. dugosilazni: â, ê, î, ô, û (zlâto)

2. kratkosilazni: à, è, ì, ò, ù (kùća)

3. dugouzlazni: á, é, í, ó, ú (rúka)

4. kratkouzlazni: à, è, ì, ò, ù (žèna)

Jednosložne naglašene riječi mogu imati samo silazne akcente (kratkosilazni - könj ili dugosilazni – dán)

Na posljednjem slogu nikad ne стоји akcenat.

Na prvom slogu može stajati svaki akcenat.

PRAVILA AKCENTOVANJA

Postoje i kratke riječi koje nemaju sopstveni akcenat pa ga poprime od riječi koja im slijedi ili prethodi.

Višesložne riječi mogu imati bilo koji od navedena četiri akcenta, ali silazni akcenti mogu biti samo na prvom slogu višesložne riječi.

Prve nazivamo proklitike, a druge enklitike. To su prijedlozi, riječce, veznici. Primjeri: u, od, iz, se i sl.

JEDNOSLOŽNE AKCENTOVANE RIJEČI	VIŠESLOŽNE AKCENTOVANE RIJEČI
mrâv, dâk, jêž	sûn – ce, kù - áa, jè – zik, ná – da,
křst, přst, cřv, sřr, könj	bâj – ka, da - ljî – na, pred - lá - ga - ti
kôst, môst, dân	

ZADATAK

1. Učenik A izgovara riječ, a učenik B govori da li je akcentovani slog dug ili kratak. Učenik A bilježi odgovor i upisuje √ ili X, zavisno od toga da li je odgovor tačan ili nije. Zatim učenik B čita riječi, a učenik A određuje dužinu sloga. Sada učenik B upisuje √ ili X, zavisno od toga što misli da je tačno.

Grupa A

drug
tijelo
voda
knjiga
pismo – dug

Grupa B

biljka
nosić
mačak
lak
krov – dug

2. a) Podvuci riječi koje se izgovaraju KRATKO:

ČAS, SIR, VRANA, MEDO, ZID, ZIMA, LJETO, NOĆ, MIŠ, PET, GLAVA, DJECA.

b) Podvuci riječi koje se izgovaraju DUGO:

MAZA, DAN, SAN, KRAJ, PRAVDA, TIM, TIH, MACA, RUKA, SUNCE, JAD, RAD, PAD.

3. Vježbaj izgovor akcenata na primjerima:

KRATKOSILAZNI	DUGOSILAZNI	KRATKOUZLAZNI	DUGOUZLAZNI
briga, brijeg,, grlo, kuća, nebo, ptica, riba, smijeh, žica.	ljudi, misao, pljusak, radnik, rasti, zvučan.	imati, kašika, ljiljan, muzika, nafaka, noge, otac, karika.	ljubav, skakati, seká, glava, torba, vikati, ruža.

BOR

U gori raste **bor**. Njegove zelene iglice pružaju se suncu, kao podsjetnik na vječito ljeto koje priroda oduvijek sniva. O njegovo korenje zapliće se nisko **granje** grmova. Bor je živ, i grane njegove su žive i čile.

U gorskom kamenju, duboko zapleten je njegov početak – a samo **nebo** je njegov kraj. Bistrom **vodom** zalijevaju ga oblaci, sipkim **pjeskom** daruje ga planina. Bor stoji sam na svijetu – a veselo, živahan i zelen kao da je sve što treba postojati baš on.

Bor je gotovo ličnost. Trebalo bi mu nadjenuti ime – Ivan, **Nedžad** bi se trebao zvati. Ako bi bio žena – bila bi Senka, Stela... Lijepo ime hrabrome boru trebalo bi dati. Život u njemu proslaviti.

1. U ovom tekstu, neke riječi su boldirane. Prepoznaješ li koje su to vrste riječi?
2. Možeš li pronaći još imenica?

IMENICE

Imenice	Imenice su promjenljive vrste riječi koje označavaju imena bića, predmeta i pojava.	<i>paradajz, tele, olovka, sto, kruška, lampa, kiša, oblak, zemlja...</i>
Zajedničke	Imenice koje općenito označavaju bića i predmete.	<i>grad, selo, rijeka, brdo, čovjek...</i>
Vlastite	Označavaju vlastita imena ljudi, životinja, gradova, sela... Pišu se velikim početnim slovom, a zajedničke malim početnim slovom.	<i>Hasan, Selima, Gordana, Muradija, Alma, Sašo, Burhan, Mostar, Kumanovo, Vardar...</i>
Zbirne	Označavaju skup jedinki iste vrste među kojima se nijedan član posebno ne ističe.	<i>lišće, janjad, djeca, klasje...</i>
Gradivne	Imenice kojima se označava neki materijal, stvar.	<i>brašno, željezo, maslo, zlato...</i>

Imenice mijenjaju svoj oblik, razlikuju rod i broj. (*gramatičke kategorije*)

- a) Rod: muški (*vojnik, dječak, Munir, Faris*);
ženski (*djevojčica, Kimeta, Hana, tašna*);

srednji (*pile, dijete, janje, mače*).

b) Broj: Jednina (*pjesma, gitara*);

Množina (*pjesme, gitare*);

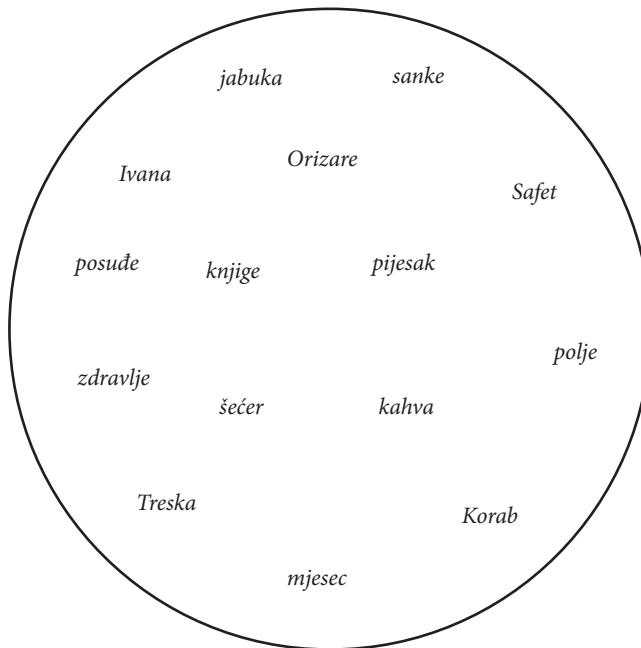
Singularia tantum – imenice koje imaju samo jedninu (*bakar, mlijeko, pjevanje, snoplje*);

Pluralia tantum – imenice koje imaju samo množinu (*makaze, sanke, naočale, pantalone*)

ZADATAK

U tabeli rasporedi imenice i dodaj u nastavku još primjera. Podijelite se u grupe i takmičite se u broju primjera i brzini rada.

IMENICE

VRSTA		ROD			BROJ			
ZAJEDNIČKE	VLASTITE	MUŠKI	ŽENSKI	SREDNJI	JEDNINA	MNOŽINA	SINGULARIA T.	PLURALIA T.

UVOD

Tiho je u mom razredu. Učiteljica je upitala djecu šta su na raspustu čitali i sad svi razmišljaju o pročitanim knjigama.

- Ja sam pročitao najviše knjiga! Čitao sam sve bajke koje su bile u jednoj zbirci - pohvali se Nino.
- Ti čitaš bajke za malu djecu – reče mu Emir.
- On čita ono što voli – javi se Merima.

Merima ne voli kad se djeca svađaju. Ni učiteljica to ne voli. Zato je rekla:

- Svi ste vi mnogo čitali. Ali, da li ste nešto i zapamtili?

Nena pogleda u Emira i Vladu i promrlja sebi u bradu:

- Oni su cijelo ljeto samo gledali filmove. Ništa ne znaju.

1. Pronađi zamjenice u tekstu.
2. Koje vrste zamjenica znaš?

ZAMJENICE POKAZNE I UPITNE

RAZGOVOR

Da se prisjetimo šta smo dosada naučili o zamjenicama.

DEFINICIJA

Zamjenice su riječi koje upućuju na bića i predmete. Upućuju tako što zamijene imena bića i predmeta. Zbog toga što zamjenjuju imena, nazivaju se zamjenicama. Zamjenice ne zamjenjuju samo imena bića i predmeta. One mogu zamjenjivati i neke druge riječi, njima se može pitati itd.

lične - npr. ja, ti, on

povratne - sebe/se

prisvojne zamjenice - npr. moj, tvoj

povratno-prisvojne zamjenice - npr. svoj

pokazne zamjenice - npr. ovaj, onaj

upitne zamjenice - npr. ko, što

odnosne zamjenice - npr. koji, čiji

neodređene zamjenice - npr. neko, nešto

ZAMJENICE

ROD

MUŠKI	ovaj	taj	onaj
ŽENSKI	ova	ta	ona
SREDNJI	ovo	to	ono

ZAMJENICE

ROD			
MUŠKI	ovoliki	toliki	onoliki
ŽENSKI	ovolika	tolika	onolika
SREDNJI	ovoliko	toliko	onoliko

ZAMJENICE

ROD			
MUŠKI	ovakav	takav	onaj
ŽENSKI	ovakva	takva	ona
SREDNJI	ovakvo	takvo	ono

DEFINICIJA

Pokazne zamjenice su riječi kojima se upućuje, odnosno pokazuje na bića, predmete ili na nešto drugo što se nalazi u blizini prvog lica (govornika), drugog lica (sagovornika) ili je dalje od njih. Pokazne zamjenice ovaj, ova, ovo upućuju na bića, predmete ili na nešto drugo i to se nalazi u blizini prvog lica ili govornika.

Pokazne zamjenice taj, ta, to upućuju na bića, predmete ili na nešto drugo što se nalazi u blizini drugog lica ili sagovornika.

ROD				
muški	KOJI	KOLIKI	KAKAV	ČIJI
ženski	KOJA	KOLIKA	KAKVA	ČIJA
srednji	KOJE	KOLIKO	KAKVO	ČIJE

Upitne zamjenice su upitne riječi u upitnim rečenicama, a zamjenjuju pojmove koje očekujemo u odgovorima.

ZADATAK

- Napiši pokazne zamjenice koje upućuju na bića, predmete ili na nešto da nalazi u blizini prvog lica ili govornika. (*Ova torba je teška.*)
- Napiši pokazne zamjenice koje upućuju na bića, predmete ili na nešto da nalazi u blizini drugog lica ili sagovornika: (*Daj mi tu torbu.*)
- Napiši pokazne zamjenice koje upućuju na bića, predmete ili na nešto što se nalazi dalje od govornika i sagovornika. (*Ono dijete svaki dan ide u školu s prijateljem.*)
- Podvuci upitne zamjenice u rečenicama:

1. Šta radiš?
2. Čija je ovo spužva?
3. Kakvo je stanje na putevima?
4. Koliki je tvoj stan?
5. Čiji je ono kišobran?
6. Kakav je bio sendvič?

5. Postavi pitanja za date odgovore:
1. Šarenii.
2. Moj.
3. Arminova.
4. Medeno.
5. Prevelika.
6. Ona, crvena!

UVOD

1. OGLAS

U petak, 27. februara, nestao je ženski bicikl. Bicikl je crvene boje sa bijelim i zelenim detaljima. Srednje je veličine. Ima 18 brzina. Sjedalo je plave boje sa žutim detaljima. Namijenjen je gradskoj vožnji, a ima i žute blatobrane.

Molim sve koji imaju bilo kakvu informaciju o ovom biciklu da se javе na mobitelu 070 700 070.

2. OGLAS

Traži se psić. Odaziva se na ime Skipi. Ako ste ga vidjeli, molimo vas javite se na mobitelu 075000050.

1. Nacrtajte prema opisu oba oglasa, bicikl koji je nestao i nestalog psića. Uporedite crteže. Kojim oglasom ste dobili slikoviti opis. Zbog čega?

PRIDJEVI (BROJNI, GRADIVNI I STEPEN PRIDJEVA)

RAZGOVOR

Kako se zovu riječi kojima opisujemo imenice? Koje bi riječi dodali na sljedeće imenice za njihov opis?

čaša; stolica; prstenje.

DEFINICIJA

Riječi kojima bliže označavamo imenice nazivamo pridjevima. Pridjevi stoje uz imenice jer bliže određuju njihova svojstva – oblik, boju zvuk, miris, pripadnost. Prema značenju, pridjevi se dijele na:

opisne ili kvalitativne (kakvo je što, npr. crven, mali)

posvojne (čije je što, npr. mamino, Senadov)

gradivne (od čega je što, npr. bakreni, drven)

BROJNI PRIDJEVI

Brojni pridjevi su riječi koje označavaju koliko ima predmeta.

Uvijek su u množini.

Mijenjaju se samo po rodu.

Primjeri brojnih pridjeva su: *dvoje makaze, troja vrata, dvoje cipele* i sl.

Brojni pridjevi su: *jedno (jedne, jedna), dvoje (dvoja, dvoje), troje (troja, troje), četvoro (četvora, četvore)* itd., npr. *dvoja vrata, dvoje hlače, troje cipele*.

GRADIVNI PRIDJEVI

Gradivni pridjevi opisuju od čega je nešto sastavljeno ili napravljeno, primjeri: *metalno, željezno, drveno*.

ZADATAK

1. Načini gradivne pridjeve od imenica:

bakar vuna

cement svila

čelik staklo

olovo željezo

2. Podvuci gradivne pridjeve.

biserna ogrlica bistra voda

đačka torba hladna zima

prijateljeva lopta kožne cipele

kravlje mlijeko krupni oblaci

limeni krov jesenski vjetar

lisnato tijesto sestrina soba

zlatni prsten željezno sidro

travnato igralište školska klupa

gradsko zemljишte drvena kuća

STEPEN PRIDJEVA

Posmatraj i uporedi.

DEFINICIJA

Komparacija ili stepenovanje pridjeva je mogućnost da se različitim oblicima opisnih pridjeva izrazi različit stepen neke osobine. Ta pojava se zove komparacija ili poređenje.

Tri poredbena stepena su:

pozitiv (nulta stepen) - hladan

komparativ (prvi poredbeni stepen) - hladniji

superlativ (dodavanjem prefiksa naj komparativu) - najhladniji

ZADATAK

1. Dopuni rečenice komparativima zadanih pridjeva.
(Opisne pridjeve u zagradi stepenuj u komparativu.)

- a) Tvoja je torba _____ (lahak) od Ivonine.
- b) Moja je sveska _____ (uredna) od tvoje.
- c) Naš je hrast _____ (tanak) od susjedova.
- d) Voda je uvijek _____ (hladna) na izvoru.

2. Popuni tabelu prema započetom primjeru.

POZITIV	KOMPARATIV	SUPERLATIV
hrabar		
	ljepši	
		najsretniji
brz		

UVOD

Anesa je danas s razredom na izletu u prirodi.

1. Gdje je Anesa s razredom na izletu?
2. Kada je Anesa s razredom na izletu?
3. Kako je Anesa išla na izlet?

PRILOZI ZA MJESTO, VRIJEME, NAČIN I KOLIČINU

DEFINICIJA

Prilozi u rečenici stoje uz glagole i izriču vrijeme, mjesto i način glagolske radnje. Mjesto, vrijeme i način okolnosti su u kojima se odvija glagolska radnja. Stoga kažemo da prilozi izriču okolnosti glagolske radnje.

Vremenskim prilozima izričemo vrijeme kada se odvija glagolska radnja u rečenici.
(Odgovaraju na pitanja: Kada? Otkada? Dokada?)

Sinoć su u Dnevniku rekli da će padati kiša.

Mjesnim prilozima izričemo mjesto gdje se odvija glagolska radnja u rečenici.
(Odgovaraju na pitanja: Gdje? Kamo? Kuda?)

Selma izlazi vani.

Načinskim prilozima izričemo način na koji se odvija glagolska radnja u rečenici.
(Odgovaraju na pitanja: Kako? Na koji način?)

Nestrpljivo ga čekaju prijatelji.

Količinskim prilozima izričemo količinu, dužinu odvijanja glagolske radnje u rečenici.
(Odgovaraju na pitanja: Koliko? Koliko puta?)

Oni su se premalo trudili da nauče novu tehniku.

Vedran je stoputa ponovio da želi kupiti novi bicikl.

ZADATAK

- Učenici, podijeljeni u grupe, dobijaju radni list na kome je napisano više priloga sljedećih vrsta: za vrijeme, za mjesto, za način i za količinu (*pravo, lijevo, desno, tamo, ovamo, dalje, dugo, ubrzo, zatim, konačno, mnogo, malo, lako, teško, ubrzano, kratko, brzo, ubrzano, pažljivo, sporo, jako, čvrsto, sigurno, strpljivo, ručno, juče, danas, sutra, kasno, rano, itd.*). Svaka grupa izvlači papir na kojem su napisane različite teme:

1. Kako doći do ...;
2. Idemo na ekskurziju;
3. Proslavljamo rođendan.

Zadatak je da osmisle tekst/dijalog (oko 10 rečenica) na temu koju su izvukli, i treba da koriste što je moguće više priloga datih na radnom listu. Nakon čitanja napisanog, dobijaju novi zadatak: da ih podijele u četiri kategorije naslovljene pitanjima: Kada?, Gdje?, Kako? i Koliko? Zatim identifikuju koje kategorije su prilozi koje su koristili u tekstu. U diskusiji se zaključuje da urađeno grupisanje odgovara vrstama priloga (prilozi za vrijeme, mjesto, način i količinu).

KADA?

GDJE?

KAKO?

KOLIKO?

Zaokruži priloge u rečenicama:

Noćas je pao prvi snijeg.

Tiho je sipio dok nije prekrio puste ulice.

Tako su se umorila da su u krevetu brzo zaspala.

Onde smo nekad stanovali.

Iva se zadovoljno smije.

Nikad ne vozi bicikl bez kacige.

Jutros je prvi put zakasnio u školu.

VEZNICI

UVOD

Ako budemo dobro igrali, pobjedit ćemo.
Izgubili smo utakmicu, jer smo loše igrali.
Trčao je, kao da ga vjetar nosi.

1. Da li ste primijetili za šta služe boldirane kratke riječi u rečenicama?
2. Pokušajte pročitati rečenice naglas izostavljajući veznike. Kako zvuči sada rečenica?

DEFINICIJA

Veznici su nepromjenljive riječi koje služe za označavanje veze među riječima i rečenicama. Pravi veznici su: *ali, i, pa, te, da, dok, jer, ako*, a nepravi su: *kada, već, samo, dakle, pošto, kako*.

Veznici mogu biti naporedni i zavisni. Naporedni su: sastavni (*i, pa, te, niti*), suprotni (*a, ali, nego, već*) i rastavni (*ili*) i zavisni (*da, mada, jer, čim, dok*).

ZADATAK

1. Dodaj odgovarajući veznik za povezivanje rečenica i na kraju pročitajte.

1. Išla je u školu _____ vrijedno učila.
2. Učit ću danas _____ sutra.
3. Moja tašnja je zelene boje _____ sukњa crvene.
4. Putovat ću sutra _____ mi donesu novac.
5. Ručaću _____ napišem domaći.
6. Nije došao _____ je bio bolestan.
7. Sredio je pribor _____ je čekao nastavnika.

2. Dopuni sljedeće rečenice veznicima i, pa, ili. Pazi na smisao rečenica.

Planiramo izlet u zoološki vrt ____ se veselim vikendu. Vidjet ću lavove ____ majmune ____ zebre. Ne znam hoću li kupiti sladoled od vanilije ____ od čokolade.

UVOD

Kaži mi majko, majčice mila,
Krhkoo je moje znanje,
Da li glagoli stvarno kazuju
radnju, zbivanje i stanje?

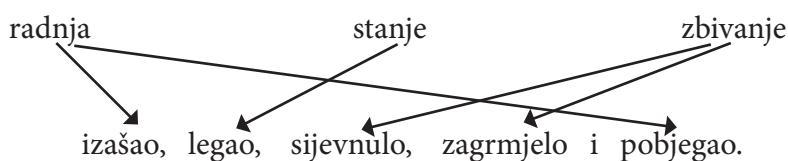
GLAGOLI

STARA TREŠNJA

Sunce je tek bilo izašlo iza brda. Kraj je maja mjeseca. Izašao sam napolje i počeo pjevati. U mom dvorištu stara trešnja savila grane od roda. Njeno lišće je treperilo ispod grana koje su se njihale. Legao sam pod trešnju i uživao na suncu. Nisam mogao povjerovati. Trešnje su bile potpuno zrele. Želio sam koju ubrati. Tražio sam ljestve. Ali je iznenada sijevnulo i zagrmjelo. Počela je i munja sijevati. Puhnuo je jak vjetar, zanjihao grane i trešnja je pala na zemlju. Zaplakao sam i pobjegao u kuću.

Učenički rad

Pročitajte tekst. O čemu se govori? Izdvojte boldirane riječi. To su glagoli i svaki od njih označava radnju, stanje i zbivanje.

DEFINICIJA

Glagoli su promjenljive, ali nesamostalne riječi koje označavaju radnju, stanje i zbivanje. Mijenjaju se po licima i vremenima. To se zove konjugacija.

Glagoli radnje odgovaraju na pitanja: šta neko / nešto radi? (zidar – zida; kuhar – kuha).

Glagoli zbivanja odgovaraju na pitanje: koji – kakav proces se dešava mimo naše volje.

(cvijeće – cvjeta; nebo – se naoblačilo)

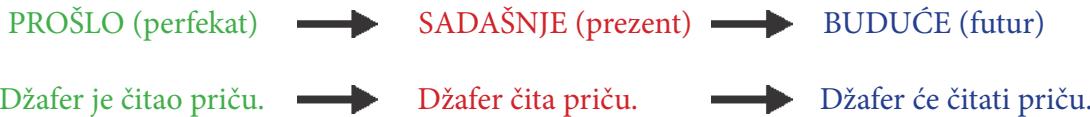
Glagoli stanja odgovaraju na pitanje: u kakvom se stanju neko / nešto nalazi?

(Djed dobro čuje. Tata drijema na fotelji.)

GLAGOLSKA VREMENA

Sada ćemo se upoznati sa glagolskim kategorijama: vrijeme (sadašnje – prezent; prošlo – perfekat; buduće – futur.), lice (prvo, drugo, treće), broj (jednina, množina) i način (zapovjednost – izriče se imperativom).

Vrijeme kada se dješava neka radnja

ZADATAK

1. Glagolsko vrijeme u rečenicama, promjeni u ostala glagolska vremena:

PROŠLOST

SADAŠNJOST

BUDUĆNOST

Mi smo pjevali.

Učiteljica čita priču.

Davud će pobjediti na takmičenju.

2. Napiši glagol PJEVATI u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu u sva tri lica u jednini i množini.

3. Podvucite glagol i odredite lice i broj glagola u sljedećim rečenicama:

Pjevali smo u horu za Dan škole.

Pročitala sam knjigu.

Nemate vremena za još jedan zadatak.

GLAGOLSKO LICE

Glagoli se mijenjaju po licima.

Lice kategorija je koja označava govornika (jednina: ja, množina: mi), sugovornika (jednina: ti, množina: vi) ili negovornika (jednina: on, ona, ono, množina: oni, one, ona). Takva se promjena glagola po licima naziva se konjugacija.

lice JEDNINA MNOŽINA

1. Ja igram fudbal. Mi igramo fudbal.
2. Ti igraš fudbal. Vi igrate fudbal.
3. On, ona, ono igra fudbal Oni, one, ona igraju fudbal.

ZADATAK

Dodaj odgovarajuću zamjenicu (ja, ti, on, ona, ono, glagolima:

_____ čitam.
_____ sjedimo.
_____ učite.

_____ vole.
_____ kopaju.
_____ pjevaš.

GLAGOLSKI NAČIN – ZAPOVJEDNI/IMPERATIV

Dina: Dino, donesi mi odmah čašu vode!
 Din: Ja ču ti donijeti čašu vode, ali ti mi ne moraš zapovjedati!
 Dina: Dobro, onda ćemo ovako: Dino, molim te donesi mi čašu vode! Ili: Dino, bilo bi dobro da mi doneseš čašu vode!
 Din: Da, da, svakako gospodice Dino!

DEFINICIJA

Imperativ je način uz pomoć kojega se izriče molba, zahtjev ili zapovijed. Najčešće se nalazi u užvičnim rečenicama: *Prestani pričati!* Tvori se nastavcima: -*ø*, -*mo*, -*te*; -*j*, -*jmo*, -*jte*; -*i*, -*imo*, -*ite*; -*ji*, -*jimo*, -*jite*. Budući da ne možemo sami sebi zapovijedati, ne postoji imperativ prvoga lica jednine, a u trećemu licu jednine i množine imperativ se stvara uz pomoć čestice *neka*.

Imperativ glagola brojiti glasi broj i broj. Glagoli dobiti, naliti, piti, popiti, razbiti imaju u 2. licu jednine imperativa nastavak -*j*, pa ono glasi dobij, nalij, pij, popij, razbij.

lica	jednina	množina
1. lice	-	pjevajmo
2. lice	pjevaj	pjevajte
3. lice	neka pjeva	neka pjevaju

ZADATAK

Potcrtaj imperative u rečenicama:

*Ispeli pa reci.
Zavadi pa vladaj.
Prvo skoči pa reci hop!
Ne šaraj po tabli!
Molim te, dodaj mi plavu bojicu!
Neka putuju najbolje učenici!*

UVOD

ANTONIMI, SINONIMI, HOMONIMI

BAJAGI NEŠTO DRUGO

Nije tmina, nego mrak,
nije igra, nego ples,
nije vreća, nego džak,
nije srdžba, nego bijes.

Nije šija, nego vrat,
nije narav, nego čud,
nije čas, nego sat,
nije šašav, nego lud.

Nije brdo, nego brijeg,
nije kuća, nego dom,
nije barjak, nego stijeg,
nije truntav, nego trom.

Nije bljesak, nego sjaj,
al je konac, al je kraj!

Mile Stanković

(prepjev sa srpskog na bosanski jezik Izeta Babačić)

DEFINICIJA

SINONIMI su riječi različitog oblika, a istog ili sličnog značenja.

- kuća: dom, stan, koliba...
- veselo: sretan, radostan, vedar, raspoložan...
- snejati se: kikotati se, osmjehivati se, smješkati se...

ZADATAK

Pronađite sinonime za sljedeće riječi.

reći:

rat:

svemir:

kuća:

pristojan:

Dina: Ja sam stara, debela, ružna, loša?

Din: Ne! Ti si: mlada, mršava, lijepa, dobra i mnogo pričaš!

DEFINICIJA

ANTONIMI su riječi suprotnog značenja.

Imenice:

mladost - starost
sreća - tuga
ljubav – mržnja
bogatstvo – siromaštvo
sloga – nesloga

Pridjevi:

crno – bijelo
veliki - mali
veseo - ružan
lijep - ružan
oštar – tup

Glagoli:

zapamtiti - zaboraviti
hodati – stajati
govoriti – čutati
smijati se - plakati
uzimala – davala
prići – udaljiti se

Prilozi:

ispred – iza
gore - dolje

ZADATAK

Napiši antonime sljedećih riječi:

vrlina –
rat –
znanje –
laž –
novo –
pošten –

Dina: Dino, da li si slušao radio dok si radio? Javili su da će padati kiša!

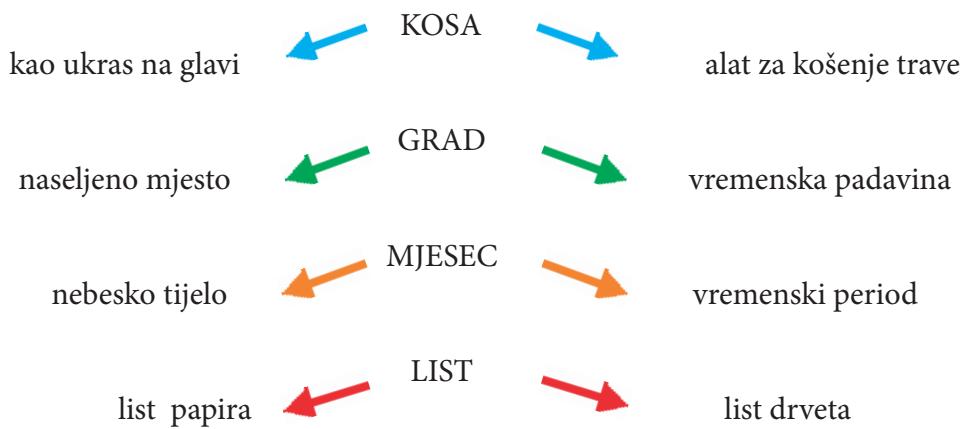
Din: Nisam ni radio, niti slušao radio. Morao sam kuhati čaj Leli, jer je jela mnogo jela i zaboleo je stomak.

Primijetili ste u razgovoru da se spominju riječi koje su isto napisane, ali, njihovo značenje nije isto. To su posebne vrste riječi koje nazivamo homonimi.

DEFINICIJA

HOMONIMI su riječi istog oblika a različitog značenja.

ZADATAK

Objasnite značenje homonima u sljedećim rečenicama:

1. Dunja je ubrala puno dunja.
2. Ja sam sam.
3. Moramo kupiti grabulje i kupiti ono smeće oko škole.
4. Nije u redu da ne stojiš u redu!
5. On priča kao da mu je u pameti napisana priča.

PRIJENOSNO ZNAČENJE RIJEČI, IZRAZA I REČENICA

Moja je majka najbolja majka na svijetu. (osnovno značenje, majka ima osnovno značenje jer znači majka kao osoba, ličnost koju volimo i najvažniju ličnost u našim životima)

Ponavljanje je majka znanja. (prijenosno značenje, riječ majka ima prijenosno značenje jer se koristi sa davanjem značenja riječi ponavljanje da je važno kao što je i majka važna.)

Hadija nosi zlatan prsten. (osnovno značenje, zlato je plemeniti i vrijedni metal)

Jasmin je zlatno dijete. (prijenosno značenje, zlatan misleći da je Jasmin vrijedan i dobar)

RAZGOVOR

Riječ majka se spominje u obe rečenice. U prvoj riječ **majka** ima osnovno značenje jer znači majka kao osoba, ličnost koju volimo i najvažniju ličnost u našim životima.

U drugoj rečenici riječ **majka** ima prijenosno značenje jer se koristi sa davanjem značenja riječi ponavljanje da je važna kao što je i majka važna.

TEHNIKA UČENJA

OSNOVNO ZNAČENJE	PRIJENOSNO ZNAČENJE
nasmijano dijete ljuta paprika zlatan lančić	nasmijano sunce ljuti djeda zlatno dijete

DEFINICIJA

Riječi imaju osnovno značenje koje je u neposrednoj vezi sa njihovim stvaranjem: *ljuta paprika, zlatan lančić, crvena jabuka*.

Riječi mogu imati i prijenosno značenje i iza njih se krije ustvari osnovno značenje: *ljuti djeda, zlatno dijete, pocrveneo od srama*.

ZADATAK

Odredi koje rečenice imaju osnovno a koje prijenosno značenje, dodavanjem slova O i P pored rečenice.

Ekipa se spušta na dno tabele.

Ekipa je na posljednjem mjestu na tabeli.

Prasnuli su od smijeha na filmu u bioskopu.

Puno su se smijali filmu u bioskopu.

Boli me Zub!

Polomio se Zub od češlja!

Voz je jurio punom parom.

Armin je radio punom parom.

REČENICA I REČENIČNI ČLANOVI

(predikat, subjekat, određivanje subjekta)

Da ponovimo!

1. Šta je rečenica?
2. Kakve rečenice mogu biti po značenju?
3. Kakve rečenice mogu biti po sastavu?
4. Koji su glavni dijelovi rečenice?

SUBJEKAT + PREDIKAT + PREDIKAT + DODACI = SLOŽENA REČENICA

Moja nana šeta uskim sokakom i razgovara sa priateljicom.

1. SUBJEKT (imenica ili zamjenica, i odgovara na pitanje KO ? ŠTO ?)
2. PREDIKAT (glagol)

VRIJEDNE DJEVOJCICE

Kakvi dječaci? Ko radi?

SUBJEKATSKI SKUP RIJEĆI

UREĐUJU DVORIŠTE.

Šta radi? Šta uređuje?

PREDIKATSKI SKUP RIJEĆI

Rečenica je složena ako u svom sastavu ima najmanje dva predikta.

Vahid ustaje rano i užurbanim korakom kreće prema školi.

- 1) Ko rano ustaje? - Vahid - Vahid je subjekt
- 2) Šta radi subjekt? - Ustaje - Ustaje je predikat
- 3) Šta još radi subjekt? - Kreće - Kreće je još jedan predikat
- 4) Kada ustaje subjekt? - Rano - Rano je priloška odredba za vrijeme
- 5) Gdje ide subjekt? - Prema školi - Prema školi je priloška odredba za mjesto.
- 6) Kako ide subjekt? - Užurbanim korakom - Užurbanim korakom je priloška odredba za način

ZADATAK

1. Odredite u prostim rečenicama subjekat i predikat. Zatim, u proširenim rečenicama odredite koje riječi idu uz subjekat a koje uz predikat.

Vjetar njiše.	Snažan vjetar njiše drveće.
Auto juri.	Crveno auto juri mojom ulicom.
Dolazi zima.	Uskoro dolazi hladna zima.
Djeca slušaju.	Djeca slušaju svoje roditelje.

2. Analizirajte rečenice sa više subjekata.

Slon i mrav igrali su se igrača. (Ko se igrao?)

Slavuj i vrabac sjede na istoj grani. (Ko sjedi?)

Kruške i jabuke leže u zdjeli. (Šta leži?)

3. Odredite predikat u rečenicama.

Roditelji, učenici i đaci idu zajedno na ekskurziju. (O kome se govori?)

Lopte, klikeri i sličice skaču u vrećicu. (O čemu se govori?)

4. Odredi subjekat, predikat i priloške odredbe u rečenicama.

Ušao je u sobu, otvorio prozor i zagledao se u predjel obasjan suncem.

Legao je, ali nije dugo mogao zaspati.

Nije poslušao majku, nego je otišao bez dozvole.

Dok sam se penjaо na vrh, razmišljaо sam o ljepotama svog kraja.

DIREKTNI I INDIREKTNI GOVOR

(upravni i neupravni govor)

Kako dobar film!

„Ne sjećam se kad sam pogledao bolji film“, reče Adi, okrečući se prijateljici. Jasmina ustade sa stolice u kino dvorani i oduševljeno zatrepta. „Ni ja. Kad sam čitala knjigu o Hariju Poteru, zamišljala sam potpuno iste slike. Vjeruj mi!“

Na izlazu je bila gužva i svi su razgovarali o filmu koji je upravo prikazan.

„Izvrsno“, komentirao je neko iz zadnjeg reda, „da mi je neko pričao da se film može ovako doživjeti – ne bih mu vjerovao!“

U dvorani je malo zatim zavladala potpuna tišina. Nije se čulo glasa. U prvom redu ostao je Jasminin mlađi brat. Spavao je. Sanjao je divan san o dječaku koji magijom mijenja svijet.

Kako dobar film!

Okrečući se prijateljici Adi je rekao da se ne sjeća da je pogledao bolji film. Jasmina je ustala sa stolice i oduševljeno, trepčući, rekla kako ona nije gledala bolji film. Kada je čitala knjigu o Hariju Poteru zamišljala je potpuno iste slike.

Na izlazu je bila gužva i svi su razgovarali o filmu koji je upravo prikazan.

Neko iz zadnjeg reda je rekao da je to izvrsno i kako ne bi vjerovao da mu je neko pričao da se film može ovako doživjeti.

U dvorani je malo zatim zavladala potpuna tišina. Nije se čulo glasa. U prvom redu ostao je Jasminin mlađi brat. Spavao je. Sanjao je divan san o dječaku koji magijom mijenja svijet.

RAZGOVOR

Pročitajte ova dva teksta i uporedite ih.

Čime su označene riječi koje izgovaraju glavni likovi u prvom tekstu?

Da li su isti znaci korišteni u drugom tekstu?

Na početku („) i na kraju (“) navedenih riječi pišu se **navodnici**.

U štampanim tekstovima imjesto navodnih znaka može se korisiti i **dijaloška crta** (-).

Tekstovi su napisani direktnim i indirektnim govorom. **Direktni** govor se koristi da bi se postigao određeni ritam u priči ili pjesmi – dijalazi napisani u neupravnom govoru čitateljima i čitateljicama književnih djela daju utisak da se radi o stvarnom razgovoru i ubrzavaju radnju.

Indirektni govor se najčešće koristi u pripovijedanju i komentiranju nekog događaja, te objašnjavanju osobina likova.

DEFINICIJA

Direktni (upravni) govor je doslovno (tačno) navođenje riječi koje je neko izgovorio. Direktni govor označavamo navodnim znacima. Moguće je pisati na tri načina:

1. Pišemo uvodne riječi a zatim navedene riječi;
2. Pišemo navedene a zatim uvodne riječi;
3. Između navedenih riječi pišemo uvodne riječi.

Indirektni (neupravni) govor je govor kada nečije riječi ne navodimo onako kako ih je neko izgovorio, nego ih prepričavamo.

ZADATAK

1. Tekst koji slijedi, napisan je u indirektnom govoru, prepiši u svesku koristeći direktni govor.
Napiši isti tekst u sve tri varijante u kojima se direktni govor pojavljuje.

SMIJEŠAN RAZGOVOR

Mario je rekao da je upitao tetu zašto ona nema djece. Teta mu je odgovorila da joj ih još nije donijela roda. Mario reče da bi onda, ako je roda tako neodgovorna, teta trebala da se obrati nekoj drugoj ptici.

2. Sljedeći tekst napisan je u direktnom govoru. Prepiši ga u svesku tako da rečenice pretvoriš u indirektni govor.

MANEKENKA

Majka ubjeđuje kćerkicu: „Treba da pojedeš svu supu, nadam se da znaš šta postaje djevojčica koja neće ništa da jede“? „Znam“, reče kćerka, „manekenka“!

3. Rečenice su u indirektnom govoru. Pročitaj ih i pretvori u direktni govor.

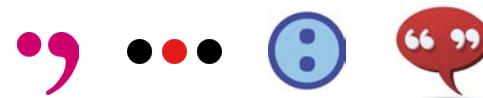
Merima je rekla da je nabrala višanja za kompot.

Daris je rekao da ide u bioskop i da li hoćemo da idemo sa njim.

Kanita je rekla da je knjiga koju je nedavno pročitala odlična.

PRAVOPISNI ZNACI

Da ponovimo!

TAČKA I ZAREZ

Kako bi bilo da miš i mačka
mržnji jednostavno reknu tačku.

Tada bi rat psa i mačke
okončao i sa dvije tačke.

Tada bi ljudi mogli reći:

ratu: „Tačka, živimo u sreću“.
Na sve ružno treba tačku stavit',
na dobro tačku pa zarez pravit'.

Neka se dobro po svijetu širi,
loše sa tačkom neka se miri.

Zarez na dobru neka se širi,
cijeli svijet nek se pomiri.

Amdžad Skokić

RAZGOVOR

U kojem smislu se u pjesmi govori o zarezu i tački?

Šta znači „tačka gledišta“

Kako to izgleda kad ti na nešto „staviš tačku“?

DEFINICIJA

Tačka je interpunkcijski znak kojim se najčešće obilježava kraj rečenice.

Piše se:

- na kraju potvrđnih i odričnih rečenica;
- iza pojedinih skraćenica;
- iza rednih brojeva napisanih arapskim ciframa.

Zarezom se odvajaju riječi, skupovi riječi, kao i rečenice u okviru složene rečenice ukoliko smisaono nisu u tjesnoj vezi.

NAVODNICI

“ ”

Nastavnica je pitala „Koja knjiga vam je ostala u lijepom sjećanju?“ Odjednom su se svi utišali. Neki su se i stidjeli - pošto odavno nisu pročitali ništa čega se sjećaju. Neko je iz zadnje klupe rekao: „Ja sam čitala sve knjige Ahmeta Hromadžića!“

I ja sam se sjećala nekih knjiga Ahmeta Hromadžića. Bile su to knjige priča „Patuljak vam priča“, „Okamenjeni vukovi“, „Patuljak iz zaboravljenе zemlje“... No, znala sam da to nije sve što je taj pisac napisao. Pitala sam se – ko je ta djevojčica i zašto ja ne čitam više?

RAZGOVOR

Kojim znacima su navedene riječi označene?
Kako su označena navedena književna djela?

ZADATAK

Dodajte izostavljene navodnike u rečenicama.
Hoćemo li uskoro na spavanje upitala je
Pročitala je dva puta knjigu Mali princ
Jesi li dobro pitala je Meliha

DVOTAČKA

Kada se dvije tačke u rečenici spoje,
iza toga, kao zvijezde,
mogu reći da se broje,
da se roje, da se nižu i sustižu.

RAZGOVOR

Ovo je pjesma o pravopisnom znaku dvotačka i značenju istog. Da vidimo kako se još koriste dvije tačke:

Drug mi reče: „Dođi mi na rođendan“.

U našem jeziku su sljedeće promenljive riječi: imenice, zamjenice, pridjevi, glagoli i pojedini brojevi. Za obnavljanje ormarića trebat će vam: ljepljiva vrpca, brusni papir, boja.

ZADATAK

U rečenicama dodajte odgovarajuće interpunkcijske znake.
Sanijin tim sačinjavaju Lejla, Nedžat, Hajrija, Ganimet i Simona
Ljudi često kažu Ko drugom jamu kopa, sam u njoj pada
Upotrijebili smo pjesmu, priču, razgovor, kako bismo zapamtili pravila

TRI TAČKE •••

U ovom udžbeniku još ćeš toga naučiti...
Vrijeme će pokazati...
U školi je odjednom postalo tih...

RAZGOVOR

U ovim rečenicama primjećujemo da nisu završene. To prepoznajemo po trim tačkama na kraju rečenice.
Tri tačke služe u nabranjanju.

Znaci interpunkcije su: tačka, zarez, upitnik, uzvičnik...
Tri tačke se pišu kada je neka misao prekinuta ili nedorečena.
Vrijeme će pokazati...
Ima još znakova interpunkcije koje trebamo naučiti...

ZADATAK

Pročitaj rečenice i odredi kojim značenjem su korištene tri tačke.

Postavit ću ti pitanja...
Najslađe na svijetu... najslađe na svijetu... je čokoladno mljeko!
(Hujanje vjetra... Tresak... Muzika...)
Krećući u borbu sa čudovištem, gusari su ponijeli: sjekire,
mačeve, noževe...

ZAGRADE

Upotreba zagrada je za naknadno objašnjenje u rečenici:

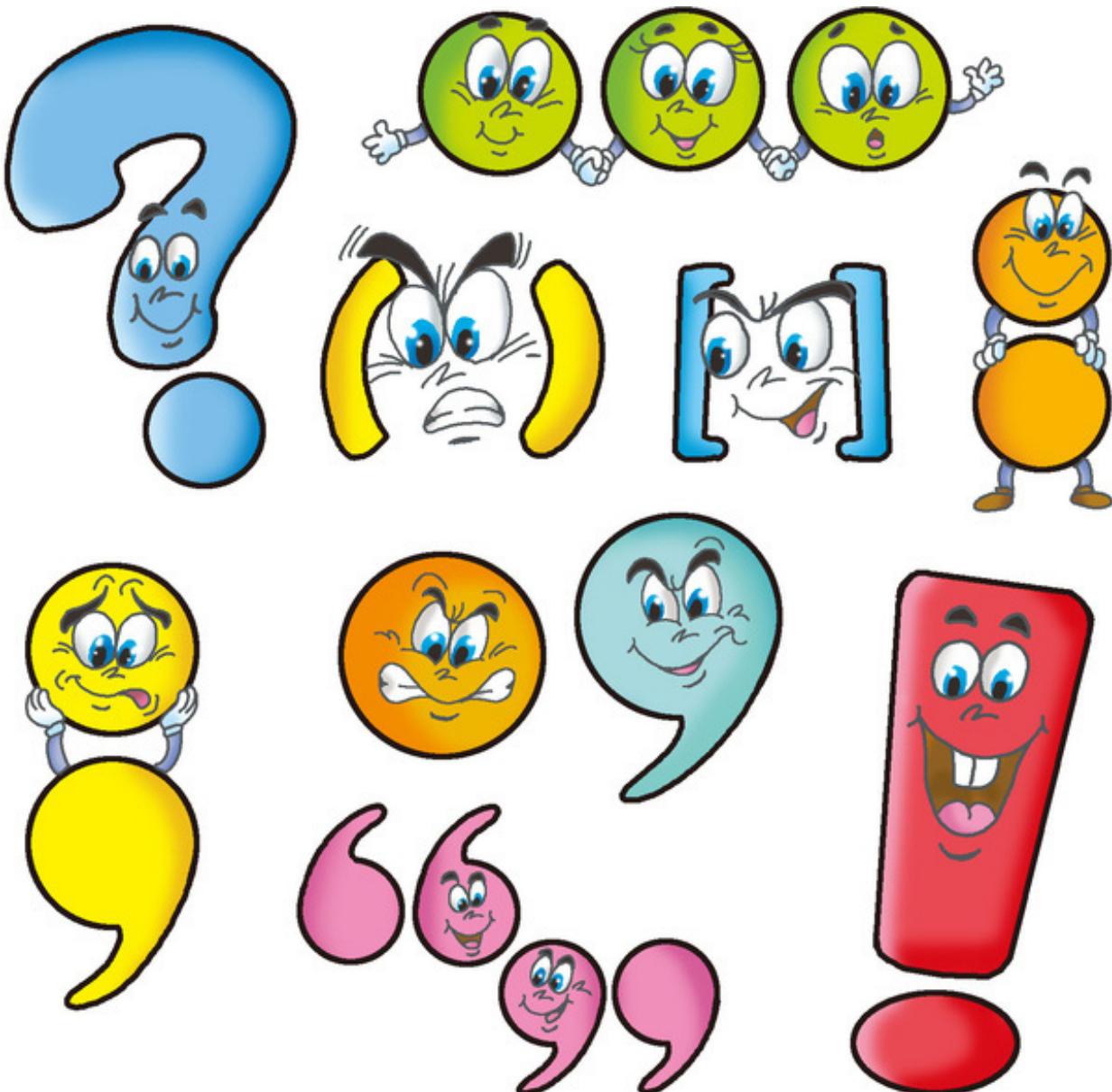
Napiši sastav (vidi uputstvo na str. 20).

To su heroji Drugog svjetskog rata (1941–1945).

U slučajevima kada se riječ upotrebljava u dva oblika koji se razlikuju samo u jednom glasu; taj glas je u zagradu: subjek(a)t.

Dijelovi riječi koji se mogu pročitati na dva načina.

Događaj koji (ne)rado pamtim.

VELIKO POČETNO SLOVO U PISANJU

Na karticama velikim štampanim slovima napišite nazive: naselja, rijeka, planina...

Razmijenite kartice sa drugom kraj sebe i onda svako neka pravilno napiše naziv na tabli primjenjujući naučena pravila o upotrebi velikog slova.

Da se podsjetimo!

Velikim slovom pišu se:

Vlastita imena ljudi: Azra, Damir, Milena, Zejna...

Imena naroda i pripadnika naroda: Crnogorci, Amerikanci, Makedonci, Bošnjaci...

Nazivi stanovnika: Evropljanin, Bosanac, Skopljanac, Ohriđanin, Kumanovac...

Vlastita imena životinja: Boni, Bjelka, Đogat...

Opšte imenice upotrijebljene kao vlastita imena: Snješko Bijelić, Djed Mraz, Pink Panter...

Pažljivo pročitaj tekst i prepiši ga poštujući pravila za pisanje velikog slova.

MIRAN I SIMON NAJBOLJI SU PRIJATELJI. ŽIVE U SKOPLJU. S NJIMA U RAZRED IDU SELMA I TINA. ONE IMAJU NENU U SKOPLJU PA ČESTO DOLAZE U NAŠ GLAVNI GRAD. MIRAN TRENIROVATI NOGOMET, A SIMON KOŠARKU. DJEVOJČICE VIŠE VOLE ČITATI. SELMINA I TININA NAJDRAŽA PISATELJICA JE SEIDA BEGANOVIĆ. PROČITALE SU SVE KNJIGE. MIRAN IGRA ZA ŠKOLSKI NOGOMETNI TIM. MIRANOV TRENER KAŽE DA JE NAJBOLJI IGRAČ. SELMA SUDJELUJE U UČENIČKIM TAKMIČENJIMA U ČITANJU.

PRENOŠENJE DIJELA RIJEČI NA KRAJU RETKA

SLO - GO - VI

Riječi se rastavljaju na kraju retka prema sljedećim pravilima:

1. Jednosložne se riječi ne rastavljaju. Nepravilno je: *ka-t, pr-st, st-ol, svi-jet, v-rt*, a pravilno je *kat, prst, stol, svijet, vrt*.
2. Dvosložne i višesložne riječi mogu se rastaviti na kraju retka vodeći računa o granicama sloga: *cvi-je-će, bit-ka, ka-pa, ocije-niti, tra-va*.
3. Nije pravilno rastavlјati riječi tako da u jednome retku ostane jedno slovo, čak ni na granici sloga: *d-olaziti, i-pak, o-cijeniti, o-kolo, s-tolar*.
4. Slova *dž, lj* i nj nikad se ne rastavljaju. Nije pravilno: *ud-žbenik, zal-jubiti se*, a pravilno je *udž-benik, za-ljubiti se*.
5. Nikad se ne rastavljaju *ije ili je koji* su odraz jata. Nije pravilno: *bi-jel, cvi-jet, cvj-etić, ri-ječ, pobj-ed-ivati, sni-jeg*, a pravilno je *bijel, cvijet, cvjetić, riječ, pobjeđivati, snijeg*.

ZADATAK

Rastavi na slogove ove riječi.

Prvo izgovaraj slogove i broji koliko si puta morao otvoriti usta: 36
učionica, tašna, vo, slon, trčati, zeleno, sedam, Omer, brisati.

SKRAĆENICE I SKRAĆIVANJE RIJEČI

U dosadašnjim lekcijama i pričama, primjetili smo da su neke riječi napisane skraćeno:

- itd. – i tako dalje
- npr. – naprimjer
- god. – godina
- sl. – slično
- tj. – to jest

DEFINICIJA

Skraćenice su skraćeni dijelovi riječi ili skupova riječi. Mogu biti skraćenice sa tačkom i skraćenice bez tačke. Neke riječi se mogu skratiti na jedno, na dva ili više slova.

godina – g.

muški rod – m. r.

broj – br.

stranica – str.

doktor – dr.

magistar – mr.

Jedinice mjere

kg – kilogram

m – metar

dm – decimetar

l – litar

Nazivi koji se sastoje od više riječi pišu se velikim slovima:

Pošta, telegraf, telefon – PTT

Republika Sjeverna Makedonija – RSM

Bosna i Hercegovina – BiH

Evropska unija – EU

Javno saobraćajno preduzeće – JSP

ZADATAK

Skrati ove nazive:

Ministarstvo obrazovanja i nauke: _____

Ja pohađam Osnovnu školu „Dituria“: _____

učenik _____

profesor _____

i tako dalje _____

ženski rod _____

ČITANJE SA RAZUMIJEVANJEM NEKNJIŽEVNOG TEKSTA

Konvencija o pravima djeteta

1. Šta vas može obradovati?
2. Koje stvari vas čine sretnim?
3. Šta vam je potrebno da budete sretni?
4. Mogu li djeca sve to sami nabaviti i imati?

SRETNO DJETINJSTVO, PORODICA I DOM, ŠKOLA, DRUGARI I DRUGARICE,
KUĆNI LJUBIMCI, HOBI, ROĐENDANI I PROSLAVE, DJEČIJA PRAVA

Šta su to dječija prava?

Kako se zove dokumenat u kojem su napisana sva dječja prava koja štite dječiju sreću?

Konvencija je jedna od oblika neknjiževnog teksta o kojem ćemo govoriti.

Neknjjiževni su tekstovi svi oni tekstovi u svakodnevnoj upotrebi koji ne pripadaju književnosti. To su, uza sve navedene, i vijest, izvještaj, kritika, gramatika, pravopis, jelovnik, reklama i mnogi drugi tekstovi s kojima se svakodnevno susrećemo i putem kojih međusobno komuniciramo.

Čitanje neknjiževnih tekstova pridonosi razvijanju kulture čitanja, uvažavanju različitih tipova čitatelja, povezivanju nastave sa životnim potrebama. Ono također pogoduje razvoju svih jezičnih djelatnosti i važno ga je poticati kako biste vi, učenici, na temeljima kvalitetne i razvijene komunikacije stvarali bolje odnose s onima koji vas okružuju.

DEFINICIJA

Konvencija o pravima djeteta je međunarodni dokument, usvojen na glavnoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. novembra 1989. godine, a sadrži univerzalne standarde koje država stranka Konvencije (tj. koja ju je potpisala i ratificirala) mora jamčiti svakom djetetu. U Konvenciji se govori, prije svega, o obavezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obavezama brojnih društvenih faktora koji se brinu za zaštitu djeteta. To je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu.

Konvencija – skup pravila koja važe za sve i kojima se svi trebaju pridržavati
https://www.unicef.org/northmacedonia/media/1806/file/MK_CRC_1990_MK.pdf

RAZGOVOR

Namjena Konvencije je prije svega upućena odraslima i društvenim faktorima kao obaveza u odnosu zaštiti djeteta. To je prvi dokumenat u kojem se djetetu pristupa kao subjektu sa pravima. Prava djeteta moraju poznavati svi koji su u njihovom okruženju odrastanja a to su: roditelji, vaspitači i učitelji. Djetetu se mora omogućiti da učestvuje u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja.

1. Objasnite kako ste razumjeli riječ Konvencija?
 2. Kome je namijenjena i zašto?
 3. Koje su osobe zadužene za dobrobit djece?
 4. Pogledajte video sa stranice UNICEFa „Samo dijete“ i iznesite svoje utiske i razmišljanja.
<https://www.youtube.com/watch?v=k2PN0drFI3w&t=358s>
- Konvencija ima 54 članaka:

PRAVA PREŽIVLJAVANJA
Pravo na život, pravo na odgovarajući životni standard, pravo na prehranu, pravo na smještaj, pravo na zdravstvenu pomoć.

RAZVOJNA PRAVA
Pravo na obrazovanje, pravo na igru, pravo na slobodno vrijeme, pravo na kulturne aktivnosti, pravo na informiranje, pravo na slobodu misli i izražavanja.

PRAVA SUDJELOVANJA
Omogućuje sudjelovanje djeteta u svom okruženju, regionalnom, nacionalnom, svjetskom koji ga pripremaju za aktivnog građanina u budućnosti. To su pravo na slobodno izražavanje svojih misli i pravo na udruživanje.

ZAŠTITNA PRAVA
Prava na zaštitu od zloupotrebe, zapostavljanja i iskoriščavanja, na zabranu dječijeg rada, zaštitu od droge, alkohola, duhana, na zaštitu djece izbjeglica, djece u oružanim sukobima, djece u zatvorima.

ZADATAK

Pročitajte u Konvenciji članak 18, 24 i 28. Zatim odgovorite na pitanja:

1. Imaju li sva djeca besplatno školovanje?
2. Zašto u školama i razredima mora biti red i disciplina?
3. Zašto djeca imaju pravo na zdravu hranu i pitku vodu?
4. Istražite koje bogate zemlje pomažu siromašnim zemljama svijeta.

KNJIŽEVNOST I STVARANJE

KNJIŽEVNOST

Književnost je umjetnost RIJEČI.

Književnost je vrlo bogata i raznovrsna, od kratkih izreka i poslovica do dugih romana.

Razumijevati književnost učimo odmalena slušajući priče i bajke. Na temelju pročitanih događaja i opisa likova u mašti zamišljamo nove svjetove.

Književna se djela stvaraju rijećima. Književnost je vrlo bogata i raznovrsna. Neka su književna djela nastala prije 2000 godina, a nastaju i danas. Odmalena smo slušali priče i bajke i učili razumijevati književnost. Književno nas djelo vodi u nove svjetove.

PREMA NAČINU NASTANKA, KNJIŽEVNOST SE DIJELI NA:

1. Narodnu/usmenu književnost koja je nastajala u narodu, a prenosila se usmenom predajom.
2. Na umjetničku pisanu književnost koju stvara pojedinac (književnik), a do čitatelja dolazi pisanim putem.

pisac + književno djelo + čitatelj

Usmena i pisana književnost dijele se na književne robove i vrste.

KNJIŽEVNI RODOVI

LIRIKA (umjetnička lirska pjesma, lirska proza i pjesma u prozi; narodna pjesma, epsko-lirska, romansa);

EPIKA (epska pjesma: umjetnička pjesma i narodna (epsko-lirska balada) i proza: basna, bajka, crtica, pripovijetka i roman);

DRAMA (pozorišni igrokaz, TV igrokaz, dječiji mjuzikl, radio drama).

USMENA NARODNA KNJIŽEVNOST

Osnovno obilježje

Stvarana i prenošena usmenim putem od više umnih i darovitih pojedinaca iz raznih vremena i narodnih društvenih slojeva.

Književni rodovi

lirika (pjesme u stihu i prozi);
epika (u stihu, ep, epske pjesma i u prozi, roman, novela, pričovijetka);
drama (komedija, tragedija i drama).

Vrste

lirske, epske i epsko-lirske pjesme;
pričovijetke;
bajke;
basne;
legende;
kratke narodne umotvorine (poslovice, pitalice, zagonetke, izreke, dosjetke, šale i viceve)

Način izvođenja

pjevanjem;
pričanjem;
prikazivanjem

Jezik

narodni, pun zastarjelih riječi

Tema

rođenje;
ljubav;
ženidbe;
mobe i sijela;
svakodnevni rad;
porodične predaje;
istorijski događaji;
bitke i ratovi;
život slavnih i herojskih ličnosti i narodnih junaka.

UVOD

Da li ste pričali sa roditeljima o svom najranijem djetinjstvu?
Čuvate li negdje svoju kolijevku, lјulju, bešik?
Osvježite sjećanja svojih roditelja o načinu kakva ste beba bili za uspavljanje.

NARODNA USPAVANKA

SPAVAJ, SINE

Spavaj, sine, od đula ti beša,
Tvoja beša na moru građena.
Gradile je do tri kujundžije:
Jedan kuje, drugi pozlaćuje,
Treći gradi od zlata jabuku,
U jabuci alem kamen dragi
Pri čem vidi dite posisati
U ponoći kano i u podne.

RJEČNIK

đul – ruža
beša – bešika, kolijevka
kujundžije – zlatari
alem kamen – dragi kamen
kano - kao

RAZGOVOR

Pročitajte izražajno ovu lijepu, nježnu narodnu pjesmu. Prilikom čitanja obrati posebnu pažnju na ona mjesto u tekstu gdje su stavljeni zarezi. Na tim mjestima tokom čitanja obavezno napravi pauzu. Time ćemo usporiti tempo (brzinu) čitanja, što odgovara osnovnom osjećanju i raspoloženju ove pjesme. Njima ćemo prilagoditi i intonaciju (jačinu) čitanja: bit će to tiho čitanje, jer se ovdje i radi o uspavanci, lirskoj pjesmi koju majke ili bake pjevuše tiho maloj djeci na uho, ninajući bešiku dok dijete lagano tone u san. A u narodu se kaže da dijete najviše raste upravo dok spava.

Odredite sami koja osnovna osjećanja i raspoloženja preovladavaju u ovoj pjesmi.
Koje misli možete vezati uz ta osjećanja?
Ovu pjesmu mogli bismo i zamisliti u tri glavne slike koje su vezane uz likove kujundžija.

Te slike zovu se LIRSKE ili PJESNIČKE slike. Obično se lirske slike sastoje od jedne ili više pojedinsti ili detalja koji se ne mogu dalje razlagati. Te pojedinosti ili detalji u lirskoj pjesmi koji se ne mogu dalje razlagati nazivaju se MOTIVI.

Upravo motivi i služe kao poticaj pjesniku da napiše lirsku pjesmu.

U svojim sveskama napišite nazine za svaku od tri lirske slike u ovoj uspavanci.

DEFINICIJA

LIRSKA je pjesma vrsta književnoga djela koje je napisano u stihovima. U njoj se iskazuju različita čovjekova osjećanja, misli i raspoloženja. Jezik lirske pjesme je neobičan, nesvakidašnji.

USPAVANKA - Vrsta kratke lirske pjesme pomoću koje se uspavljuju djeca.

Uspavanke su najčešće usmeno ispjevane u narodu, među ženama, pa ih zovemo usmenim narodnim uspavankama.

ZADATAK

Da li ste i vi nekada čuli neku uspavanku od svoje majke, bake ili koga drugoga? Ako jeste, bilo bi dobro da tu uspavanku prvo naučite izražajno recitirati, a potom je naučite napamet i konačno zapišite u svoju svesku. Prilikom zapisivanja vodite računa da pjesma mora biti zapisana u stihovima (riječi ispisani jedan ispod drugog) i onako kako je ispjevana, dakle u duhu narodnoga jezika.

SEVDALINKA

DJEVOJKA JE SUNCU GOVORILA

Djevojka je suncu govorila:
- Jarko sunce, ljepša sam od tebe!
Ako li se tome ne vjeruješ,
ti izađi na to nebo ravno,
ja ču izać' za goru na vodu,
u ljepoti da se ogledamo!

Kad je vedro jutro osvanulo,
izlazilo na nebo sunašće,
a djevojka za goru na vodu.
Ugledalo lijepo sunašće,
ugledalo kroz jelove grane
kako mlada ljepotom se diči.

Tad se sunce ašik učinilo!
Tripit se je sunce zaigralo,
pa odvuče lijepu djevojku,
da je uzme sebi za ljubovcu.

RAZGOVOR

Kako počinje ova ljubavna lirska pjesma?
Zašto djevojka izaziva sunce na svojevrsni „dvoboj ljepote“?
Obraćajući se suncu, da li se djevojka obraća i još nekome?
Kada (u koje doba dana) je sunce izašlo djevojci da se ogledaju u ljepoti?
Objasnite stih: *Tad se sunce ašik-učinilo.*

Kako se završava pjesma? Da li ona za vas ima sretan završetak?
Koje ste stilske figure prepoznali u ovoj pjesmi?

Vidimo da ova ljubavna pjesma govori o postanku zvijezde Danice. To je narodni naziv za zvijezdu koja se zove još i Sjevernjača, jer sija noću na sjevernoj strani nebeskog svoda. Uz poglede djevojke i pjevačjući o ljepoti zvijezde Danice zapravo pjevaju o ljepoti i zanosu njihova ašikovanja.

* U pjesmi se koriste i puno pridjeva: *jarko, vedro, lijepo*. Oni nam bliže dočaravaju osobine bića, pojava i predmeta. To su EPITETI.

* Primjetili ste obratno korištenje obratnog reda riječi: nebo ravno, sunce zlatno umjesto ravno nebo, zlatno sunce. To je stilsko izražajno sredstvo INVERZIJA koje narodni pjevač namjerno koristi kao obrnuti red riječi.

* Narodnu lirsку pjesmu kralji velika raznolikost motiva, odnosno kratkih lirskih slika koje možemo zamisliti dok čitamo pjesmu. Ako pjesma pjeva o ljubavnim motivima: ašikovanje mladih, prošnja djevojke i slično, onda se takva lirska pjesma naziva ljubavna.

DEFINICIJA

Najpoznatija vrsta narodne lirske ljubavne pjesme kod naših naroda jeste bosanska SEVDALINKA. U njoj se često opisuje patnja mladih zbog silne zaljubljenosti i zanosa. Ta ljubavna patnja, koja nije teška već ugodna mladima, naziva se sevdah, a provođenje vremena u toj slatkoj ljubavnoj patnji naziva se sevdisanje.

ZADATAK

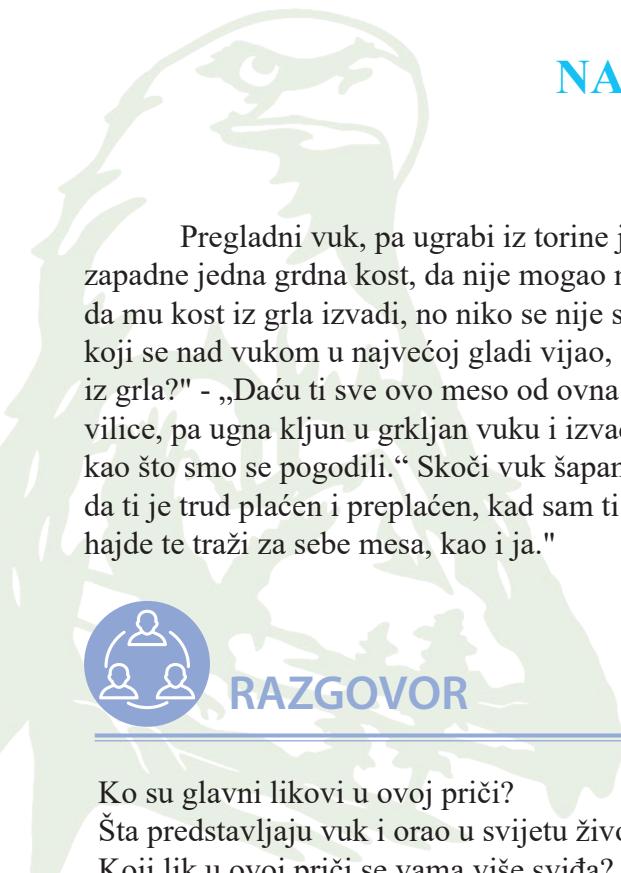
U sevdalinci *Djevojka je suncu govorila* upotrijebljen je oblik ljepši. To je komparativ od pridjeva lijep. Napravite komparative od osnovnih oblika slijedećih pridjeva: *visok, dobar, nizak, bijel*.

CITAT

„Koliko ima samo duševne mekote i ljepote u toj sevdalinci!...

Ima tu prikrivene nježnosti i obzira, ima tu još rumenog stida na obrazima. Ima tu još poštivanja i prefinjene skromnosti, ima tu još i ponosa koji plane kao vatrica. Ima tu još širokog srca za dobro i oduševljenja za ljepotu prirode”.

Hamza Humo, književnik

NARODNA BASNA

VUK I ORAO

Pregladni vuk, pa ugrabi iz torine jednog ovna u najvećoj hitnji počne ga jesti, dok mu u grlu zapadne jedna grdna kost, da nije mogao ni živjeti ni umrijeti. U takvoj muci svakoga je dozivao i molio da mu kost iz grla izvadi, no niko se nije smio usuditi, bojeći se da ga vuk ne bi prevario: ali jedan orao, koji se nad vukom u najvećoj gladi vijao, sleće naniže te pita vuka: Šta ćeš mi dati da ti ja izvadim tu kost iz grla?" - „Daću ti sve ovo meso od ovna što preda mnom stoji“, odgovori mu. Orao raščepi mu čapcima vilice, pa ugna kljun u grkljan vuku i izvadi mu kost nadvor, govoreći mu: „Evo tebi kost, a meni meso, kao što smo se pogodili.“ Skoči vuk šapama na meso, a orlu pokaže sve zubove govoreći: „Meni se čini da ti je trud plaćen i preplaćen, kad sam ti pustio glavu da iz mojih žvala živu izneses; a ako si ogladnio, hajde te traži za sebe mesa, kao i ja.“

RAZGOVOR

Ko su glavni likovi u ovoj priči?

Šta predstavljaju vuk i orao u svijetu životinja?

Koji lik u ovoj priči se vama više sviđa? Objasnite zašto?

Očigledno je da vuk i orao u ovoj priči predstavljaju i neke loše (negativne) osobine ljudi? Koju negativnu ljudsku osobinu predstavlja vuk, a koju orao?

Ova priča sastoji se od uvoda, razgovora između vuka i orla i poruke koju na kraju vuk upućuje orlu. Razgraničite u tekstu priče ova tri dijela. Objasnite svojim riječima šta bi bila poruka ove basne?

Da li ste se i vi nekada ponašali ili odnosili prema drugome kao što su to činili vuk i orao? Svaka basna ima svoju poruku. Šta bi za tebe bila poruka narodne basne „Vuk i orao“?

DEFINICIJA

Basne uvijek sadrže neku poruku upućenu ljudima. U basnama životinje imaju različita ljudska svojstva, prije svih govor. Zato u likovima životinje možemo prepoznati, prije svega, ličnosti ljudi, naivnosti, hvalisavosti, škrrosti, itd.

Po pravilu, basne imaju sličnu kompoziciju: zaplet, kulminaciju (vrhunac) i rasplet.

Ponovo pročitajte basnu Vuk i orao te odredite zaplet, vrhunac i rasplet radnje.

ZAPLET: _____

VRHUNAC: _____

RASPLET: _____

CITAT

„Basne su smijeh nad glupostima svijeta.“

Isidora Sekulić, književnica

NARODNA BAJKA

TITIZ I DŽOMET

Ono ti je bio titiz i džomet, pa pođu zajedno putovati po svijetu. Od novaca su imali svega pedeset groša, i to u džometa četerest, a u titiza deset groša.

Onda rekne džomet titizu: – Hoćemo li mojih četerest groša prije trošiti?

Titiz mu odgovori: – Pa de, vala!

Putujući tako nekoliko vremena potroše džometovih svih četerest groša. Onda rekne džomet titizu:

– Hoćemo li sada tvojih deset groša trošiti, dok ispane kakav krsmet?

Na to titiz odgovori: – Kako smo potrošili tvojih četerest groša, mojih čemo deset još lakše. Nego ti sebi gledaj krsmeta, a ja ču sebi.

Idući tako dojdu do jednog raskršća i tu se rastanu. Džomet ode na desnu a titiz na lijevu stranu puta.

Džomet idući tako putov'o je cijeli dan. Pred veče stigne blizu jedne varoši. Ne šcedne ulaziti u varoš, nego se zamisli i reče:

– Što ču ja u ova doba u varoši, a u kesi ni prebjene pare nemam.

Blizu te varoši bili su nekakvi stari mlini. On se svrati u jedan od tih mlinova da prenoći. Prije četerest godina ti su mlini usahnuli. Džomet uniđe unutra. Ne imajući gdje leći, spusti se za mlinske kamenice i tu se skupi. Kad je bio tako oko pola noći, očuti se pjevanje i svirka. To su bili đavoli. Kad su bili blizu onjeh mlinova, svrate se u onaj isti mlin gdje je džomet bio. Kad su došli u mlin, stanu igrati i pjevati. Kad su se tako naigrali i napjevali, onda najstariji među njima rekne:

– Stanite, dosta je bilo igranja i pjevanja, de da pripovijedamo štogod od starina.

On poče prvi:

– Prije četerest godina ovuda je rijeka tekla i ovi mlini mljeli.

Onda rekne najmlađi:

– Da zna svijet da se otisla pećina, pa vodi ustavila vrelo, a to je na čaršiji, i na raskršću.

Na to treći od njihova društva rekne:

– A znadete li vi onoga berbera fukaraša što bude u onoj kahvici blizu raskršća kod džamije? Da zname u njegovojoj kahvi ima sedam kazana dukata. Ti su dukati bili nekoga cara. Da zna onaj berber pa da podigne samo jednu ploču, dukati bi se ukazali. Onda se berber ne bi ‘nako patio’.

Tako su se oni tude razgovarali do pred zoru. Kad se zora ukazala društvo se otalen izgubi. Čim su oni otalen otišli, izajde i džomet iz mлина i ode u onu varoš, uniđe u jednu kahvu, pa stane pitati: – Ljudi, što se vi patite ‘vako za vodu’?

Ljudi mu na to odgovore:

– Evo ima četerest godina kako ‘vako deveramo’.

Džomet im na to rekne:

– Da mi hoćeš dati jedno četerest momaka, ja bih vam s Božjom pomoći mog'o naći i prokopati vrelo.

Oni čim to čuju, odu i prijave veziru. Vezir ga dozove sebi i dadne mu sto momaka. Još mu rekne vezir:

– Ako pronađeš vrelo, dobro ču te obdariti.

On ode otalen i dođe na ono raskršće. Tude se najpre raskorači i zakopa. Onda zapovjedi onim momcima da kopaju. Oni počnu kopati: kopaj, kopaj, dok dokopaju do jedne stijene. Momci reknu:

– Nema vode, nije fajde kopati!

A džomet povije: – Ha, tu je voda!

Opet počnu kopati i opkopaju oko stijene. Kad podignu stijenu a voda pokulja na sve strane. Svjetina se obraduje, iskupi se i počnu i oni kopati. Voda proteče onim istim putem kud je i prije tekla. Čim je prokop'o i naš'o vrelo, zovne ga vezir preda se da ga obdari. Kad je džomet doš'o pred vezira, vezir ga zapita:

– Koliko hoćeš da te obdarim i čim hoćeš?

Na to mu džomet odgovori: – Čestiti veziru, ništa ti ja ne tražim drugo, samo ako hoćeš uzmi mi od onoga berbera onu kahvicu.

Vezir zapovjedi da se dozove odmah onaj berber. Kad je berber doš'o upita ga vezir:

– Bili li ti prod'o onu tvoju kahvu?

Berber rekne: – Bih za dobre pare!

Vezir uzme džometu kahvicu i još ga obdari. Džomet čim izađe iz vezirova konaka uputi se u onu kahvicu. Odmah zastre dobro pendžere, zapali svijeću i počne kopati one dukate. Nije malo kop'o, ukaže se kazan pun dukata. Onda on kopaj, kopaj, te iskopa i ostalijeh šest kazana. Uzme nekoliko sanduka i izruči u njih one dukate pa ih onda zakuje.

Poslije toga džomet načini kuću i oženi se, pokupuje nekoliko dućana, pa se zatrgovči. Jedno jutro sjedeći u dućanu ugleda jednoga siromaha, sav odrpan i poderan. Čim ga vidi, odmah ga pozna. To je bio titiz, njegov drug. Svrati ga na dućan i ponudi ga da sjedne. Uveče ga povede sa sobom kući da prenoći i tude mu ukaže svoje blago. Titiz se ukočio od čuda gledajući toliko blago, pa ga upita:

– Pa Bogu, brate, otkuda ti toliko blago?

Na to mu džomet rekne: – Jesam li ja tebi kaz'o da će biti krsmeta!

I sve mu iskaže kako je u mlinu čuo. Onda titiz rekne džometu:

– Džaba ti tvoji dukati, samo me odvedi u onaj isti mlin đe si i ti prenoćio.

Džomet ga odvede u mlin i pokaže mu ono isto mjesto đe je i on ležao kad je u mlinu noćio. Titiz legne tude. Kad je bilo oko po noći začuju se oni isti svirači. Kad su došli u mlin, stadoše opet igrati i pjevati. Kad su se tako naigrali i napjevali, ustade najstariji među njima i rekne:

– Dosta je bilo igranja i pjevanja, te da pripovijedamo štogod od starina.

Na to najmlađi rekne:

– A šta bi ti pripovijed'o, kad eno prije smo pripovijedali, pa proteće voda i nađoše se dukati. To mora da je neko čuo kad smo pripovijedali.

Na to će srednji od njihova društva reći:

– Hajdemno najprije obići i vidjeti da nema koga od ljudi.

Onda ustadoše, potražiše i nađoše titiza, pa ga svega istragše. Tako titiz svrši svoj titiski život, a džomet osta u poštenju i bogatstvu živeći sretno do duboke starosti.

RJEČNIK

titiz – škrtač;

džomet – darežljiv čovjek

RAZGOVOR

Ovo je bošnjačka narodna bajka. Bošnjačka narodna bajka je specifična u odnosu na bajke susjednih zemalja. Ona u sebi nosi snažnu orijentalnu dimenziju sa detaljima iz slavenske kulture, a uz to ima i zanimljivu leksiku koja je mješavina ta dva utjecaja pa je tako nastala na temeljima dvije bogate, a u suštini, suprotne tradicije.

1. O čemu se govori u ovom tekstu?
2. Koji su glavni likovi?
3. Gdje je džomet prenoćio?
4. Šta mu se tamo desilo?
5. Kako je džomet iskoristio priču iz mlina?
6. Da li je džomet stigao pomoći i titizu?
7. Uporedi ova dva lika.

Narodne bajke su priče koje već hiljadama godina žive u usmenoj predaji svih naroda svijeta. U njima je narod izražavao svoje želje, nade, boli, patnje, stradanja, radosti i tuge, strahove, težnje i nastojanja, svoja ljubavna osjećanja i moral, jednom riječju: čitavo svoje iskustvo.

Zato bajke nisu samo puko maštanje, već priče koje govore o dubokim životnim istinama i koje u sebi nose umne ljudske poruke za sva pokoljenja.

DEFINICIJA

Bajka je vrsta priče u kojoj se javlja specifičan odnos prema stvarnom svijetu. U njoj se prepliću stvarni i fantastični događaji (borba sa duhovima, čudovištima, životinje koje pomažu ljudima, djelovanje čarobnih predmeta) i likovi poput patuljaka, vještice, divova, vila i dr. U bajkama se uvijek dešava sukob između dobra i zla, a dobro na kraju uvijek pobjeđuje.

Uz stvarne likove ljudi i životinja, u bajkama se javljaju i natprirodna bića: zmajevi, vještice, divovi, patuljci. Često se u bajkama dešavaju čarobne preobrazbe: zmije se pretvaraju u djevojke, tikve u kočije, žabe u kraljeviće itd.

Stil pričanja u bajkama je krajnje jednostavan. U njima nema uvoda niti deskripcije i obično počinju ustaljenim rečenicama: Bio jednom... ili: *Živio jedan...*

Bajke najradije čitaju djeca. One su njihovo omiljeno štivo, jer djeca vole slikovitost bajke, njene izgrađene ličnosti, čarobne predmete i životinje i plemenite poruke koje im bajke pružaju.

ZADATAK

Odredi glavne i sporedne likove. Zapiši karakteristike glavnih likova. Uporedi ih.

DIJETE SA DEVET ČIRAKA

Bio majstor, pa imao jedno dijete za slugu, pa bi s njime češće odlazio u goru po drva. Te jednoć bavrljajući i tumarajući gorom nađe majstor u zemlji otvorena vrata, al' ne smijede unići, nego rekne djetetu:

- Hajde, slugo, pa šta dobijemo, popole čemo. Dijete k'o dijete, mlado pa ludo, jedva dočeka i uniđe u zemlju te tapaj, te tapaj pa onom debelom mraku. Uneke natapa na veliki podrum. Kad ono tamo, al' u njemu tri hrpe blaga kao žarko sunce. Na jednoj hrpi sjedi or'o, sur i golem, a na drugoj se savila šarena guja od tri glave, a na trećoj čući đavo, pa iskesio zube na dijete... Al' dijete junačkog srca, poteci za jednu kamaru – ne da se odnijeti; poteci za drugu, ne da se odnijeti; poteci za treću ne da se ni ova odnijeti. Ništa ono tu ne mogne odnijeti već samo jednu kutiju, koju metne u njedra, al' dok spremi kutiju u njedra, duhnu vjetar i zanese dijete na kamenje, u pustu i gustu šumu, nigdje ptice, nigdje kuće ni kućišta. Onda ono dijete podje te tuc amo, tuc tamo, klim amo, klim tamo, dok ne isklima nekako iz one šume i dođe k moru. Došavši do mora, ugleda s onu stranu jedan grad. Što će jadan kad, eto, ne može prijeći'. Misli se mali i misli i sve mislio na jednu smislio, pa sabra nešto drva što ga mogu nositi te načini splav. Dogradiv' splav, sjedne na splav pa vozi, vozi, te pređe nekako preko mora u onaj grad:

– Kuda ču sada, tugo moja, kad u gradu poznanika, a ni svoga nemam? – rekne mali, pa se opet zamislio, pa najposlije otiđe u jedan han, te se najmi u handžije da mu cijepa drva, a on mu dadne ručak i večeru. Kad je bilo drugi dan, rekne mu handžija:

– Eto sam ti dao ručak i večeru, hajde gledaj otiđi negdje na drugo mjesto, meni više ne trebaš.

Ode ono dijete u čaršiju i prisloni se na jedan dućan, a gazda ga onog dućana upita:

– Šta češ, dijete?

A dijete mu odgovori:

– Hoću, gazda, da mi dadeš štogod para da večeram, jer sam ljutito izgladnjeo.

Bio gazda srca milostiva, pa mu dade za dvije večere:

– Naj, dijete, pa večeraj.

Dijete otrči, pa kad potroši novce, dođe opet pred onaj dućan, i tako tri večeri ustopice. Kad bilo treću večer, rekne mu gazda:

– Hajde, sinko, traži neka ti ko drugi da, ja ti ne mogu više dati.

Začuv' ovo dijete, vratи se natrag u han.

Misli se misli, šta li će ručat, šta li će večerat, te tragajući i pipljući po sobi, napipa nekako u njedrima kutiju, otvori ju, a u kutiji devet čiraka. Onda dijete pomisli: " Eh, da mi je devet svijeća da usadim u ovih devet čiraka, pa neka gori."

Dosjeti se mali te ode jednom gospodaru, pa mu se moli:

– Daj mi, gospodaru, devet para, poslužiću te devet dana.

Doslužio gospodara, uze za ono devet para, devet svijeća u ono devet čiraka, pa kad užeže svijeće, al' evo ti devet djevojaka na vratima. To devet djevojaka pjevalo, kucalo i igralo do pola noći. Pošto pola noći bi, a svaka potegnu po jednu kesu novaca i dade mu je govoreći:

– Naj ti, gospodaru, da imaš štogod za trošak – i odoše.

Kad bi sutradan uveče, rekne dijete handžiji da mu spremi bogatu večeru. Handžija se nasmija pa rekne malomu:

– Nemaš ti novaca da namiriš dobru večeru.

A dijete mu odgovori:

– Mogu ja svojim novcima poplatiti ovu zgradu gdje ja sjedim – pa mu pokaza onih devet kesa blaga. Onda se handžija čudom začudio:

– Moj sinak dragi, otkud tebi toliki novci kad ti nijesi imao ništa. Da nijesi te novce pokrao, pa da ne bude za moju glavu zapelo?

Čuvši ovo, dijete uze se handžiji klet:

– Očinjeg mi vida, nijesam ja tih novaca pokro, već Bog mi ih dao. Al' mi dođi večeras i donesi devet svijeća te posjedi kod mene pa ćeš i ti vidjet' što video nijesi.

Na to handžija bio gotov, pa donese devet svijeća i donese dobru večeru te sjedne do njega, pa gleda šta će biti. Mali, dok spucka večeru, ta i užeže onih devet svijeća u devet čiraka i namah dođe devet djevoja-

ka te pjevale, kucale i igrale do pola noći, a svaka, kad podje, dadne mu i opet kesu blaga. I tako bilo svaku noć. Mali se vrlo obogati, pa zakupi pola toga grada.

To se čudo nadaleko čulo, pa začuje car i njegova kćerka u Stambolu pa ga dobave sebi. Kad ga dovedoše pred cara, zapitaće ga on:

– Šta u tebe to ima pa u tebe dolaze devet djevojaka koje te blagom darivaju?

Onda mali odgovori:

– Čekaj, care, dok smrkne, pa će ti pokazati šta imam.

Kad se smračilo, dođe car i njegova kći, a s njom i mnogo stambulskih gospođa, pa će gledat čudo neviđeno. Dok posjedaše, užeže mali svijeće, i namah se pokazaše djevojke te pjevale, kucale i igrale sve do pola noći, a kad bilo pola noći i one uzele odlazit', svaka gosta kesom blaga darivala. To se caru vrlo mililo, pa smisli oteti kutiju od djeteta.

Drugu večer skupi oko sebe stambulsku gospodu da podje u zgradu gdje je mali sa svojim čiracima bio.

Kada car i sva gospoda posjedaše u duševe, užeže mali devet svijeća, al' dok užeže, usta trka, usta zvrka, a umjesto djevojaka izleti devet Arapa, svaki nosi gluhi topuzinu, te udri po caru i stambolskoj gospodi. Usta jauk stambolske gospode, a kad caru dotužila topuzina, uzme moliti dijete da ga osloboди Arapa, a da mu već neće otimati kutije. Onda mali udunu svijeću, a Arapa namah nestade.

Otalen se mali vratи u onaj svoj grad na moru, pa i danas je živ, ako nije umro.

Narodna priča

RJEČNIK

han - konačište za putnike

čirak - svijećnjak

Stanbol - Istanbul, grad u Turskoj

topuzina - kraća toljaga s kuglom na jednom kraju

handžija - onaj koji drži han

uzeže - zapali

RAZGOVOR

Kako je dijete pronašlo kutiju sa devet čiraka?

Šta mu se nakon toga dogodilo?

Kako se dijete domoglo blaga?

Ko je poželio njegovu čarobnu kutiju?

Ko je u ovoj narodnoj pripovijeci/bajci pohlepan"?

Kako je kažnjena pohlepa?

Prepoznaj nestvarne, fantastične događaje u bajci. S kojim fantastičnim likovima smo se upoznali?

DEFINICIJA

Narodne bajke su izraz teškog života ljudi i želje da natprirodne sile učine svojim saveznicima. Neuki i slabi imaju uvijek piščevu naklonost.

Bogataši su lakoumni, sebični i podli, a siromasi - časni, hrabri i požrtvovani.

ZADATAK

Budi i ti sakupljač narodnog blaga. Zamoli roditelje, baku/nenu/nanu, djeda nekog drugog da ti ispriča neku narodnu priču, a zatim tu priču podijeli s drugovima i drugaricama iz razreda.

KREATIVNI KUTAK

Izaberite kralja Tišinu. On sjedi na podu sa povezom na očima i čuva svoje blago. A njegovo blago su svi predmeti koji zveckaju, šuškaju i škripe kada se pomijeraju (ključevi, zvončići, celofan...) Ostali učenici sjede oko njega, pokušavaju mu priči i nečujno mu oteti blago. Ako ih kralj Tišina čuje, on prstom pokazuje u pravcu zvuka, a kradljivac blaga se mora povući. Igra se prekida kada se neki učenik ipak uspije vratiti na svoje mjesto sa ukradenim blagom, i uz iznenadno zveckanje ukradenim predmetom kaže: *Pozdravite novog kralja Tišinu*. Tada se igra može ponoviti.

O autoru (sakupljaču)

Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak (1839–1902) bio je marljivi sakupljač našeg narodnog blaga. S ljubavlju, pažnjom i ozbiljnošću sakupljao je dotjerivao i sistematizirao našu usmenu duhovnu baštinu. Potiče iz stare plemičke porodice, u dva navrata je biran za gradonačelnika Sarajeva. Poznata su mu djela: „Pouka o lijepom i ružnom ponašanju“, „Narodno blago“, „Prirodno blago“, „Istočno blago“ i druga.

NARODNA BALADA

Naziv BALADA nastao je od glagola balar, što znači plesati. Po pravilu balade imaju tužan, nesretan završetak. U baladama su događaji i likovi prikazani na kratak i sažet način, a težište balade je na osjećanjima i mislima likova, odnosno na njihovim životnim sudbinama koje su po pravilu tragične. Radnja u baladama je kratka, ali neizvjesna i napeta.

U baladama često stradaju mladi ljudi, i to najčešće krivicom drugih ljudi ili zbog svojih snažnih i nepokolebljivih osjećanja. Teme u baladama su raznovrsne: o ljubavi, bolesti, vojničkom životu, o smrti itd., dok su likovi u baladama najčešće: mladići, djevojke, ožalošćene majke, zapostavljene supruge i dr.

U našem narodu posebno su popularne balade „Hasanaginica“, „Smrt Omera i Merime“, „Smrt Braće Morića“.

ZLATNA JABUKA

Kad pogibe od zlata jabuka
iz sanduka tefter-ćehajina,
potvoriše mlade bazrđane.

stadoše se ljudi ćefiliti,
sin za oca, a otac za sina,
bazrđani po dva za jednoga.
Al' za Muju ćefila nejmade,
potvoriše Muju bazrđana.
Mujo im se pravo kunijaše:
Nije u men' od zlata jabuka!"

Al' se Muji niko ne vjeruje,
veće Muju na mukę metnuše,
mučiše ga mukom svakojakom.

Kad su Muji muke dodijale,
Mujo im je krivo govorio:
Ja sam ukro od zlata jabuku,
skovo seki zlatne belenzuke,
miloj majci od zlata kutiju,
vjernoj ljubi zlatne prstenove.
Pustite me, ako Boga znate,
daće seka zlatne belenzuke,
mila majka od zlata kutiju,
vjerna ljuba zlatne prstenove.

Kad su Muju 'ako saslušali,
pogubiše Muju bazrđana.

Još ne prode ni nedilja dana,
iznade se od zlata jabuka,
u Arapa tefter-ćehajina,
de se s njome igra po mejdanu.

Viš Muje su turbe načinili,
navratili šadrvan vodicu,
usadili rumenu ružicu.

RAZGOVOR

Kakav je utisak na vas ostavila ova pjesma? O kojem događaju pjesma govori?
Da li je taj događaj prikazan opširno ili sažeto?
Ko je glavni lik u pjesmi? Čime se on bavio?
Šta se dogodilo sa Mujom bazerđanom?
Zašto su ga mučili u zatvoru?
Koji dio pjesme je za vas najuzbudljiviji?
Koga je Mujo imao u svojoj porodici?
Da li je imao oca?
Da li je on bio nevin ili kriv?
Ko je ukrao zlatnu jabuku?
Kakav završetak ima ova pjesma?
Da li vam je žao Muje bazerđana?
Da li su bazerđani mogli pomoći Muji?
Zašto su Muji izgradili turbe sa šadrvanom i ružom?

Objasnite šta znače slijedeće riječi:

pogibe _____

potvoriše _____

krivo govorio _____

iznade _____

DEFINICIJA

Narodna pjesma u kojoj se pojavljuju i lirske i epske elemente naziva se balada. U njima postoji neki tragičan događaj ili lik i obično imaju tužan sadržaj i nesretan završetak.

Napišite ispravno riječi:

al' _____

men' _____

ukro _____

skovo _____

‘vako _____

nedilja _____

šnjome _____

Zašto je narodni pjesnik skraćivao riječi? Od koliko slogova se sastoji svaki stih u pjesmi?
Koje narodne pjesme su najčešće napisane u desetercu?

Znak interpunkcije koji se piše na mjestu nekog izostavljenog slova naziva se APOSTROF.
Najviše se koristi u narodnim pjesmama kako bi se očuvao isti broj slogova u svakom stihu.

NARODNA ROMANSA

Romansa je dobila svoj naziv prema riječi romanca, što znači pjesma. Teme u romansama mogu biti raznovrsne: od veselog, sretnog do teškog i sumornog raspoloženja, ali za razliku od balada romanse nikada nemaju nesretan završetak. Prikaz radnje u romansama je kratak i sažet i radnja je u službi izražavanja pjesnikovih osjećanja, zapažanja i misli.

Često je u osnovi romanse neka duhovita igra i ona se na kraju sretno završava. Zato ih i prepoznajemo po slikama veselog i vedrog raspoloženja

SINOĆ DOĐE TUĐI JUNAK

Sinoć dođe tuđi junak,
iz tuđe zemlje.
a od jutros kona sedla
konja hoće da ide.
Viš' njeg cura crna oka
suze proljeva:
„O Boga ti, tuđi junak,
poved, i mene!”
„O Boga mi, crna oka,
mlada djevojko,
pred nama je šimšir-gora,
prič' se ne mere!”
„O Boga ti, tuđi momak,
iz tuđe zemlje,
ja ču prići šimšir-goru,
s tobom šetajuć!”
„O Boga mi, crna oka,
mlada djevojko,
prid nama je mutna voda,
prič' se ne mere!”
„O Boga mi, tuđi junak,
iz tuđe zemlje,
priplivaću mutnu vodu,
s tobom zajedno!”
„O Boga mi, crna oka,
mlada djevojko,
u mene je ljuta majka,
trpit, ne mereš!”
„O Boga mi, tuđi junak,
iz tuđe zemlje,
ja ču trpite twoju majku,
tebe gledajuć!”

RAZGOVOR

Koja osjećanja je u vama izazvala ova pjesma?

Ko su glavni likovi u pjesmi?

Zašto je cura „suze proljevala”?

Šta je ona tražila od mladića?

Da li joj je mladić ispunio odmah želju?

Na koji način je mladić htio odvratiti curu da podje sa njim?

Kako mu je cura uvijek govorila?

Zašto je ona bila spremna da prebrodi sve prepreke samo da bi pošla sa mladićem?

Mladi junak postavio je tri prepreke mladoj curi

1. da prepuže šumovitu goru;

2. da pregazi mutnu i nabujalu vodu;

3. da živi sa njegovom majkom.

Koju je od tih prepreka on smatrao najtežom?

Kako je stepenovana radnja u ovoj romansi?

Zašto je djevojka rekla da će trpitи mladićevu majku?

Šta joj je davalo snagu i htijenje da prevaziđe svaku postavljenu prepreku?

Šta je osnovna ideja ove pjesme?

DEFINICIJA

Narodne pjesme vedre i duhovite sadržine u kojima se obično govori o ljubavnom nadmudrivanju dvoje mlađih nazivaju se ROMANSE. Ona govori o nekom svakodnevnom događaju (udvaranje, vjeridba, zasnivanje braka) i obično ima sretan završetak.

Stilsko izražajno sredstvo pomoću kojeg se stepenuje osobina nekog lika ili neka radnja naziva se GRADACIJA.

Balade i romanse pjevaju pretežno žene i one su žensko viđenje junaka, daleko od bitaka s ljutim neprijateljima, od borbi za vlast i junakovog kodeksa časti u značajnim historijskim trenucima.

EPSKA NARODNA PJESMA

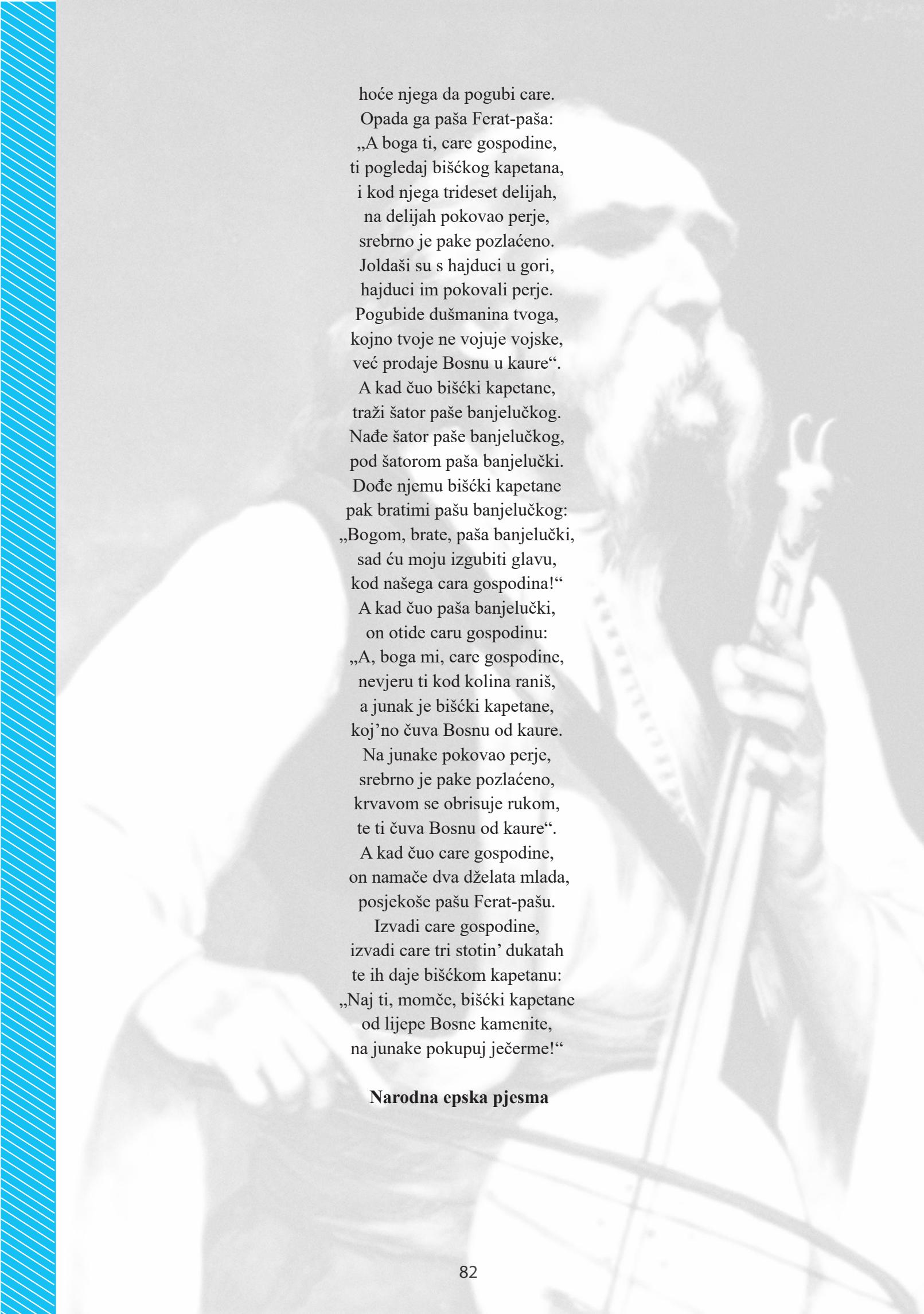
Epske narodne pjesme opjevaju historijske ličnosti i događaje viđene okom naroda. U nekim epskim pjesmama likovi i događaji su izmišljeni. U epskim pjesmama radnja se zapliće i razvija do vrhunca koji vodi ka raspletu sukoba.

Epsku narodnu pjesmu koju ćete pročitati opjevao je narodni pjevač iz Sandžaka Avdo Međedović.

Ispjevao je oko 100.000 stihova junačkih narodnih pjesama. Nije bio pismen, ni umio da čita ni da piše. Njegov najpoznatiji ep je Ženidba Smail-age Mehe.

NI ZORICE NI BIJELA DANKA

Ni zorice ni bijela danka,
česte knjige za knjigama hode.
Tko li piše, kome li prolaze?
Knjige piše care gospodine
od lijepa grada Carigrada,
te je šalje Bosni kamenitoj,
a na imenu Bišću kapetanu:
„Brži da si, bišćki kapetane,
pod bijela lijepa Carigrada
u veliku moju ordiju.
I povedi trideset delijah!“
A kad čuo bišćki kapetane,
po Bišću je pokupio zlato,
na junake pokovao perje.
Jednome je perje ne dopalo,
pak snimo sa Sebeka perje
pak metao na deliju svoga.
Pak otide b'jelu Carigradu.
A kad dođe b'jelu Carigradu,
u ordiju cara gospodina,
ali care sjedi pod šatorom,
a kod cara paša Ferat-paša,
mahan je bišćkom kapetanu
od lijepe Bosne kamenite.
Pake veli paša Ferat-paša:
„Jao, care, mili gospodine,
ti pogledaj bišćkog kapetana,
dušmanina i moga i tvoga.
koji tvoje ne vojuje vojske,
već prodaje Bosnu u kaure“.
A kad čuo bišćki kapetane
hoće svoju da izgubi glavu,

hoće njega da pogubi care.
Opada ga paša Ferat-paša:
„A boga ti, care gospodine,
ti pogledaj bišćkog kapetana,
i kod njega trideset delijah,
na delijah pokovao perje,
srebrno je pake pozlaćeno.
Joldaši su s hajduci u gori,
hajduci im pokovali perje.
Pogubide dušmanina tvoga,
kojno tvoje ne vojuje vojske,
već prodaje Bosnu u kaure“.

A kad čuo bišćki kapetane,
traži šator paše banjelučkog.
Nađe šator paše banjelučkog,
pod šatorom paša banjelučki.
Dođe njemu bišćki kapetane
pak bratimi pašu banjelučkog:
„Bogom, brate, paša banjelučki,
sad ēu moju izgubiti glavu,
kod našega cara gospodina!“

A kad čuo paša banjelučki,
on otide caru gospodinu:
„A, boga mi, care gospodine,
nevjeru ti kod kolina raniš,
a junak je bišćki kapetane,
koj'no čuva Bosnu od kaure.

Na junake pokovao perje,
srebrno je pake pozlaćeno,
kravavom se obrisuje rukom,
te ti čuva Bosnu od kaure“.

A kad čuo care gospodine,
on namače dva dželata mlada,
posjekoše pašu Ferat-pašu.

Izvadi care gospodine,
izvadi care tri stotin' dukatah
te ih daje bišćkom kapetanu:
„Naj ti, momče, bišćki kapetane
od lijepo Bosne kamenite,
na junake pokupuj ječerme!“

Narodna epska pjesma

ŠALJIVA NARODNA PRIČA

NASRUDIN-HODŽA I KADIJA

Priča se kako je neki kadija uvijek zvao Nasrudin-hodžu da mu dođe u posjetu, ali mu on nije htio nikada doći. Zato kadija jedanput nagovori svog čatiba da štogod naljuti hodžu, neće li on doći da ga tuži. Iza toga do malo vremena ugleda čatib hodžu, te mu iza leđa odvali podobru pljusku, a onda tabanima vatru i pobježe. Hodža potrči za njim, ali on uteće i negdje se sakri. Sutradan dođe hodža kadiji u mehćemu. Kad uđe, ustade kadija prema njemu na noge govoreći mu:

- Hodi, hodža, bujrum, sjedi, otkada mi nijesi došao! Neću sjediti, već sam došao da tužim ovoga nesretnika - i pokaže prstom na čatiba - jučer mi odvali samar bigajrihak, nasred čaršije.

Nato se kadija okrene čatibu i zapita ga:

- Jesi li ti ošinuo hodžu šamarom?

- Jesam - odgovori catib. - A zašto? - zapita kadija.

- Efendum, u meni ima jedna mahana, a to je: dode mi svakog mjeseca pa moram ošinuti šamarom koga prije dohvatom. I jučer mi dode ona moja mahana, pa pošto je hodža bio najbliži, njega ja udarih i odoh svojim putem. Nato kadija dohvati čitab, otvori ga i prevrnu nekoliko lista pa će čatibu:

- Ovdje piše da dadeš hodži četiri pare što si ga udario, - a on tebi neka halali.

- Nemam sitna - reče čatib.

- Pa idi razmijeni - dočeka kadija, namignuvši na njega neka bježi. Čatib ustane i ode.

Kadija će opet hodži:

- Sjedi, hodža dok on donese pare.

- Mogu i stajati - reče hodža. Prođe dosta vremena, sahat-dva, a čatiba nema. Vidje hodža da čatib neće doći s parama, pa se primače kadiji, koji gledaše u čitab smiješeći se, priveza mu jedan šamar što može bolje govoreći:

- Eto, tebi svoj hak predajem! Kad dode čatib i doneše četiri pare, neka ih tebi dade, ja nemam kada čekati. To rekavši, obode na vrata.

RAZGOVOR

Šta vas je nasmijalo u ovoj priči?

Na koji način je kadija namjeravao dovesti Nasrudin-hodžu u sudnicu (mehćemu)?

Da li je Nasrudin-hodža u početku shvatio kadijinu namjeru?

Kako je kadija namjeravao prevariti Nasrudina?

Je li se Nasrudin-hodža dao tako lahko nadmudriti? Kako je Nasrudin-hodža uzvratio na kadijinu šalu?

Ko je na kraju ostao nadmudren?

Šta je za vas šaljivo u ovoj priči?

ZADATAK

Pročitajte još neke šaljive priče o Nasrudin-hodži i okarakterizirajte njegov lik!

S kim se sve Nasrudin-hodža nadmudrivaо?

Uporedite likove Nasrudin-hodže i kadije! Objasnite narodnu izreku: „Vratiti milo za drago“.

Povežite to sa mogućom idejom šaljive priče „Nasrudin-hodža i kadija“.

Pokušajte dramatizirati ovu narodnu pripovijetku tako što ćete neupravni govor pretvoriti u upravni, gdje će vam govoriti Nasrudin, kadija i kadijin poznanik. Nakon dramatizacije, čitajte dramatizirani tekst po ulogama.

DEFINICIJA

Narodne priče u kojima se prikazuju šaljivi likovi i događaji nazivaju se šaljive narodne priče. U narodnoj književnosti bh. naroda kao šaljivi likovi najčešće se pominje Ero, Nasrudin-hodža, Čoso ili stanovnici nekih mjesta: Mostarci, Sarajlije, Travničani i dr.

Napišite pismeni sastav o temi: Događaj koji me je posebno nasmijao.

NASRUDIN U BOSTANU

Prolazi Nasrudin-hoža kraj bostandžijina bostana. Zapele mu lijepe dinje i karpuze za oči, pa ne mogo srcu odoleti, preskoči plot pa ih stane u torbetinu trpati. Ali eto ti bostandžije:
Ma, hođo, šta radiš u mom bostanu?

Nasrudin, kako prihvatio dinju da je utrgne, okameni se kraj nje i izbuljio oči u bostandžiju:

- Ma, bostandžijo, vjetar me donio.

- Ako te vjetar donio, što držiš dinju u ruci? - upita bostandžija. Držim da me dalje ne odnese veli hodža. Ma kad se držiš da te dalje ne odnese, zašto ih trpaš u torbu? - pita opet bostandžija.

- Beli ni sam ne znam što od straha radim - doklopi hodža.

RJEČNIK

bostan bostandžija - čovjek koji uzgoja boston

karpuzo - lubenica

beli - valjda

RAZGOVOR

Šta se dogodilo Nasrudinu dok je prolazio pored bostandžijina bostana?

Ko ga je iznenadio u tom poslu?

Kako se snašao tako zatečen?

Čemu je povjerovao bostandžija: Nasrudinovim riječima ili djelu?

Da li je vama prihvatljivo Nasrudinovo objašnjenje i zašto?

Čemu ste se u ovoj priči nasmijali?

Koliko god ovakav kraj priče bio šaljiv - on je i poučan. Da li smatrate mudrim Nasrudinove postupke?

DEFINICIJA

Šaljiva narodna priča je kratka, vedra i šaljiva usmena prozna vrsta. Teme su joj najčešće suprotne ljudske osobine mudrost i glupost. Šaljiva narodna priča neposredno opisuje svakodnevni život. U šaljivim narodnim pričama je čest junak Nasrudin-hodža. Smatra se da je u našu priču došao iz turske književnosti, ali se u našoj priči potpuno odomaćio.

KREATIVNI KUTAK

Nasrudin-hodža je junak koji u svim pričama pokazuje sposobnost da od gubitnika postane pobjednik. On je dovitljiv i mudar, a suočava se sa likovima koji to nisu.

Narodni pripovjedač nam je ovdje ispričao još jednu šaljivu priču o dovitljivom Nasrudinu. Priča nas je uspjela nasmijati, ali i ismijati neke ljudske osobine.

Koje su to osobine?

Prepričajte ovu narodnu priču, a zatim smislite i ispričajte vaš nastavak priče!
Za kakav kraj ste se odlučili: vrlo šaljiv ili vrlo poučan?

O AUTORU/ICI

(o sakupljaču)

Antun Hangi (1866–1909) je poznati sakupljač narodnog blaga. Rođen je u Petrinji, a u Bosni je radio kao učitelj u Maglaju, Livnu, Bihaću, Banjaluci i Sarajevu. Marljivo je radio na sakupljanju narodnih pjesama bosanskohercegovačkih muslimana, kao i na proučavanju njihovog života i običaja. Svoj dugo-godišnji rad krunisao je 1900. godine knjigom „Život i običaji bosanskohercegovačkih muslimana”.

PISANA UMJETNIČKA KNJIŽEVNOST

Osnovno obilježje
Zapisana je i štampana
Književni rodovi
Umjetnička poezija
Umjetnička proza
Drama
Vrste
Opisne, rođoljubive, socijalne, misaone, satirične,
humoristične pjesme
Umjetnička bajka, basna, legende, anegdote, šaljive
priče;
putopisi;
autobiografije;
novele;
roman
Tragedija, komedija, drama
Način izvođenja
čitanjem
pisanjem
Jezik
Standardni normirani jezik
Tema
Život, priroda

UMJETNIČKA POEZIJA

UVOD

Koje ti je omiljeno godišnje doba?
Kojim riječima opisuješ jesen?
Šta te posebno pdsjeća na jesen? Koji događaji, datumi?

JESENJI PASTEL

Na rame pade mi list,
Pade bakrenožut
I lišćem zasut je sav,
Zasut uzani put.
Jesen je sela na hrast,
Sela i trese grane.
I magla plovi i klizi,
Plovi niz rečne strane.
Šta li će jesen, šta,
Dok ovaj pastel tka,
Šta će mi na dar dati?
Hoće li mraz i kraj
Ili će bakra sjaj
Na cesti mojoj sjati?

RAZGOVOR

- Koju prirodnu pojavu autor pretvara u umjetnost riječi?
- Kojom bojom autor opisuje jesenji list?
- Šta je jesen uradila sa hrastom?
- Ko to plovi i klizi pored rijeke?
- Koje darove nam jesen donosi?
- Koja osjećanja budi jesen svojim promjenama?
- Koja čula trebamo koristiti da bi doživjeli ovu pjesmu?
- Odredite pjesničke slike, temu i motive u pjesmi.

Da se podsjetimo!

1. PJESNIČKE SLIKE

Možemo doživjeti različitim čulima:

- vidom
- sluhom
- mirisom
- dodirom

2. TEMA – ono o čemu se govori u pjesmi (jesen)

3. MOTIVI – poticaj, povod umjetničkog djela (lišće, put, boje, rijeka, darovi)

DEFINICIJA

Lirsku pjesmu koja govori o prirodi, odnosno donosi slike iz pejzaža ili krajolika te pjesnikov doživljaj prirode i osjećaje koje u njemu izaziva nazivamo lirskom pejzažnom pjesmom.

KREATIVNI KUTAK

Obradite pjesmu koristeći kreativne tehnike. Za ovu pjesmu to može biti tehnika KVADRANT:

1. Nacrtaj sliku iz teksta;
2. Nabroj tvoja osjećanja;
3. Napišite zvuke iz teksta;
4. Povežite sa svojim životom.

SLIKA	OSJEĆAJ
ZVUK	VEZA SA MOJIM ŽIVOTOM

O AUTORU

Sait Orahovac, rođen u Vladnama, kod Podgorice 24. maja 1909. godine. Umro u Sarajevu 21. novembra 1992. godine. U Sarajevu završio filozofski fakultet, grupa istorija jugoslovenskih književnosti i srpskohrvatski jezik. Doktorirao iz oblasti folkloristike.

Objavio je oko 35 knjiga od čega 20 zbirki poezije i 15 knjiga iz oblasti folkloristike i nauke. Bio je poznat kao odličan socijalni pjesnik. Njegove pjesme prevedene su na ruski, bugarski, makedonski, slovenski, češki, poljski, albanski, turski, azerski, arapski, francuski i engleski jezik. Njegov istraživački rad pretočen je u zbirke blaga bošnjačkog naroda, te u knjige narodnih i antifašističkih pjesama bunda i otpora, anegdota i humora. Poseban doprinos dao je u izučavanju sevdalinki.

UVOD

Kada je Dan državnosti tvoje domovine?
Kako obilježavate taj dan u školi?
Da li ste posjetili svoju matičnu državu Bosnu i Hercegovinu?
Uporedite prirodne ljepote svoje domovine i matične države.

U OČIMA PTICE ŽUTE

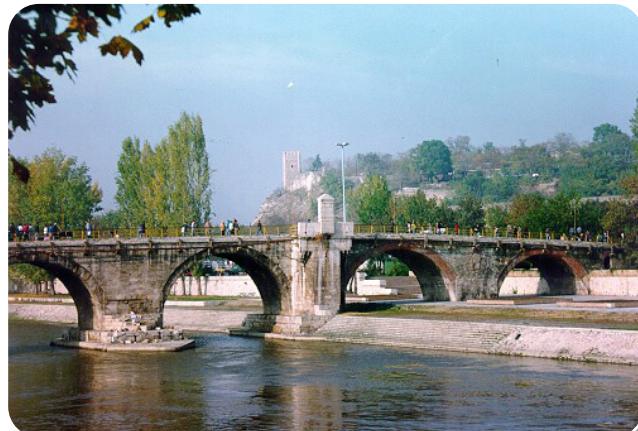
U očima ptice
žute
vidi se tvoje lice.

U njima je sunce,
krilo leptirovo,
most, maslačak, brdo.

U očima žute ptice
spava more,
a usred tog mora
strašno dalekoga,
zemlja je jedna rascvjetana.

Ta zemlja što se ljudja
u sitnim očima
blizu plava kljuna,
sretni je otok,
bajka:
lijepa, lijepa domovina.

Ibrahim Kajan

RAZGOVOR

- Kako si doživio/la ovu pjesmu:
- kao opis krajolika;
- kao izraz ljubavi prema domovini?
- Koje boje preovladavaju u pjesmi? A koji zvuci? Što je lijepo i vedro u pjesničkim slikama?
- Koja su svojstva pripisana neobičnoj žutoj ptici? U pjesmi U očima ptice žute iskazana je ljubav jedne ptice prema njenom zavičaju.
- Gdje pjesnik vidi njenu domovinu? Sa čime je poredi?
- Pokušajte objasniti kako vi iskazuјete ljubav prema svojoj domovini. Šta je za vas uopšte domovina?

Domovina je zemlja u kojoj živimo i koju volimo.
Naša domovina zove se Republika Sjeverna Republika Makedonija.
Dan državnosti je državni praznik, a obilježavamo ga 8. septembra.
Matična država pripadnika bošnjačke zajednice je Bosna i Hercegovina.
Dan državnosti BiH je 1. mart.

Pjesničke slike sastavljene su od vizuelne i akustičke slike u ovoj pjesmi. Provjeri kakav je ritam ove pjesme i da li u pjesmi ima rime.

Rima (slik, srok) je glasovno podudaranje na kraju stiha (glasovno podudaranje završnih slogova u stihovima).

Stihovi ove pjesme nisu povezani rimama.

- Stihove koji nisu povezani rimama zovemo slobodnim stihovima. → Slobodni stihovi su češći u savremenoj, a oni vezani rimom u starijoj poeziji.

DEFINICIJA

Moderni pjesnici često u svojim pjesmama koriste slobodan stih. To je takva vrsta stiha u kojem nema rime niti veze među riječima po glasovnom ili slogovnom podudaranju.

KREATIVNI KUTAK

Iskoristite slobodni stih i napišite jednu pjesmu o domovini. Sjetite se njenih prirodnih ljepota, rijeka, šuma, rijeka, jezera. I obojte je omiljenom bojom.

O AUTORU

Ibrahim Kajan je rođen u Mostaru 1944. godine. Piše za djecu i odrasle. Osnovao je Bošnjačko kulturno društvo „Preporod“ u Zagrebu. Objavljuje putopise, književne kritike, poeziju za djecu. Objavio je: „Arabija ljubavi“, „Od kraja do beskraja“, „Kuću dok nađeš“, a za djecu, zbirke pjesama „Žuta ptica“ i „Smijeh koji je pobjegao“. Napisao je knjigu putopisa „Tragom Božijih poslanika“. Priredio je i antologiju poezije za djecu „Pod beharom moje janje spava“. Živi i radi u Mostaru.

UVOD

Znate li objasniti šta je to matična država?

Koja je matična država pripadnika bošnjačke zajednice u Republici Sjevernoj Makedoniji?

Koliko znate o Bosni i Hercegovini?

BOSNA ŽUBORI

Bosna žubori; nad pitomim krajem
Andeo mira širi laka krila
I lahor pirka, ko da sitnom cvijeću
Mistične priče šapće večer mila.

Bosna žubori i ko rujne kose
Cvjetne tiho obalice ljubi,
Pa tamo negdje, poput moje misli,
Kraj tvog se dvora u daljini gubi.

Bosna žubori a s barćicom mojom
Nestašno sitni igraju se vali;
Ah, čini mi se, moj anđele, tako
Da ljubav tvoja srcem mi se šali.

Musa Ćazim Ćatić

RJEČNIK

mistično – tajanstveno, zagonetno

rujno – rumeno, crveno

RAZGOVOR

- Ova pjesma u čitaocu izaziva različita osjećanja.
- Navedi dva osjećaja koja u tebi izaziva ova pjesma.
- Objasni čime je svako od njih izazvano.
- Navedi stihove kojima su slikani zvuci u pjesmi.
- Navedi stihove u kojima pjesnik slika prirodu.
- U kojim stihovima nalazimo nagovještaj ljubavi?
- Pažljivo čitaj pjesmu. Osluškuj njenu melodiju i ritam.
- Kakva raspoloženja ona u tebi izazivaju?

DEFINICIJA

Rima /srok je glasovito podudaranje u riječima na kraju stihova.

Rime u strofama dolaze u različitim rasporedima: parna rima vezuje dva uzastopna stiha (što se označava kao aa, bb, cc).

Ukrštena rima predstavlja naizmjenično pravilno rimovanje stihova koje se obilježavaju kao: abab. Rime mogu biti i obgrljene. Rimovanje je s oznakama abba.

Postoje i isprekidane rime. To su one rime koje nemaju čvrst raspored u glasovnom podudaranju.

ZADATAK

Koju rimu uočavaš u pjesmi Bosna žubori?

Utvrdi vrste rima u svim strofama ove Ćatićeve pjesme. Obilježi ih navedenim znakovima.

Bosna žubori; nad pitomim krajem _____

Andeo mira širi laka krila _____

I lahor pirka, ko da sitnom cvijeću _____

Mistične priče šapće večer mila. _____

O AUTORU

Musa Ćazim Ćatić (1878–1915) je bio vojnik, studirao pravo, obavljao je pisarske poslove, radio u banci. Zbog toga boravi u mnogim gradovima: Sarajevo, Tuzla, Budimpešta, Bijeljina, Zagreb, a stigao je i do Mađarske. Govorio je arapski, turski, persijski i mađarski jezik. Sva njegova djela su naknadno sabrana u dvije knjige: Izvorna poezija i Izvorna i prevedena proza, pod nazivom Sabrana djela.

UVOD

Jeste li razmišljali kako pisci i spisateljice sastavljaju pjesme, priče, knjige?
Smatrate li da je to težak posao?
Da li ste do sada pokušali da pišete, pjesmu ili priču?

SREBRENA ČESMA

Pod orahom, na kraju avlje,
Slap iz duga grla lije.
Niko ko ona ne dariva.
Grle je bršljen i kopriva.
Grli je čovjek žednih usta.
Kad s njive dođe, kada susta.
Prhne i skvasi krila ptice,
Bumbar napuni svoje zembiljče.

Navečer, kada odem da spavam,
česma se sa mnom došaptava.
Kroz prozor slušam kako klopara;
ona se nikad ne odmara.
U noći piju vile i more,
igraju kolo sve do zore,
kad jež se čašlja i miju lice
raspjevane golubice.
Česma se puši, od srebra sva je.
Voda otiče, kamen ostaje.

RJEČNIK

zembilj – korpa od kože ili ispletena od trske

RAZGOVOR

- Gdje se nalazi česma?
- Kako razumijete stih: „Niko ko ona ne dariva?“
- Koga sve česma pojti?
- Zbog čega ona nikad ne odmara?
- Teku li sve česme bez odmora?
- Zašto pjesnik kaže da je česma od srebra?

ZADATAK

Napišite sastav na temu: Voda otiče, kamen ostaje...

KREATIVNI KUTAK

Upotrijebite tehniku KVADRANT da bi opisali kako ste razumijeli pjesmu. Prvo počnite sa:

1. Ilsutracijom kako ste zamislili srebrenu česmu;
2. Zatim osjećaje koje je probudila ova pjesma kod vas;
3. Nabrojte zvuke koji vas povezuju sa tekstom;
4. Veza sadržaja pjesme sa nekim doživljajem iz života.

SLIKA	OSJEĆAJ
ZVUK	VEZA SA MOJIM ŽIVOTOM

O AUTORU

Džemaludin Latić rođen je 1957. godine u selu Pridvorci pokraj Gornjeg Vakufa. Objavio je nekoliko zbirki poezije: „Mejtaš i vodica“, „Dome Davudov“, „Moj ummete“, „Škripa vratnica“, „Srebrenički inferno“. Za djecu je napisao pjesničku zbirku „Srebrena česma“.

Koje su ti ljudske osobine važne da bi se družili s nekim?

Imate li simpatiju?

Kako se ponašaš prema osobi koja ti se dopada?

GEOGRAFSKA PJESMA O NESRETNOJ LJUBAVI

Kad na mene Fatima svrne oči
kroz svoje plavetne leće,
od peta do tjemena
Golfska struja
kroz mene proteče.

Kad zatrese kovrdjama riđim
i ove se zažare,
pred oči mi dođe
vodopad Nijagare.

Zaustim li da joj kažem
riječi koje obaraju s nogu,
tako mi egipatskih piramida,
ni zucnuti ne mogu
od straha i stida.

Ako nam se slučajno kobajagi
dodirnu ruke,
u sekindi tri puta umrem
i tri se puta rodim
tako mi Šangaja i njegove luke.

Kad bi mi rekla: - Momak mi budi
al' prvo učini neki podvig ludi,
Atlantik bih preplivao
uprkos ajkulama opasne čudi.

Kad bi mi rekla: - Momak mi budi,
al' prvo učini neke lude stvari,
Saharu bih prešao bos,
plus pustinju Kalahari,
uprkos škorpijama,
ko ih šiša, ko za njih mari!

Nešto mi kaže, to mi reći neće,
barem u tome imam sreće.

Zejćir Hasić

RJEČNIK

riđa – boja bakra

RAZGOVOR

- O čemu se govori u ovoj pjesmi?
- Koje geografske pojmove je pjesnik koristio u pjesmi?
- Šta se dječaku dešava kada ga njegova simpatija pogleda?
- Na šta ga podsjeća njena riđa kovrđava kosa?
- Zbog čega ne može da zucne ni riječ kada se sretnu?
- Šta bi on sve uradio kada bi mu ona rekla da joj bude momak?
- Koje lude stvari bi on uradio zbog nje?
- Šta mislite da li bi on sve ovo uradio?
- Zbog čega je sretan?
- Kako se nazivaju pjesme koje su vas nasmijale i oraspoložile?

DEFINICIJA

Pjesme koje su namijenjene da vas oraspolože, nasmiju i zabave nazivamo humoristične pjesme.

ZADATAK

Prepoznajte osjećaje kada vam se neko dopada ili ste zaljubljeni uz pomoć emotikona.

Stidljivost
Strah
Sreća
Zbunjenost
Hrabrost
Ljutnju
Smetenost

Kako koristiš i trošiš svoje vrijeme?
Praviš li plan za aktivnosti tokom dana?
Šta najčešće radiš u slobodno vrijeme?

VRIJEME

Vrijeme pastira iz lonca pokipi,
mlinarevo vrijeme sipi, sitno sipi.

Kosci svoje vrijeme pred kišu uplaste,
a mokino s tobom svakog dana raste.

Vrijeme mađioničara može da se bira:
hoćeš iz rukava, ili iz šešira.

Grafičar vrijeme slaže u slovima.
Bokino je ono – što ga uvijek ima.

Jedna buba vrijeme u svilu isprede,
a dosada sama svoje vrijeme jede.

Vrijeme dimnjačara plamsa i pucketa,
piloti prestižu svoje preko svijeta.

Vrijeme slastičara u slasti se smaže.
Najslađe je ono vrijeme što se slaže:

– Idem do drugarice, trebaće mi teka –
a znaš da te NEKO iza ugla čeka.

Filozofi kažu: Vrijeme ne postoji,
a slikari svoje prave čak u boji.

Pjesnikovo pero takvu pjesmu sanja
što će biti vrijeme i budućih dana.

Enisa Osmančević-Ćurić

RAZGOVOR

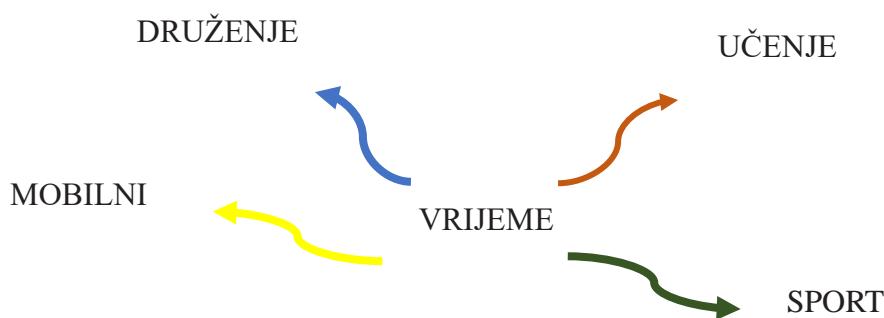
- Koliko puta pjesnikinja spominje vrijeme u ovoj pjesmi?
- Koja su zanimanja spomenuta u pjesmi? Objasni kako svako od njih koristi vrijeme.
- Zašto pjesnikinja kaže da je „najslade je ono vrijeme što se slaže“?
- Kako razumiješ zadnja dva stiha?
- Kako ti koristiš svoje vrijeme?

Vrijeme je kategorija koja se mjeri časovnikom. Tokom dana imate aktivnosti za koje je potrebno potrošiti vrijeme. Kako bi pravilno koristili vrijeme, potrebno je uraditi plan za aktivnosti tokom dana i koliko vam je vremena potrebno da ih završite. Mnogo je bitno da pravilno koristite slobodno vrijeme za unapređivanje vaše ličnosti, sportom, druženje, eko aktivnosti, pomaganje roditeljima i starijim osobama. Napravite raspored aktivnosti tako što ćete voditi svoj dnevnik za svaki dan.

ZADATAK

1. Otkrijte i zapišite rimu u stihovima.
2. Napravite umnu mapu od riječi VRIJEME. Za početak, neka to budu aktivnosti koje radite tokom dana. Od njih zatim nastavite širiti svoju umnu mapu sa drugim riječima na koje ćete se sjetiti. Počinjemo...

O AUTORU/ICI

Enisa Osmančević Ćurić (1945 – 2019) rođena je u Banjoj Luci. Nakon Gimnazije u rodnom gradu diplomirala na Pedagoškoj akademiji, do 1992. djecu u banjalučkim školama učila maternjem jeziku i stvaralačkoj igri sreće otkrivanjem najboljeg sebe, svoga slova. Objavljivala pjesme i priče, kao i eseje o dječijem stvaralaštvu. Autor je pjesama koje su uvrštene u čitanke i antologije. Prevođena na više jezika. Više od 40 godina član je Društva pisaca BiH. Grad Banja Luka joj je dodijelio 1985. nagradu za književni rad „Veselin Masleša“, dobila nagradu „Mali princ“ za doprinos književnosti za djecu i nagradu „Nasiha Kapidžić Hadžić“ – „Vezeni most“.

Kada kažeš riječ MAMA, šta osjećaš?
Koliko puta kažeš mami da je voliš?
Da li je marama sastavni dio mamine odjeće?

MARAMA MOJE MAME

Sva od ruža je marama
koju nosi moja mama,
pa dode usred grada
s njom došeta i livada,
a cvjetovi, djeca sama,
rastrče se ulicama.

Marama joj kao dom
otvorenih šara širom,
pa cvijet svaki mama primi,
da se smjesti, da prezimi,
i da opet, na proljeće,
ode među drugo cvijeće.

Svi cvjetovi, tužni, sami,
neka dođu mojoj mami.

Ismet Bekrić

RAZGOVOR

- Kakva je mamina marama?
- Šta nosi ona svojom maramom kada dođe u grad?
- Čiji je dom njena marama?
- Šta poručuje pjesnik svim cvjetovima?
- Cvjetovi su u ovoj pjesmi simboli. Čega?
- Kolika je mamina ljubav da može raspoložiti sve tužne i usamljene cvjetove?
- Već ste učili šta je to strofa, stih, rima i ritam. Odredi strofe, stihove i rime u pjesmi?

DEFINICIJA

Književno djelo sastavljeno od stihova spada u poeziju. **Stih** je jedan red u pjesmi. Nekoliko stihova čini **strofu**.

Dužina stiha zavisi od pjesnikovog izbora i određuje se prema broju slogova. Tako postoji: šesterac (stih od 6 slogova, sedmerac, osmerac, devetarac, deseterac, cetrnaesterac i petnaesterac).

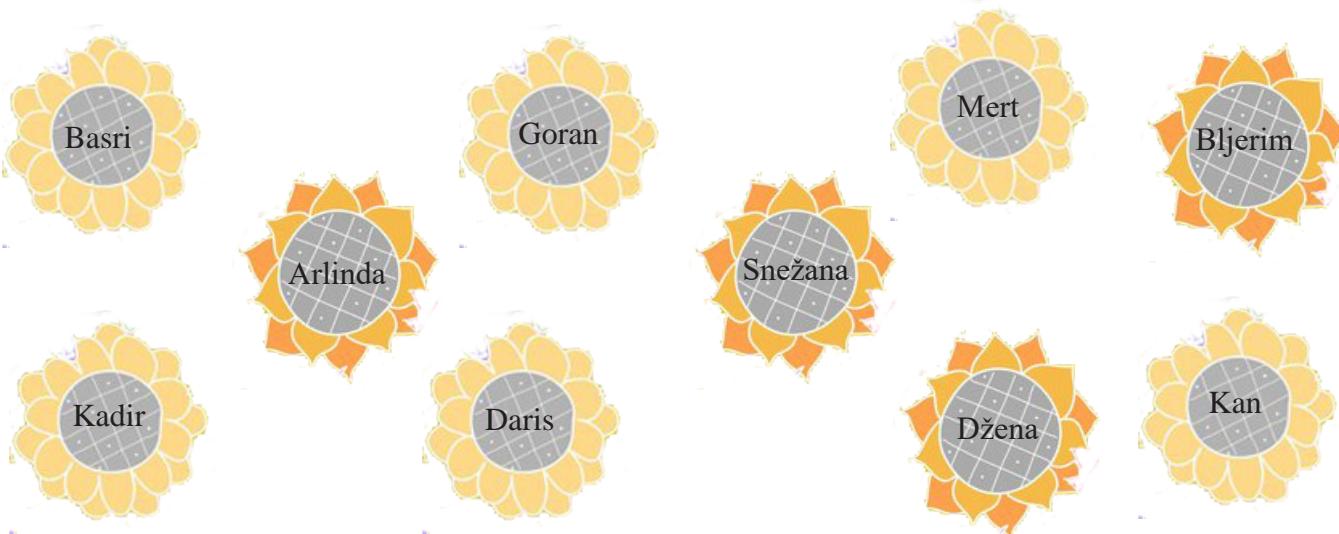
Poeziju karakteriše **rima**. To je glasovno podudaranje na kraju stiha. Osnovna podjela rime je: muška (glasovno podudaranje je samo u jednom slogu, npr: lug – drug) i ženska (glasovno podudaranje je u dva sloga, npr: ruka – luka).

Za poeziju je bitan i **ritam**. Stvara ga poseban izbor riječi, njihova zvučnost, ponavljanje nekih riječi i opkoračenje (prenošenje jednog dijela neke smislene cjeline, sastavljene od nekoliko riječi iz jednog stiha u sljedeći).

KREATIVNI KUTAK

Marama je sastavni dio odjeće mnogih naših mama i nena. Ilustruj kakvu bi šamiju htjeli pokloniti svojim majkama i nenama. U svakom cvijetu upiši imena koja čuješ u svojem okruženju. Svako ime koje ste zapisali je ime nekog djeteta ili djevojčice. Svima je zajednička ljubav prema majci.

UVOD

Kako izgleda tradicionalna bošnjačka nošnja?
Da li se tradicija oblačenja zadržala u današnjem načinu oblačenja?
Koji su dijelovi odjeće simbolični za bošnjačku tradiciju?

DIMIJE

Dimije moje bike Eme
U koje je stalo šest metara cica
Stotinu i pedeset crvenih ruža
I dvjesta bijelih tačkica
Neprestano mirišu safunom
Onim iz Turske
Iz njene sehare
U kojoj stoji kudelja vune
Staro vreteno
i bikini dukati.

Elifa Kriještorac

RAZGOVOR

Čije su dimije?
Koliko metara je potrebno za dimije?
Koliko je ruža i bijelih tačkica na njima?
Na šta to mirišu bikine dimije?
Ko je donosio sapun iz Turske?
Šta to bika ima u sehari?
Čuva li vaša baka dimije?
Koliko često se nosi narodna nošnja u vašoj porodici i kada?
Kako se oblačila vaša bika u mladosti?

ETNO KUTAK

Dimije su sastavni dio tradicionalne nošnje bošnjačkog naroda ali i mnogih naroda na Balkanu i u svijetu. Dimije su ženski odjevni predmet, vrsta „suknje“, jako široka sa puno materijala. Dimije se završavaju suženjima na članke.

U historiji pripadnika bošnjačke zajednice, puno je teških događaja koji su ih prisiljavali na isjeljavanja i promjenu mjesta življenja. Turska je bila zemљa u kojoj su mnogi Bošnjaci i Bošnjakinje našli svoju domovinu. Običaj je bio da se iz Turske donose ili daruju mirišljavi sapuni koji su se ostavljali u sehare (kutije u kojima su se čuvale vrijedne stvari) kako bi odjeća mirisala svježo i lijepo.

O AUTORU/ICI

Elifa Kriještorac, poeta, patriota i kolumnista. Rođena u Sandžaku, tačnije u Prijepolju, da bi krajem '80-ih godina emigrirala u Njemačku, gdje je duži niz godina radila kao socijalni radnik. Danas radi kao tehnički asistent pri jednoj klinici. Zbirku poezije „Bašča snova“, objavila je 1993. godine, a nekoliko pjesama iz te zbirke ušle su u školsku lektiru za četvrti i sedmi razred, za bosanski jezik. Kolumnne objavljuje na popularnom web magazinu Bošnjaci.net, dok istovremeno kolumnne na njemačkom objavljuje na Turkisch-pressu.

Razmišljate li o događajima iz prošlosti?

Imate li neki događaj ili postupak za kojim žalite što ste učinili ili rekli nekome?

Ako je tako, da li sada pazite da ne povrijedite nekoga svojim ponašanjem ili riječima?

Za bolje razumijevanje rečenog, sjetite se kako ste se osjećali kada je prema vama neko postupio grubo ili postupkom ili riječima.

NEKA NAM OPROSTE TRAVE

Trave će nas moliti da ih gazimo svojom mladošću.

Trave će nas moliti da ih darujemo njezinim sonetima.

Mi ćemo ih gaziti zakasnjeni i gorki i pjevat ćemo im
o nepovratnim odlascima, o uskraćenim uspomenama.

I molit ćemo trave da nam oproste za mnoge riječi,
za mnoge gorke riječi koje nećemo znati prešutjeti.

Izet Sarajlić

RAZGOVOR

Koliko cjelina ste uočili u ovoj pjesmi?
O čemu će trave moliti pjesnika?
Čega će se sjećati pjesnik i o čemu će pjevati?
Šta pjesnik neće znati da prečuti?
Zašto će moliti trave da mu oproste?

Izet Sarajlić iskazuje svoje želje, čežnje i uspomene.
Pokušaj odgonetnuti i dublji, preneseni, smisao ove pjesme.

Pjesnik u ovoj pjesmi razmišlja o životu, o prolaznosti, o nestalnosti svijeta i pojava koje nas okružuju. Zato ova pjesma predstavlja jednu misao ili refleksiju, odnosno razmišljanje o prolaznosti svijeta i života. Ta misao bila je izazvana sjećanjima na susrete, odlaske i uspomene, ali je bila izazvana i pjesnikovom čežnjom i samoćom, njegovim ličnim intimnim osjećanjima i raspoloženjima. Sarajlić je u ovoj pjesmi izrazio životno iskustvo, stavove i razmišljanja putem prenesenog ili figurativnog značenja.

DEFINICIJA

Lirske pjesme u kojima pjesnik iznosi svoja razmišljanja o životu, smrti, prolaznosti, nazivaju se misalone pjesme ili refleksivne.

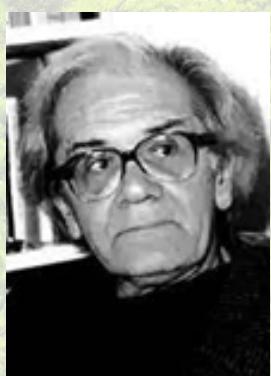

ZADATAK

Naučite ovu pjesmu napamet i recitirajte je u odjeljenju.

O AUTORU

Izet Sarajlić, zvani Kiko, (1930–2002) je bio bosanskohercegovački historičar filozofije, eseijist, prevodilac i pjesnik. Bio je član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i udruženja intelektualaca Krug 99. Objavio je preko 30 knjiga poezije od kojih su neke prevedene na 15 jezika.

UVOD

Koje je tvoje omiljeno godišnje doba?
Zima ima svoju ljepotu i zimsku čaroliju. Umiješ li uživati u tome?

PRVI SNIJEG

Noć se krila tavna, oblačine guste
Po nebu se nižu k'o valovi mora.

N'jemo leže polja, dubrave puste
Mrtvi sanak vlada, nema živog stvora.

Ne trepjeri mjesec, nit' zvjezdice sjaju
Niti slavuj svoju slatku pjesmu vije.

Pustoš vlada svuda: u brdu, u gaju,
Ljuta bura cici - prvi snijeg vije.

Osman Đikić

RAZGOVOR

Kako pjesnik opisuje noć u ovoj pjesmi?
Kakvi su to valovi što se nižu po nebu?
Zašto pjesnik kaže: N'jemo leže polja.... nema živog stvora?
Zbog čega mjesec ne treperi, nit' zvijezde sjaju?
Šta se to događa u prirodi, koje pojave?
Zbog čega je pustoš svuda, u brdima i u šumama?
Kako pjesnik opisuje prvi snijeg u ovoj pjesmi?
Osim vjetra, šta još prati prvi snijeg?
Koliko strofa ima ova pjesma?
Kako se zove strofa od četiri stihia?
Kakav je raspored rime u pjesmi Prvi snijeg?
Šta je to obgrljena rima?

DEFINICIJA

Strofa od četiri stila naziva se koren.

Kada se u strofi rimuju prvi i treći, a drugi četvrti stih, onda se ta rima zove obgrljena rima.

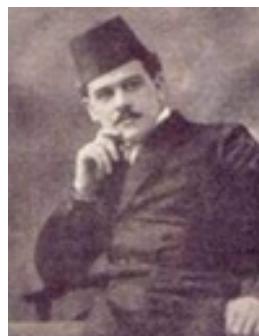
KREATIVNI KUTAK

Za bolje shvatanje sadržaja i poruke ove pjesme, koristite tehniku KVADRANT.

ILUSTRACIJA TEKSTA	OSJEĆAJE U TEKSTU I ONE KOJE STE DOŽIVJELI DOK STE ČITALI
ZVUCI KOJE MISLITE DA SU PRISUTNI U VEZI TEKSTA	KAKO STE LIČNO DOŽIVELI JEDNU ZIMSKU SNJEŽNU NOĆ

O AUTORU

Osman Đikić rođen je 1879. godine u Mostaru. Pjesnik, dramaturg i publicist, javno društveni djelatnik i nacionalni borac za vrijeme austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine. Završio ruždiju i nekoliko razreda gimnazije. Kad je isključen iz gimnazije, seli se za Carigrad, gdje nastavlja školanje. Iz Carigrada odlazi u Beograd, a onda u Beč, gdje završava trgovacku akademiju. Poeziju je počeo pisati veoma mlađ, a objavljivao ih je u listovima „Bosanska vila“, „Zora“, „Behar“ i dr.

Osman Đikić umro je u Mostaru 30. marta 1912. godine.

UVOD

Da li vam se desilo da okisnete na kiši?
Ko dolazi da vas uzme iz škole?
Kakve je boje vaš kišobran?

OTAC S KIŠOBRANOM

Kada popodne, iznenada,
kiša zapljušne ulice grada,
mnoga se kola pred školu sjate,
da djecu, što prije, kući vrate.

I moj otac dođe po mene,
sa kišobranom, ručke drvene.

Ne zavidim djeci u kolima,
na mekim, udobnim sjedištima,
jer u onom gradskom metežu
s ocem tek poneku riječ svežu.

I ruke su u kolima zauzete,
ne mogu djeci da polete.

A moji prsti odmah se uvuku
u dobru, veliku očevu ruku,
i tu osjete da ih grijе

ljubav mog oca, koji se smije.
Idemo, tako, kao dva druga,
a riječ nam svaka topla, duga.

Ismet Bekrić

RAZGOVOR

Ko dolazi pred školom da vas čeka kada pada kiša?
Dolaze li svi očevi autima?
Šta je dovoljno da se zaštitiš od kiše?
Šta će raditi tata i sin dok se vraćaju iz škole?
Kako će očevi zagrliti svoju djecu dok voze?
Zbog čega se dječak raduje što mu otac ne dolazi s kolima kao i ostaloj djeci?
Kako dječak osjeti očevu ljubav?
O čemu on brine?
Koga bi ste vi željeli da vas sačeka kada pada kiša?

ZADATAK

Prepišite pjesmu čiriličnim slovima, prepišite rimu i dodajte još primjera.

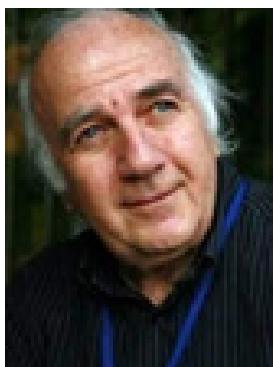

KREATIVNI KUTAK

PRIČANJE PO DATOM POČETKU - pjesma je puna toplog sigurnog osjećaja koji dječak ima. To je dobra ideja za vas da i vi napišete sastav o nekom školskom događaju u kojem su vaši roditelji bili glavni spasioci. Koristite stvarni događaj ili izmislite jedan sa porukom koja je i u ovoj pjesmi. Dodajte malo mašte i kreativnosti, mnogo pridjeva i lijepih riječi jer roditelji to zaslužuju.

O AUTORU

Ismet Bekrić bosanskohercegovački je pjesnik, najpoznatiji i najplodniji kao pisac dječje poezije. Rođen je 1943. godine u Banjoj Luci. Tamo je završio osnovnu školu i gimnaziju.

Napisao je preko petnaest zbirki pjesama, igrokaza i slikovnica, sve namijenjeno djeci.

Zbirke pjesama su mu „Jutro tate Mrguda“, „Kape uvis“, „Klupa kraj prozora“, „Otac s kišobranom“, „Radnička četvrt“, „Četiri revera“, „Ne žuri tata, ne žuri mama“, „Kuća među zvijezdama“, „Očeva kaput“, „Cipele starijeg brata“ i „Jesen u gradu“.

Još su tu i zbirka igrokaza „Noć kad su neboderi šetali“, slikovnica „Ide Tito, vodi partizane“ i radioigra za djecu „Šetnja nebodera“.

Koji su vjesnici proljeća?
Da li ste vidjeli cvijeće koje najavljuje dolazak proljeća?
Koji osjećaj budi dolazak proljeća?

JAGORČEVINA

Mama kaže da je jaglac
il' nanino žuto cviče,
tata opet da je rajsко
nadnaravno cvjetno biće.

Ostali joj svi tepaju,
dok još snijeg gazi bosa,
da je hrabtra, da je prva,
kako kažu: prima rosa!

Pojavi se s februarom
svijetla, nježna, zlatooka,
tamo gdje se jutrom javi
prvi curak pramčioka.

Svuda žuto i još žuće
kao da je topla zima
dar nebeski, dukat sunca,
razbacala po brdima.

Tad izađem pa u bašti
stavljam među svoje zube,
raspjevane, piskutave,
primuline zlatne trube!

Muhidin Šarić

RJEČNIK

Prima rosa – prva ruža
Primula – jagorčevina
Pramčiok – prvi zrak jutarnjeg sunca

RAZGOVOR

Kako svaki član porodice naziva cvijet jagorčevine?
U kojem mjesecu se pojavljuje?
Da li joj hladnoća i snijeg smetaju da procvjeta?
Sa čim se upoređuju primule?
Koji još cvjetovi su vjesnici proljeća?

DEFINICIJA

Primuline, jaglac, jagorčevina, su nazivi za cvijet koji najavljuje dolazak proljeća. Priroda poklanja ljudima mnoge ljepote, cvijeće u raznim bojama, vazduh, vodu, zemlju da rađa hranu. Kada nam neko poklanja nešto, trebamo biti zahvalni i na neki način uzvratiti. Zato trebamo naučiti EKO Bonton. Svaki Bonton ima pravila. Evo nekoliko:
Ne uništavaj ono što nisi stvorio!
Pješači, budi zdrav i hodaj kao mrav!
Pazi, vode ima malo, štedi, ako ti je do nje stalo!
Bacaj smeće, ali ne u cvijeće!
Čuvaj nebo, nek je plavo, da se pod njim živi zdravo!
Priroda je dio nas, hajmo sada svi u glas: ona je nama SPAS!

KREATIVNI KUTAK

Napraviti slikovnicu vijesnika proljeća: ljubičicu, visibabu, šafran, jagorčevinu, tratinčicu. Uberite i čuvajte ih između listova knjige dok se ne osuše. Možete kreirati njima umjetničke slike.

СОНЧЕВИНА

Колку бисери низ Вардар се ронат,
белини чисти ко детски солзи,
со илјада лета,
со векови звонат.
На мајчин јазик,
македонски, горски,
колку приказни ти, Вардару носиш.
Низ твоите води, вечерници лирски,
игриви песни,
до Егеј ги водиш.
Во нежни струни
шарпланински свирки
послани песни славеи ги леат.
Афион, памук, цвеќиња в бои,
јагниња, божур,
сончевина белее.
Колку си лична,
татковино моја!
Колку бисери низ Вардар се ронат!
Белини чисти ко детски солзи,
со илјада лета,
со векови звонат,
на мајчин јазик.
Македонски, горски

SUNČEVINA

Koliko se bisera niz Vardar liju,
bjeline čiste ko dječije suze,
hiljadu ljeta,
vjekovima zvone.
Maternjim jezikom,
makedonskim, šumnim,
koliko priča ti, Vardaru nosiš.
Kroz tvoje noćne, vode lirske,
razigrane pjesme,
do Egeja vodiš.
U nježnim strunama
šarplaninskih svirki,
prostrte pjesme slavuji liju.
Afion, pamuk, cvijeće u boji,
jagnjad, božur,
sunčevina bijeli.
Koliko si lijepa,
domovino moja!
Koliko se bisera niz Vardar liju!
Bjeline čiste ko dječije suze,
hiljadu ljeta,
vjekovima zvone,
maternjim jezikom,
Makedonskim, šumnim.

Волче Наумчевски

Volče Naumčevski

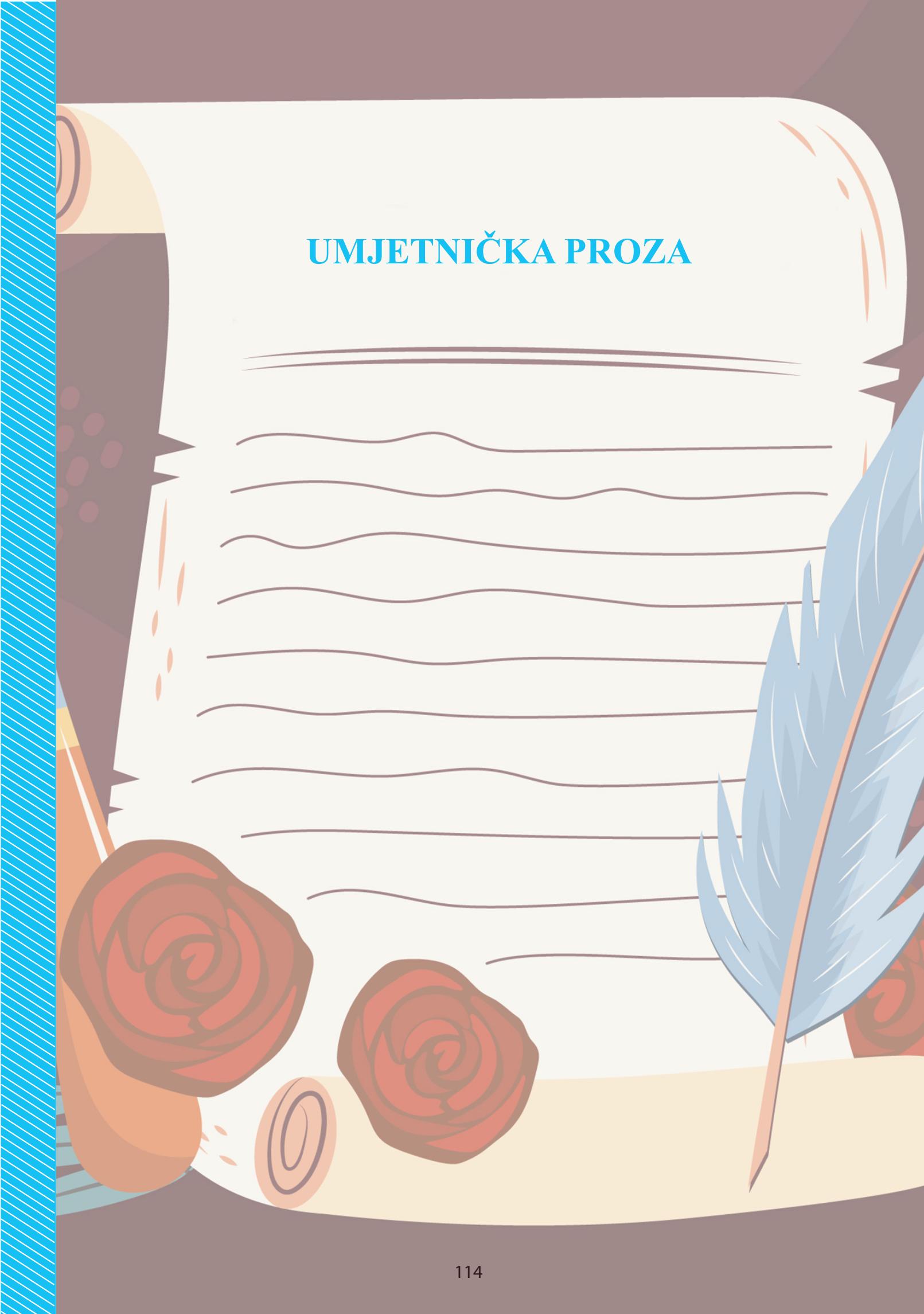
(prepjev sa makedonskog jezika na bosanski jezik:
Izeta Babačić)

RAZGOVOR

Pročitajte ovu lirsku rodoljubnu pjesmu. Ona takođe sadrži jaka osjećanja ljubavi i ponosa za svoju domovinu. Da bi razumijeli sadržaj ovih pjesama i poruku pisca, poštujte pravila izražajnog čitanja. Koja su bila pravila izražajnog čitanja? Da se podsjetimo.

- Ako nastupaš na sceni: budi ozbiljan, siguran i odmeren;
- Počni smireno i uzdržano;
- Dok čitaš ili recituješ, trebalo bi da uživaš u sadržaju teksta, da zamisliš ono o čemu se govori u tekstu;
- Trudi se da jasno izgovaraš svaku riječ i da se svi glasovi dobro čuju;
- Važno je da poštuješ tačke, zareze, uzvičnike, upitnike i druge intonacijske znake;
- Radi lakšeg pripremanja, tekst označi, prema svom osjećaju sljedećim znacima:
— — — — čitaj ili recituj tiše,
~~~~~ čitaj glasnije,
| znak za kraću pauzu,
|| znak za dužu pauzu,
—— posebno naglašene riječi.

UMJETNIČKA PROZA

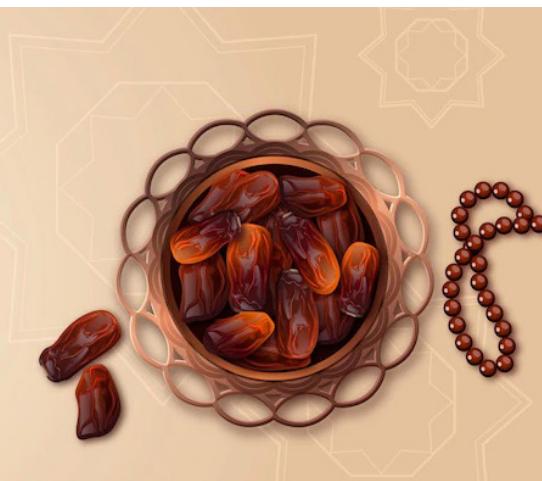
Kako obilježavate bajramske blagdane u vašoj kući?

Čemu se najviše raduješ kada je Bajram?

Kako ste obilježili zadnji Bajram?

Kakve ste bajramlukе dobili?

Jeste li pisali čestitke za Bajram?

BAJRAM

Gluho doba. U dolinici gdje su se stisnule varoške kućice, bila je gusta tama, pa bi rekao gledajući ozgor s vite Hridine da tu u mračnoj jami nema ni živa stvora. Ali zađi samo kroz tu gustu noć, izmeđ' onih starih kuća što im šiljke samo prema nebu vidiš, osluhuješ, čuješ kretanje, po koju riječ, žamor, škripi vrata. Sve je budno. Noć ti sad nije tako nijema, tama nije više tako gusta, to gluho doba ispunja neki tajanstveni čar – za koji čas sviće Bajram. U svakoj kući vidiš slabo svjetlo, sve ustalo, sprema se da u novu ruhu izade na Bajram da se u čistu odijelu klanja namaz.

Još od zore ni znaka, a na vitoj se munari začuje mujezinov tanahni glas, zauči salavat u to se doba prenula i mlada žena u svojoj skromnoj sobici gdje još nije bilo svjetla. Prenuo je mujezinov glas. Prva joj misao bijaše Bajram, no odmah za tom ona tuga s kojom je provela na stotine noći. Svak' se raduje, svak' se gizda, žena spremila muža, mati sina, sestra brata, a ona... Ah, gdje je njezin vojno u askeru, daleko u svijet, zanio kosti svoje, a more biti da je dosad i u zemlji... I ona pokri lice rukama, onako poplaka, kako je svaku noć s plačem legla i ustala.

Na jedanput skoči, upali svjetlo i baci se do svog sinčića koji je slatko spavao. Maliću bilo tek šest godina, jedno dijete ko' jabučica.

– Arife, sine moj – poče ga buditi. – Ustani, eno salavat, Bajram! Ustani!

Malić progleda. Protrla oči, a kad razabra riječi majčine, veseo skoči.

– Zar Bajram, mati? – u čudu će ono, pa poleće k prozoru. Ali napolju još tama.

– Eno, čuješ salavat! – veli mu ona – Hajde, umij se, pa će ti mati lijepo obući nove haljine, pa ćeš onda u džamiju.

Malić bio veseo, nije znao šta će prije. A mati doskora izvadila čitav svežanj haljina, umila ga i počela oblačiti: nova i čista rubenina, pa onda nove čakširice, pa onda čamaladža, anterija, čohali fermen, pas, fesić medžidija pa čarapice i nove firale, a sve novo, sve kroja ko za velikoga.

Mali se za sve posmješivao gledajući to novo odijelo, pa bi istom ubrzao:

– Je l' de mati, da su moje čakšire bolje neg' u Muhameda Devlet-hanimina.

– Uh, tvoje su najbolje! – odvraćala ona, a glas joj drhtao. Sirota zaklonila lice od svjetla da joj Malić ne vidi suza. Oblačila ga, sobom mu sapela i najmanju kopčicu, a kad ga sasvim opremi i on ustade, pred njom bijaše prava slika njezinog dragog, neprežaljenog muža.

Salavat se na munari svršio i začuo sabah, napolju je svitalo. Mati se zagledala u sina, zagrlila ga i pokapala suzama.

– Dušo moja! – veli ona. – Što ćemo u džamiji zaiskati od Boga? – tako ga je običavala napućivati. Mali

se zamislio.

- Da nam Bog da zdravlja i dug život – veli on – pa onda... Što ono još, mati?
- Onog svijeta džennet, sine moj!
- Ja, onog svijeta džennet i... Ništa više, je l' de mati?
- Zaboravio si nešto! – jedva žena izmuca zagrlivši dijete.
- Mali se opet zamislio.
- Ha – uskliknu on – i da nam babo dođe.
- Jest, jest, dušo moja! – dočeka ona plačući, a u sebi dodade: Ako bude...

Sad je mali opazio majčine suze pa se nekako snuždio. Ali nije mu se dalo da to bajramsko veselje, pa radost za nove haljine, pomuti kakvom tugom i s toga nekako dirljivo zapita majku:

- Ma što plačeš, mati.
- Ali ne plačem, dušo moja – ona će usiljeno – već mi je drago što si mi tako valjan i pametan! Opet ga zagrlila.

Doskora i ona baci feredžu na se i povede Malića do kapije da ga uputi u džamiju. Iza avlijskih vrata virila na sokak, kud su ljudi prolazili. Svaki čas škripale tuda nove firale il' cipele, šušnjave nove haljine, širio se do njih miris miška kojim su ljudi namazali nove haljine, a hladnim jutarnjim zrakom brujio „glas tekbira“, što su ga prolaznici tiho učili. Mladoj ženi grudi da puknu od neke tuge. Sjetila se kad bi prije četri godine ovako na Bajram ispratila svog Mehagu u džamiju, a u njeg novo odijelo, bio je vazda najpristaliji. Najedan put ga dušmani uzeše u asker, otjeraše na vojsku, a ona osta sirota sa svojim sinčićem. Što je od onog dana suza prolila, a svaki dan na svakom namazu od Boga istkala da joj se povrati njen dragi Mehaga. Pa joj sad žao na cio svijet.

S prva došlo dva tri puta pismo od njeg's Drine, iz Hercegovine, a kako rekoše da je otišao nekud čak za Stambol, od tada nikakva glasa za njega. I komšije, dok su imali pouzdani glasova, dođu i ovesele je svaki čas, a sad, kan da i oni vide da se nema ničemu dobro nadati za svog muža. Plakala, grlila Malića, jedinu uspomenu svojih sretnih dana, a ono se otimalo, htjelo u džamiju. I ona ga na poslijetku pusti: on se umiješa u prolaznike, ode u džamiju onako skromno i pobožno ko odrasto čovjek. Njene oči ostale uprte za njim.

U Devlet-hanuminu kuću, koja je uprav naprama haremu džamijskog, sleglo se silno ženskinje da vidi gizdavi svijet kad se iz džamije razide. Bajram je i ženskinje gizdavo, a sve veselo, samo Mehaginica tužna, žalosna. Došla u taj veseli svijet da vidi svog sinčića, kad joj iz džamije izade. Žene je tješile i razgovarale, a ona plakala.

Iz džamije se čuli dirljivi glasovi i doskora poče dova, a stotine i stotine grla zabrujalo haremom: Amin! Amin! Sad osu svijet iz džamije. Harem pun, sve novo, gizdavo, tiska, oni silni prosjaci civilili: „Udjeli siromahu sadaku porad svog zdravlja, porad onog svijeta!“

Dugo je trajalo dok se taj silni, šaroliki svijet istiskao iz harema, a svak se laćao džepova i baca pare ubogima što su cvileli kraj njihovih nogu. Na kraju, baš među starcima, išao Arif, uzevši se pod rukom s Muhamedom Devlet-hanuminim. Bila oba vršnjaci, baš na samom izlazu jedan starac sagnuo se i pomilovao oba dječaka, a objema majkama srce zaigralo od radosti.

Na ovaj sveti dan sve se sjeća preminulih svojih, pa sad sve ovo gizdavo mnoštvo krenulo na mezarluke, da tu, na kaburu svojih starih, prouče što za duše njihove.

U toj je svjetini išao i mali Arif, i on će poput drugih onamo, makar da ne zna za kabur nikoga svog. A kad se ljudi počeli vraćati kućama svojim, i on je veselo potrčao majci svojoj. Umoran, već ščaše uprav da ukorači u svoju avliju, kad se kod njeg stvori stranac, čovjek u tuđu odijelu. Mali se poplašio, pa se požurio u avliju, ali stranac za njim. No začudo bilo malom kako ga taj tuđi čovjek gleda nekako umiljato i smiješi se na njega. A kad ga još i po imenu dozvao, ono stalo.

– Je l' tebi ime Arif – upita ga stranac.

Mali kimnu glavom, metnuvši prstić u usta, a čudnovato promatrao stranca.

– Čiji si ti?

– Materin! – odazva se on sad. Čovjek je bio do suza dirnut od ovog dječijeg odgovora.

Gledao ga čas-dva, a suze mu navrle na oči. Srce mu igralo od nekog uzbuđenja, posle četiri godine враћa se iz dalekog svijeta, susreće se, eto, sa sinom svojim, a prepoznati se ne mogu. Kakve su misli

obuzele dušu njegovu. Priđe djetetu, zagrli ga i suzama pokapa. Tako ga je u zagrljaju ponio preko avlje. A kad se vrata kućna otvoriše i sirota žena smotri sina svog u zagrljaju svog dragog vojina, srce da joj pukne od časovita uzbuđenja. Nije u prvi mah vjerovala svojim očima, gledala ga k'o izvan sebe. A kad joj se muž javi drhtava glasa, ona suznih očiju poleti prema njima.

– Sine moj – zagrli ona dijete. – Vidš, evo tvog babe!

Tu, na pragu kućnom zahvališe Bogu na tolikoj sreći. Tog je dana išao komšiji, svoj svome na Bajram. I Mehagi su dolazile komšije i svojta, a njegovoju kući tog dana bijaše dvostruk Bajram.

Edhem Mulabdić

RJEČNIK

gizdati – dotjerivati, kititi

zaiskati – potražiti

mošus – miris

čakšire – pantalone

cohali fermen – jelek od vunenog materijala

anterija – dugi jelek

pas – pojas

firale – obuća

RAZGOVOR

Koji se blagdan spremao?

Na šta je mislila Mehagina hanuma?

Kako se obukao Arif za Bajram-namaz?

Koje su bile njegove bajramske želje?

Kako su izgledali sokaci tog bajramskog jutra?

Zašto je Arifova majka bila toliko tužna?

Gdje su se žene skupljale dok je trajao Bajram-namaz?

Gdje su svi išli poslije Bajram-namaza?

Koga je Arif sreo na povratku sa mezarja?

Ko je bio taj stranac?

Da li se ispunila Arifova i majčina želja?

Koje ste vi bajramske želje poželjeli?

Kako vi učestvujete u bajramskoj atmosferi?

DEFINICIJA

Svako književno djelo predstavlja jednu cjelinu. Način povjezivanja sadržaja u jednu cjelinu zove se kompozicija. Osnovni elementi kompozicije su: tema, fabula i likovi.

- Fabula je niz povezanih događaja u djelu koji se nižu po određenim redom;
- Tema je predmet pišćeve obrade, ono o čemu pisac govori;
- Ideja je poruka književnog djela ili zaključak koji izvodimo iz fabule, teme i postupke likova.

KREATIVNI KUTAK

Književni tekstovi moraju imati i sadržati elemente zbog kojih se nazivaju književni. Vaš zadatak je da u tekstu otkrijete temu i ideju. Svoje radove čitajte na času i uporedite koji su vam odgovori najbolji.

PREPRIČAVANJE SA PROMJENOM KRAJA PRIČE

Priča *Bajram*, završava sretnim krajem. Dok ste čitali priču, nadali ste se tom sretnom kraju. Naravno da sreća ima mnogo načina da bude sreća. Tako sada vi, koristeći svoju maštu i kreativnost, promjenite kraj ove priče tako što možete dodati još puno događaja koji će napraviti priču interesantniju za malog Arifa i njegovu majku.

O AUTORU

Edhem Mulabdić (1862–1954.) je bosanskohercegovački književnik i jedan od suosnivača časopisa *Behar*. Njegovo kapitalno djelo je prvi bošnjački roman *Zeleno busenje*. Osim toga, napisao je i roman *Nova vremena*, zbirku novela *Na obali Bosne* i mnogobrojne priповijetke i članke u časopisima.

Imate li kućnog ljubimca?
Kako ga čuvate?
Vodite li ga redovno veterinaru?
Kako vam pokazuje ljubav i zahvalnost?

ŠARKO

U jedno rumeno posavsko predvečerje koje obećava da će sutra biti lijep dan i da je košava daleko, krpeći ribarsku mrežu, otpuhujući ljute dimove iz orahove lule, ovo je nama djeci ispričao Akijev otac.

Davno je to bilo. Aki se nije ni rodio. Živio sam tada u selu Pjevalovcu. Zemljoradio sam onu ilovaču na kojoj je sada zadružni dom. Imao sam i jednu njivu. Žena mi, kad najveći zvjezdan upekne, donesi ručak. Kuću nam je čuvaо Šarko. Taj šarplaninac narastao kao tele. Lijep pas, umiljat i krvoločan. Ostavi ga kod kuće i ne brini. Kad nas Šarko pogleda, samo što ne progovori. Raznježi se kad ga pomilujemo i kad mu tepamo. Navikao on na nas i mi na njega. Bio nam je kao član porodice.

Ali taj odani Šarko poče da se čudno ponaša. Izbjegavao je ženu, nije htio jesti iz njene ruke, pa ni onda kada mu ostavi hranu pred njegovom kućicom. Mene je gledao nekako poprijeko i mrzovoljno. I, da mi je neko pričao, ne bih vjerovao, sve zbog toga što mi je žena bila blagoslovljena. Nosila je već peti mjesec. Čudu smo se čudili. Zar i pas može biti ljubomoran?

Žena se poče plašiti Šarka. Vrata na kući nije ostavljala otvorena. Rodi nam se muško dijete. Dadosmo mu ime Aki. A Šarko omršavi. Žena se poče plašiti Šarka. Vrata na kući nije ostavljala otvorena. Žena poče i prozore zatvarati. Nema te ograde koju Šarko ne bi mogao preskočiti, pa se plašila da u kuću ne uskoči i djetetu naudi. Kad bi iz kuće čuo tepanje, Šarko bi dolazio pod prozor i tužan se vraćao i u grmlje zavlacio jer je razumio da tepanje nije namijenjeno njemu. Jednom sam ga pratio. Zavukao se u ljeskovinu, sklupčao se i plače. Sve mu lice mokro. Gleda me kao da me izgubio. Nije ni meni bilo lako. Ništa mu tada nisam smio reći. I što je Aki više napredovao, Šarko je bio sve mršaviji, sve tužniji.

Odoh na njivu. Ljetno doba. Zemlja ne čeka. Oko podne žena mi doneše ručak. Sjedimo nas dvoje u hladu kraj potoka i pričamo. Sladak je čovjeku razgovor. Žena se uzvrtila. Sve se premješta s mjesta na mjesto. Zabrinuta za dijete.

Samo ga je ostavila kod kuće. Kaže da je dobro zaspalo, da je vrata i prozore zatvorila, ali opet nije sigurna. Mati je to. Vjeruje samo sebi i onome što vidi. Jedva koju progovorismo.

Najednom, žena se ukoči. I sad zadrhtim kad se toga sjetim. Stajala je na koljenima, ruke niza se objesila kao mrtve, usta joj otvorena, a oči staklene. Gledala je na brežuljak. A niz brežuljak ide Šarko. Ide mirno kao da pazi gdje će stati. U zubima nosi naše dijete. Dijete se ne miče. Ne plače. Pelena visi bijela. Šarko ide polako i čudno nas gleda. Nismo uspjeli progovoriti. Usta su nam se prazna otvarala. Jedva promucam Šarku da nam priđe. On, kao da nije htio čuti šta sam mu rekao, koračao je polako, sigurno, približavao nam se. I žena i ja gledali smo u njegove velike ralje. Dijete se nije micalo. Kad nam priđe na nekoliko koraka, Šarko stade.

Pogleda me dugo i značajno. Sve je čutalo. I žena, i ja, i potok, i vrbe oko potoka, i trava. Zanijemilo vruće podne. Šarko priđe bliže, pažljivo razmače vilice spuštajući dijete pred nas u travu.

Pogleda me još jednom, dugo i tužno, okrenu se i kao starac - krenu sporo. Žena zgrabi dijete u povoju. Spavalо je, ni ogrebotine nema. Diše ravnomjerno. Šarko polako ode uz brdo. Okrenu se pred šumarkom, pogleda nas, i nestade u grmlju. Prestravljeni, ništa nismo razumjeli. Zašto je Šarko donio dijete? Kako je ušao u kuću? Šta se stvarno dogodilo?

Ali na odgovor nismo dugo čekali. Na plavom julskom nebu izvio se taman dim. S djetetom žena i ja potrčasmo. Slutili smo, ali nismo bili sigurni. Izbismo na brežuljak, pa kroz ljeskov šumarak na čistinu. Naše slutnje su se obistinile. Gorjela je naša kuća. Plamen i crn dim. Ništa se više ne vidi. Žena klonu. S brda se ču vika susjeda. Trčali su ka dimu. Nebo je postalo crno. Sunce za dim zašlo. Raširi se miris paljive. Krov se sruši. Kasnije, s tugom sam mislio na Šarka. Šarko se nikada više nije vratio.

Alija Hasagić Dubočanin

RAZGOVOR

Ko pripovijeda priču o Šarku? U kojem je licu ispričana priča?

Kako psa opisuje otac?

Kakav je odnos porodice prema njemu? Kada se taj odnos mijenja? Kako Šarko reagira na promjenu ponašanja vlasnika prema njemu? Zašto otac kaže da Šarko plače sam u grmlju? Može li pas plakati? Da li je porodica, primjetivši Šarkovu tugu, promijenila svoj odnos prema njemu?

Kako Šarko pokazuje svoju privrženost i prijateljstvo?

Kako na to reagiraju zabrinuti otac i majka?

Zašto je Šarko otišao nakon što je spasio dijete?

Koje osjećanje u tebi prevladava nakon posljednje dvije rečenice u priči: „Kasnije, s tugom sam mislio na Šarka. Šarko se nikada više nije vratio.”

DEFINICIJA

Fabula je niz događaja povezanih prema načelu onog što se dalje zbilo, tako da je svaki sljedeći događaj POSLJEDICA prethodnog. U svakodnevnom govoru često se misli na fabulu a kaže se sadržaj (prepričaj mi sadržaj).

Kompozicija u najširem smislu riječi znači način na koji je djelo sastavljeno odnosno napravljeno, tj. način na koji je ono složeno od nekih manjih dijelova. Naprimjer, pjesma je sastavljena od strofa, roman od poglavlja, drama od činova i scena.

ZADATAK

PREPRIČAVANJE

Procitali ste i obradili tekst „Šarko“. Pažljivo pročitajte pitanja. Razmisli pa odgovori. Skup tvojih odgovora je tvoja priča. Prepričaj svojim riječima. Ako znaš prepričati priču, znaš je i stvarati.

Vaš zadatak je da samostalno napravite plan i na osnovu plana prepričate priču.

Uvod: _____

Početak radnje: _____

Razvoj radnje: _____

Vrhunac radnje: _____

Rasplet (radnje): _____

Pravila za lijepo i interesantno prepričavanje:

1. Razlikujte ono što je važno od onoga što je manje važno, odnosno potrebno je razlikovati glavni od sporednog događaja.
2. Tokom prepričavanja bitno je da slijedite osnovnu misao koja je data u priči.
3. Prepričavanje treba biti jasno i lijepo.

Načini prepričavanja:

- a) Prepričavanje s promjenom toka događaja (Zamislite sebe kao pisca priče „Šarko“, kako bi promijenili tok događaja);
- b) Prepričavanje s promjenom kraja priče (Pročitajte još jednom priču „Šarko“ i kad je budete prepričavali promijenite završetak koji ste sami izmislili).
- c) Prepričavanje sa unošenjem elemenata deskripcije (Ponovo pročitajte priču „Šarko“, za svaku rečenice postavite pitanje i samim svojim odgovorom ustvari proširite priču. Rečenice i odgovore prepišite i tako ćete dobiti jedan proširenji tekst a zadržati smisao priče).

KREATIVNI KUTAK

Da pas može govoriti, kakva bi bila njegova priča o životu s porodicom? Nakon razgovora s drugovima i drugaricama, napiši Šarkovo pismo prijatelju. Zamisli da si Šarko i da ti se desilo to što se desilo Šarku. Stavi se u njegovu ulogu – pokušaj razmišljati i osjećati kao on. Sastav pročitaj pred razredom.

O AUTORU

Alija H. Dubočanin je rođen 2. 5. 1945. u Bosanskom Dubočcu, na Savi. Profesor je bosanskog jezika i književnosti. Piše poeziju i prozu za djecu i omladinu. Svoje djetinjstvo pretočio je u zbirku pripovjedaka „Lađarski put.“ Pjesme i priče Alije H. Dubočanina uvrštavane su u različite izbore, čitanke, antologije, preglede. U toku rata pokrenuo je i uređivao list za mlade „Lastavic“ (1994–1996), kao i dječije novine „Vrelo Bosne“. Radio je kao nastavnik maternjeg jezika. Živi u Sarajevu.

Da li ste gledali film sa Pipi dugom čarapom?

Da li vam se dopada Pipi kao lik?

Možete li sebe zamisliti u njenoj ulozi? Da li je moguće živjeti kao Pipi u realnom životu?

PIPI NE MOŽE U ŠKOLU

Tomi i Anika najavili su dolazak nove djevojčice kojoj je ime Pipi Duga Čarapa. A učiteljica je već i prije čula u gradiću govoriti o njoj. Učiteljica je bila vrlo dobra i odlučila je učiniti sve kako bi se Pipi u školi osjećala što ugodnije.

Pipi se sruči u prvu slobodnu klupu, iako je nitko nije zamolio za to. No učiteljica se ne obazre na takav njezin nepristojni postupak, već joj prijateljski reče:

– Dobro došla u školu, draga Pipi. Nadam se da će ti se ovdje svidjeti i da ćeš mnogo toga naučiti.
– Da, a ja se nadam da će imati novogodišnje praznike – uzvrati Pipi. – Zato sam i došla. Pravda prije svega.

– Sada mi moraš reći svoje puno ime i prezime – učiteljica će na to – tako da te mogu upisati u školu.
– Zovem se Pipilota Viktualija Zavjesić Peperminta Efraimova Duga Čarapa, kćerka kapetana Efraima Duge Čarape, prije straha i trepeta mora, a sada urođeničkog kralja. Pipi mi je samo nadimak, jer tata misli da je Pipilota suviše dugo ime za izgovaranje.

– No da, u redu, onda ćemo te i mi zvati Pipi. A sada da vidimo tvoje znanje. Velika si djevojčica pa sigurno već mnogo toga znaš. Mogli bismo početi s računom. Pa reci, Pipi, koliko je sedam i pet? Pipi iznenađena i uvrijedjena pogleda učiteljicu, pa izvali:

– Ali, čuj, ako ti to sama ne znaš, nemoj zamisljati da će ti ja reći. Sva su djeca uplašeno zurila u Pipi dok joj je učiteljica objasnjavala da se tako ne može odgovarati u školi. I onda, ne smije se učiteljici teći „ti“, već „vi“.

– O, oprostite - pokajnički će Pipi. – Nisam to znala i neću to više nikada učiniti.
– Nadam se - prihvati učiteljica. I reći će ti da je sedam i pet dvanaest.
– Vidi! - uzvikne Pipi. – Pa ti to i sama znaš! Pa što onda pitaš? Uh! Baš sam glupa! I opet sam rekla „ti“. – Oprostite!-

– Možete nacrtati što god želite - reče ona. I tada sjedne za svoj stol i počne ispravljati zadaćnice. Nakon nekoliko minuta podigne glavu da vidi kako djeca rade. Sva su djeca promatrala Pipi, koja je ležala na podu i crtala s puno žara.

– Ali, Pipi – nestrpljivo će učiteljica – zašto ne crtaš po papiru?
– Već sam odavno ispunila cijeli papir, ali za mog konja nema dovoljno mjesta na ovom tako malom papiru – odvrati Pipi. – Upravo mu sada crtam prednje noge, ali da dođem do repa, morat će izaći na hodnik.

Učiteljica je trenutak uporno razmišljala.

– Hajde, zapjevajmo neku pjesmicu - predloži onda.
Sva su djeca stala uza svoje klupe, sva, osim Pipi, koja je ostala ležati ne podu.
– Samo pjevajte, pa da se ja malo odmorim – reče Pipi.
– Previše učenja uništi i najzdravijega. No, sada je i učiteljici prekipjelo. Naredi djeci da se odu igrati u školski vrt da ona u miru malo porazgovara s Pipi. Kad su ostale same, ustane Pipi i uputi se ravno prema učiteljici.

– Znaš li što, učiteljice – reče. – Bilo je sasvim zgodno doći ovamo i vidjeti kako vam je ovdje. Ali ipak mi nije stalo da idem u školu. S novogodišnjim praznicima neka bude kako bude. Već mi je i previše svih tih jabuka i ivančica, zmija i svega ostalog. Vrti mi se u glavi od svega toga. Nadam se da ti zbog toga neće biti žao.

Učiteljica joj uzvrati da joj je žao, a ponajviše zbog toga što se Pipi i ne pokušava ponašati kako treba. Nijedna djevojčica koja bi se ponašala kao Pipi ne bi mogla ići u školu, koliko god to htjela.

- Pa zar sam se ja ružno ponašala? – zapita Pipi iznenađeno – Da, ali toga nisam svjesna – dometne. Bila je vrlo žalosna. Nitko na svijetu nije izgledao tako žalostan kao Pipi kad bi žalila zbog nečega. Trenutak je stajala šuteći, a onda će glasom koji je malo podrhtavao:
- Znaš, učiteljice, kada je nekome mama anđeo, a tata urođenički kralj, pa kad je i sam brodio svijetom gotovo cijelog svog života, tada taj baš i ne zna kako se treba ponašati u školi među svim tim jabukama i ivančicama.

Učiteljica onda odvrati da shvaća i da se više ne ljuti na nju, pa neka se Pipi opet vrati u školu, ali kad bude malo starija.

Astrid Lindgren
(Odlomak iz romana Pipi Duga Čarapa)

RAZGOVOR

- Šta je neobično u razgovoru djevojčice Pipi i njezine učiteljice?
  - Zna li Pipi pristojno razgovarati s učiteljicom?
  - Pronađi rečenice koje ilustriraju neprimjereni razgovor?
  - Razgovara li Pipi tako namjerno ili nema dovoljno znanja o tome?
- Svuda oko nas – mediji. Promotri prizore iz filma o Pipi Dugoj Čarapi. Što je neobično u izgledu i ponašanju ove djevojčice?
- Koristeći medij, sada možete lakše opisati Pipin lik. Za pomoć, evo plana kako se opisuje jedan lik:

ZADATAK

OPISIVANJE LIKA

_____ (naslov)

PLAN OPISA:

1. KOGA OPISUJEM? _____

2. IZGLED uzrast: _____

položaj tijela: _____

stas: _____

3. GLAVA lice: _____

oci: _____

nos: _____

usta: _____

kosa: _____

posebnosti na licu: _____

4. RUKE I NOGE _____

5. ODJEĆA I OBUĆA _____

6. OSOBINE: _____

7. MOJ ODNOS PREMA PIPI

osjećaji: _____

Što bih joj htjela/htio reći? _____

Imate li svoje društvo drugara i drugarica?

Da li se uvijek slažete sa njihovim postupcima i igrama na koje vas pozivaju?

Da li se slažete uvijek sa idejama koje neko ponudi u društvu za određenu igru?

Ako se ne slažete i mislite da nije u redu da to činite, da li se suprostavite i pokušate i ostalima da objasnite moguće posljedice?

Dešava li vam se da ne reagujete i pored toga što se ne slažete, samo da bi zadržali društvo i da vas ne isključe?

NEZASLUŽENI POKLON

Bilo je to jedan dan prije Nove godine. Duge ulice grada, vrtovi, granje drveća, krovovi kuća i sve naokolo beše obučeno u bijelo. Snijeg je padao tiho dok su bijele snjeguljice bile nalik bijelih leptira. Niz ulice, prodavnice i ispred šarenih izloga bilo je prepuno ljudi. Gradska auta su odlazila i dolazila iz raznih smjerova. Pristiže jedan crveni auto lagano niz glavnu ulicu. Iza njega idu mnogi autobusi. I sa druge strane puta proteže se duga kolona auta. Bez prestanka dolaze i odlaze iz grada.

Grupa dječice krila se iza jedne zgrade i gađala grudvama snijega. Oni gađaju prolaznike ulicom. Jedan od njih baca grudvu ka prozoru gradskog vozila. Kraj prozora koji se nije zatvarao stajao je jedan čovjek sa dva paketa u rukama. Grudva ga neočekivano pogodi. Pali su mu paketići i on bolno jauknu. Vozač je zaustavio autobus. Dijete je potrčalo i pobeglo ka zgradama u susjedne ulice. Uzalud je potrčao jedan dječak za njim.

Čovjek kojeg pogodi grudva snijega sišao je na sljedeću stanicu. To je bio Zanijev otac. Držeći jedno oko rukom stiže kući neraspoložen. Pred kućom ga dočeka supruga i čerka Špresa. Kad Špresa vide oca, potrča da ga zagrli, ali zastala je skamenjena: otac je bio mnogo ozbiljan i rukom držao oko.

– Tata, zašto držiš oko rukom?

– Jedno me dijete pogodilo grudvom snijega dok sam se vozio u autobusu – reče otac hodajući ka ogledalu da vidi povrijeđeno oko.

– Ali koje je bilo to dijete? – upitala je Špresina majka.

– Ne znam, pobeglo je kao strijela. Ima i takve djece – reče otac naljučen.

Dok su razgovarali, stigao je i Zani. Tog dana nije otišao u školu zato što ga učiteljica oslobođila sa nastave radi kašlja. Kad vide oca kako drži oko rukom, prenuo se. Htio je nešto kazati, ali nije uspio ništa reći.

– Sine, što si zbumen? Pridi ocu da ti dam novogodišnji poklon – reče mu otac držeći se za oko. Otvorio je jednu kutiju i iz nje izvadio jednu malu harmoniku.

Zani je krenuo ocu i u momentu kada je pružio ruku da uzme dar počele su mu se suze kotrljati licem. Ruka mu osta ispružena i stajao je tako uplakan ne rekavši ni riječ.

Majka mu priđe tješeći ga:

– Ne placi, sine, zašto plaćeš? Zar ti se ne dopada poklon?

– Poklon, pok-lon je lijep, mnogo je lijep. Ne želim ga... Ne zaslužujem ga... Ja sam loš! – rekao je plačući.

Otat se mnogo iznenadio od njegovog ponašanja. I Špresa je stajala skamenjena sa drugim paketom u rukama. Majka je bila iznenađena jer nije mogla shvatiti zašto Zani umjesto da se raduje, plače.

Ali Zani nije prestajao plakati. Gledao je oca u noge. Nije imao hrabrosti pogledati ga u lice. Jeckajući reče:
– Oprosti mi, oče... Ja ne zaslužujem ovaj poklon... Oba paketića daj Špres! Ja sam te pogodio grudvom
snijega. Pogodio sam svog oca...

I počeo još neutešnije plakati. Svi su saznali za Zanijevu grešku. Sada mu bi lakše.

Otac uzdahnu duboko i obrati se sinu:

– Zašto, sine! Koliko sam ti puta rekao: Ne ponašaj se kao uličar i kao loše dijete. Eto šta može učiniti
dijete koje ne razmišlja dobro, malo je falilo da ostavi vlastitog oca bez oka.

Ali bolje što je udario mene nego nekog drugog. Prestani, nemoj plakati i ovo neka ti bude zadnji put. Zani
uze novogodišnji poklon, malu harmoniku. Ali, niti te noći, niti sljedeće dvije nedelje, nije dirnuo
harmoniku. Kasnije, umjesto da se grudva snijegom, uzimao je harmoniku i učio svirati. Za neko vrijeme
naučio je da svira mnogo pjesama i melodija, ali kad god bi uzeo harmoniku rukama, prisjetio bi se greške
koju je učinio tog dana kada je dobio poklon i kada se iskreno kajao za učinjenu grešku.

Fejzi Bojku

(prevod sa makedonskog jezika na bosanski jezik: Izeta Babačić)

RAZGOVOR

Koji se praznik spremao u gradu?
Šta su djeca radila?
Ko je bio u gradskom autobusu?
Šta se desilo dok se vozio?
Kako je reagovao Zani kada je video povređenog oca?
Da li je prihvatio poklon? Zašto?
Šta mu je otac rekao?
Kako se Zani osjećao?
Sa čim se bavio kasnije?
Na šta ga je podsjećala harmonika?
Šta vi mislite o njegovom postupku?
Da li ste i vi imali slično iskustvo?
Jeste li priznali učinjenu grešku kao Zani?
Važi li ovdje ona stara izreka: Ko prizna, pola mu se prašta?

TEHNIKA SKELETON PRIKAZ

REČENICA (o čemu se govori u tekstu)	
FRAZA (nešto važno)	
RIJEČ (osnovna tema)	
SIMBOL ili SKICA (crtež o sadržaju)	
BOJA (iskaži svoje osjećaje bojom)	
PORUKA (šta te naučio ovaj tekst)	

ZADATAK

LIKOVNI I NJIHOVI POSTUPCI

Primijetili ste da je ponašanje likova uvjetovano atmosferom u kojoj se oni nalaze. Dok je Zani slušao oca šta govori o dječacima, među kojima je i on bio, osjećao je veliku krivicu. I pored greške koju je učinio, mučila ga je savjest i nije izdržao nego je ispričao istinu. Po ovim postupcima, otkrivamo karakter likova u priči i možemo izdvojiti njihove osobine.

Kako bi ti postupio/postupila da si se našla/našao u situaciji u kojoj je bio Zani? Porazgovarajte o tome s drugarima u odjeljenju.

Da li ste bili izloženi ili prisustvovali fizičkom nasilju?
Kako postupate kada se to desi?
Šta mislite o tome?

NIKO-I-NIŠTA

(O tac priča sinovima, dječacima Adiju i Fariju)

U jedan dječiji dom dovedoše novog dječaka koji reče upravnici da se zove Niko-i-Ništa. Bio je vaših godina, nešto mlađi od Adija i nešto stariji od Farija. Sve domaće iznenadi njegovo ime, ali od svega više iznenadi ih njegovo ponašanje, njegovo držanje. Bio je onizak, čvrstih ramena, poveće glave, ošišan s bijelim ožiljcima na glavi, poderanog džempera, rjava. Svi su ga pažljivo gledali. On je bio neobično miran. Nije se bojao djece i nije se radovao što ih vidi. Izgledalo je da ih nije osobito zarezivao. I to je bilo prvo što se nije omcima dopalo. Ručavalo se u dugačkom hodniku, i hrana se uvijek dijelila s čela stola. Takav je običaj u domovima. Na čelu stola su sjedeli najjači dječaci, te redom – slabiji i slabiji, do kraja stola. Kad je Niko-i-Ništa došao, bila je nedelja i bilo je vrijeme ručku. Nedeljni ručak je dobar i ima kolača, na kraju ručka. Pošto su domaći posjedali po svome redu, svi su očekivali da će i novajlja: prvo stati sa strane, odmjeriti red i izabrati sebi mjesto koje mu pripada po jačini. Biranje mjesta za stolom je prirodni red stvari i svi su to znali, i svi su to već činili.

- Kako zna svoje mjesto? – vi ćete pitati.

Novajlja najčešće pogrijesi u odabiranju mjesta i tada mora da se tuče sa onim ispred koga je sjeo. Ko pobijedi, bit će za jedno mjesto unaprijed, prema čelu stola, prema masnijoj čorbi i većem komadu kruha. To se ponavlja sve dok nekoga ne pobijedi i zaustavi se ispred pobijeđenog.

* * *

To je to, reče tata. Tako je i u sportu. Prva savezna nogometna liga i onaj sto u dječijem domu – ista je stvar. To je odabiranje vrste i to sam već spominjao i to je prvi zapazio onaj bradati Englez koji se zove Darwin. Ko pobijedi protivnike bude prvi. I kad podđemo na selu mome prijatelju Čvori, i kad kupimo kokos i donesemo je među njegove kokosi, isto će se dogoditi. Ne u odnosu na vrh stola ili u odnosu ko će prvi piškiti, već u odnosu na pijevca.

* * *

- I šta je bilo s Nikom? – pitat ćete. Niko-i-Ništa jednostavno nije htio da se tuče za mjesto, sjeo je posljednji i strpljivo čekao da jelo dobiju svi prije njega.

Tako je izgubio važnost i počeli su neki posle ručka da ga tuku, čak i neki koji su bili manji od njega. Jedan drzak dječak oteo mu je i kolač koji je Niko držao u ruci, zagledao ga i pomalo grickao, kao da mu je bilo žao kolača ili kao da je želio da što dulje uživa u jedenju.

I? Tako je bilo i ponedeljkom, i utorkom, i srijedom...

Jednog ponedeljka dođe u dom hitna pomoć i ljekar pripremi igle za davanje vakcine. Svi domci su se manje više pribjavali injekcije, i oni najjači, neki su bježali u zahod pa ih je upravnica zvala, a oni najbliži očigledno su se ustezali. Niko-i-Ništa se zadesio blizu, ljekar ga pozva i Niko primi injekciju tako jednostavno kao da mu je tračak svjetlosti pao na mišicu. Niko se izmakao ustranu i samo je držao

prst na komadiću vate koja je zaustavljala krvarenje. Domci su to vidjeli. U petak je nestalo vode u domu i upravnica izvede domce da se umiju hladnom vodom i zube operu.

Tada je bio kraj novembra, studena voda, a Niko skinuo košulju, izuo cipele, zagazio u rijeku i oprao se ledenom vodom. Poslije ovakvih događaja neki domci, koji sjede pri kraju stola, nudili su da Niko sjedne ispred njih. On reče: „Samo vi sjedite na svojim mjestima“. Ništa više nije govorio. Takvih ponuda bilo je i za večerom. Nekim dječacima nije bilo pravo što Niko sjedi na kraju. Željeli su da poštuju pravila domskog ponašanja, da svako bude na mjestu koje mu pripada, ali Niko-i-Ništa ostade miran.

Iduće nedelje trojica su ga udarila šakama po glavi i plećima, jedan mu je potrgao spavaču košulju, a Niko je samo povio svoje tijelo, stavio krupne šake uz lice i mirno trpio sve udarce i ponižavanja koja su nastavljena i posle tuče. Bacili su mu četkicu za zube u kantu za smeće i papuče kroz prozor.

Najviše zla u tome učinio je dječak sa čela stola, zvani Krakonoš. Dok nije došao Niko on je tukao druge dječake. Prvo je tukao svakog novajlju i tražio da mu daju dio svoje hrane, a kolač obavezno. To se saznalo i upravnica je nedeljom nadgledala jedenje kolača, ali slabiji dječaci su folirali da jedu, krili su kolač i krišom stavljeni u male kesice vezane oko pasa. U tim kesicama skrivenim među nogama, tijadni dječaci su iznosili kolače i davali ih Krakonošu ili nekome drugom koga on odredi. Dječaci koji su uredno donosili kolače mogli su se nadati da Krakonoš ponekad ostavi po neku mrvu i njima, tek toliko da probaju. Krakonoš je mogao pojesti stotinu kolača. Kad je opet bila nedelja i kad su podijeljeni kolači, Niko je odmah svoj smazao u dva zalogaja. Krakonoš ga je gledao s vrha stola kako jede i zaprijetio mu. To su bile domske grimase i sitne, nevidljive, ali značajne domske prijetnje.

Svi su znali da će Krakonoš poslije ručka isprebijati neposlušnog Niku. Krakonoš nije odmah krenuo. Sačekao je spavanje, sačekao je da upravnica pogasi svjetla u sobama i tada je ustao i rekao Niku da ustane. Prije toga su dekama zastigli prozore da se ne vidi svjetlo i počela je tuča među krevetima. Krakonoš i Niko tukli su se šakama i mogli su upotrebljavati samo tijelo protiv tijela. U okršaju su poderali jedan drugom pidžame i nastavili tuču sasvim goli. Niko nije spavao. Svi su sjedili na krevetima i gledali. Niko nije izustio ni jednu riječ. Samo se čulo stenjanje dvojice boraca u hrvačkim zahvatima i potmuli jauci od bolova. Poslije borbe koja je trajala neodređeno dugo, možda i čitav sat i po, Niko-i-Ništa je oborio Krakonoša, i to plećima na pod, i sjeo mu na prsa. Krakonošu je tekla krv iz usta a Niki je krvarilo uho od ujeda. Bili su još umazani krvavim pljuvačkama i znojem. To je bio kraj borbe i kraj Krakonošove vladavine.

Sutradan se to pročulo u domu i domci su tada saznali da je Niko-i-Ništa došao iz doma za bez prizorne u njihov dom da se popravi i da bude kao ostali dječaci. Još nekoliko dana je hrana dijeljena kao ranije, a onda, u nedelju – kad je kuvarica potegla prvu kutlaču nad prvim tanjirom u dugačkom redu – dječaci sa vrha stola i sam Krakonoš, prevrnuli su svoje tanjire i to je bio znak da se od tog trenutka hrana počinje dijeliti s drugog kraja stola. Od tada je Niko prvi dobijao jelo, slabiji dječaci oko njega ostali su na svojim mjestima i niko više nije tražio, nije smio tražiti, da mu drugi daje svoj kolač ili dio svoje hrane. Tako čelo stola nije bilo tamo gdje je bilo nego tamo gdje je sjedio Niko-i-Ništa.

Alija Isaković

O AUTORU

Alija Isaković rođen je u Bitunji kod Stoca 1932. godine. Pisao je romane, pripovijetke, eseje, putopise. Njegova najpoznatija djela su: „Sunce o desno rame“, „Pobuna materije“ (roman), „Jednom“ (zbirka putopisa), „Hasanaginica“ (drama), „Taj čovjek“ (zbirka priča). Priredio je i antologiju (izbor najboljih djela) bošnjačke književnosti pod nazivom „Biserje“

Umro je u Sarajevu 1997. godine.

RAZGOVOR

- Primjetili ste da je priča ispričana u trećem licu. Ovakav način pričanja je više zastavljen nego pričanje u prvom licu. U ovoj priči pripovjedač otac, priča svojim sinovima koji ga slušaju.
- O čemu se govori u ovoj priči? O kakvoj radnji se priča u trećem licu:
  - radnji koja se upravo događa,
  - radnji koja se već dogodila,
  - radnji koja će se tek dogoditi?

Gdje se događa radnja ove priče?

- Ko je glavni junak Isakovićeve priče?
- Zašto se domcima već u prvom susretu nije dopao novajlja?
- Kako je opisan spoljašnji, a kako unutrašnji portret Niko-i-Ništa? Sad možemo vidjeti kako se razvija radnja priče:
  - Kako započinje?
  - Kako se zapliće?
  - Kako postaje zanimljiva?
  - Kako se kreće prema završetku?
  - Kako se raspliće?
- Šta saznajemo iz uvodnih rečenica ove priče o mjestu radnje i o ličnostima koje će učestvovati u radnji?
- Da li je Niko prihvatio „kućni red“ u domu?
- Po čemu možemo pretpostaviti da će se u nastavku radnje ličnosti sukobiti?
- Iz kojih postupaka dječaka to možemo zaključiti?
- Kada i kojim događajem počinje sukob, odnosno zaplitanje radnje?
- Koji je događaj u priči vrhunac sukoba? Kako je došlo do tog događaja i kako se razvijao?
- Šta se po završetku sukoba promijenilo među domcima?
- Na koji način se priča završava? Zašto je pisac glavnom junaku dao ime Niko-i-Ništa?
- Zašto je dječaku to ime odgovaralo na početku priče?
- Koje su Nikove karakterne osobine došle do izražaja u toku pričanja ove priče?
- Ko je Krakonoš?
- Kakve karakterne osobine on ima?
- Da li se Krakonoš promijenio pošto je pobijeden?
- Zašto je Niko, kao najjači, postupao drugačije od svog prethodnika?

Kakva su nepisana pravila među dječacima koja su svi poštivali:

- uobičajena,
- ispravna,
- surova?

- Šta bi bila tema i ideja ove Isakovićeve priče?

Pored glavne radnje u ovoj priči postoje i sporedni događaji. Da li bi i bez njih priča bila kompletna?

- Sa drugovima u razredu utvrdi redoslijed događaja u priči. Zapišite to na nekoliko papirića i označite strelicama redoslijed zbivanja. Složite događaje tako da budu poredani od kraja ka početku. Šta primjećujete? Kako bi tada tekla radnja u priči.

Pričanjem u trećem licu opisuju se ličnosti u priči, daje se njihov portret, njihove fizičke osobine, dakle, izgled, ali i njihove karakterne osobine. Saznajemo jesu li dobri, spremni da pomognu drugovima, jesu li veseljaci, ili su povučeni u sebe, prgavi, tuku slabije od sebe.

DEFINICIJA

Pripovijetka je srednje duga epska forma koja može da opisuje više događaj i da ima više likova, ali u kraćem periodu nego što je u romanu. Epizoda je tematski zaokruženi dio priče, koji se može i izostaviti, a da se pri tome ne naruši cjelina djela.

KREATIVNI KUTAK

Opisite izgled glavnog junaka ove priče. Pri opisivanju navedite dijelove priče koji potkrepljuju njegove karakterne osobine.

O VRŠNJAČKOM NASILJU – BULINGU

Šta je vršnjačko nasilje?

Vršnjačko nasilje je svako ponašanje koje ispunjava nekoliko elemenata:

- to je čin koji ima za cilj da se nekome nanese šteta;
- ponavlja se tokom nekog vremenskog perioda;
- odnos snaga između počinioca nasilja i žrtve je neravnopravan (žrtva je slabija) i to je glavna karakteristika nasilja.

Oblici nasilja mogu biti:

Fizičko nasilje - najočigledniji oblik nasilja, često se pogrešno uzima kao sinonim za nasilje u cjelini;

Verbalno nasilje - vređanje, ponižavanje, klevetanje, ismevanje i sl. i sa ovom vrstom nasilja možda djeca imaju i najviše iskustva u toku svog života (roditelji, staratelji i drugi autoriteti mogu biti skloni vređaju u toku disciplinovanju djece, a i ponižavajuće riječi se mogu gotovo svakodnevno čuti i od vršnjaka u školi);

Društveno isključivanje - uvjeravanje druge djece da se ne igraju i/ili ne druže sa konkretnim djetetom-metom;

Elektronsko, digitalno ili „sajber“ nasilje - napadi/pretnje putem interneta, omalovažavanje, „flejmovanje“ (izazivanje negativne reakcije uvredama, psovjkama, izvrtanjem rečenog, „ubacivanjem riječi u usta“ koje osoba/dijete nije reklo, sa ciljem da uzruja dijete-metu i uvuče ga u raspravu u kojoj ono gubi dostojanstvo i kredibilitet), onlajn zastrašivanje, distribuiranje ličnih materijala (fotografija, postova na društvenim mrežam itd., a bez saglasnosti osobe na koju se odnose fotografije i postovi.) itd.

PREVENTIVA

1. Zdravo i bezbjedno okruženje u školi (prisustvo nastavnika u svakom dijelu škole);
2. Saradnja sa roditeljima;
3. Radionice o tome šta je buling, posljedice od toga, učenje o toleranciji i prihvatanju razlika.

UVOD

Volite li čitati bajke?

Koja vam je omiljena?

Uobičajeno je da kao čitaoci zamišljate i sebe kao jednog od likova koji pobjeđuje svako зло. Koji je to bio lik?

VODENI CVJETOVI

Jednom davno, tako davno da je teško pogoditi kada, poletjelo je s juga jato labudova. Letjeli su visoko, čas iznad oblaka, čas ispod oblaka, kroz prostrano nebesko more, i nigdje se nisu zaustavili dok ne doletješe do bistrog jezera na vrhu planine. I tek tu se spustiše u dubinu vode koja se bljeskala na jutarnjem suncu, u kojoj su se ogledali crni borovi koji su rasli na obali. I voda i šuma dočekaše ih tišinom, a uz nemiriše i poplašiše samo sitnije ptice na granama i sitne ribe u vodi. Još je bilo jutro. Još su s borovih iglica opadale kapi rose, a mnogi planinski cvjetovi još su spavalici. Labudovi su plivali jezerom polahko i bez šuma. A sa obala, iz trave, iza panjeva i kamenja, iza borovih krošanja i iza grmova, pratili su ih oči znatiželjnog i šarolikog šumskog cvijeća. Gledale su ih zlatne i crne, vesele vjeverice. Gledala ih je lisica koja se šunjala po obali i tetrijeb sakriven u gustoj krošnji bora. I ko zna kakve ih još zvjeri i zvjerčice, ptice i ptičice nisu gledale. Labudovi su plivali. Labudovi su se igrali i niko ih nije ometao, niko ih nije plašio. I kasnije niko možda, ne bi to ni pominjao da se nije dogodilo nešto što na jezeru dotad niko nije ni video ni upamlio. Iz vode su najednom iznikli čudni cvjetovi. Stotine cvjetova. Hiljade cvjetova. Svi jednaki i svi crveni kao krv.

Pokriše jezero i voda pocrvenje i bijeli labudovi se pretvorile u crvene. I biljke i žabe koje su uplašeno izvirivale iz svojih skrovišta. Ali ni to ne bi sve. Iz jezera se podiže crvena magla, opasa obalu, oboji crvenom bojom borove i grmove, travu i kamenje, ptice i zvijeri koje se tu zatekoše. I zateče se: mrki medvjed koji je spavao u hladu borova, vjeverica koja je skakutala s grane na granu, stado srna i srndača koji su se spustili s pašnjaka da se rashlade i napiju vode, jato golubova koji su doletjeli da se okupaju. Tada nastala prva bajka o vodenim cvjetovima, na vrhu nepoznate planine, na nepoznatom jezeru.

Tako nastala bajka koja je trajala samo jedan dan, jer pred noć, kad zađe sunce, sklopiše vodenici cvjetovi i latice potonuće na dno jezera. I sve se opet promijeni, sve dobi stari izgled. I labudovi podigose se s vode i odletješe preko planine. Onda pade mrok, upališe se zvijezde i u šumi zavlada mrtva tišina.

Sutradan, u isto vrijeme, opet se labudovi spustiše na jezero. I opet, dok su plivali, dok su se igrali, po vodi se rascvjeta cvijeće. Samo, ono sad nije bilo crveno, ono je bilo plavo. I, kao što je prošlog dana sve u jezeru i oko jezera postalo crveno, sad postalo plavo. Tako se rodi i druga bajka. Ali i ona potraja samo jedan dan i prođe, jer pred noć cvijeće potonuće, i labudovi odletješe s jezera, ne plavi, već opet bijeli, kakvi su i doletjeli. Trećeg dana procvjeta na vodi žuto cvijeće. Tako se rodi i treća bajka. Sedam puta su slijetali i odlijetali labudovi i sedam puta se rascvjetavalo vodeno cvijeće i svakog dana ono je bilo druge boje.

I svakog dana se rađala po jedna bajka. Tek posljednjeg dana je otkrivena tajna vodenih svjetova. Labudovi su svakog dana u kljunovima donosili sjeme cvijeća i sijali ga po jezeru. Otkud su ga donosili, nije nikad niko saznao, a neće ni saznati, jer labudovi više ne dolijeću na jezero.

Ahmet Hromadžić

RAZGOVOR

- Bajka „Vodenici cvjetovi” nastala je po ugledu na narodne bajke. Iako ova bajka ima svoga autora, u njoj ima nešto i od narodne bajke.

- Bajka „Vodeni cvjetovi” nastala je po ugledu na narodne bajke. Iako ova bajka ima svog autora, u njoj ima po nešto i od narodne bajke.
- Da vidimo po čemu je ova bajka slična, a po čemu drugačija od narodne bajke.
- U koje vrijeme se dešava radnja narodne bajke?
- Kako počinje svaka bajka? Kada i gdje se dešava radnja u ovoj Hromadžićevoj bajci?
- Ko su najčešće junaci u narodnim bajkama, a ko su junaci u „Vodeni cvjetovima”?
- Kakvu ulogu imaju labudovi u nastajanju i nestajanju vodenih cvjetova?
- Zašto su cvjetovi svakog dana mijenjali boje?
- Koliko je bajki rođeno na jezeru?
- Zašto nam pisac nije otkrio tajnu cvjetova? Koji utisak je na tebe ostavila ljepota boja u Hromadžićevoj bajci?

DEFINICIJA

Bajka je književna vrsta, koja je specifična po tome da se u njoj isprepliću realnost i nerealnost, te se pojavljuju neki neobični likovi kao što su najčešće vile. U njima se uvijek vodi borba između „Bili jednom davno...“

Umjetnička bajka se razlikuje od narodne bajke po tome što nam je njezin autor poznat. Smatra se da je umjetnička bajka kao i sva umjetnička književnost nastala izumom štampe.

KREATIVNI KUTAK

Posadite cvijet ili drvo, jer da bi ste bili stvaralac ljepote ne morate imati nikakve čudesne moći. Pisac vas ovom bajkom podstiče da učinite nešto lijepo.

ZANIMLJIVOSTI

Mistični vodeni cvijet – lopoč; lokvanj.

Miris koji je nježan, ali ženstven, puderast i lako pamtljiv, sasvim sigurno je miris lopoča. Poznat je i pod imenom lotus, a u prirodi se najčešće pojavljuje u tri boje: bijeloj, ruzičastoj i plavoj.

Ono što je jako zanimljivo kod lopoča jeste da je jedan od rijetkih cvjetova koji raste u vodenom, najčešće močvarnom svijetu. Dok se njegovo korijenje nalazi duboko u mulju, duga stabljika napreduje prema svjetlosti, te široki zeleni listovi i krupni cvjetovi bujaju na samoj površini vode.

O AUTORU

Ahmed Hromadžić je rođen 11. 10. 1923. godine u Bjelaju kod Bosanskog Petrovca. Umro je u Sarajevu 2002. godine. Pisao je od školskih dana. Najzapaženije su mu i najpopularnije knjige: „Patuljak vam priča“, „Patuljak iz Zaboravljenе Zemlje“ i „Okamenjeni vukovi“.

Izdavačkom djelatnošću počeo se baviti u Narodnoj prosvjeti u Sarajevu, gdje je pokrenuo biblioteku „Lastavica“. Radio je i kao generalni direktor Izdavačke kuće „Veselin Masleša“ sve do penzionisanja.

UVOD

U koje godišnje doba najviše uživate?
Koje ste vremenske pojave i padavine naučili iz prirodnih nauka?
Opišite današnji dan: sunčan, oblačan, kišovit...

VELIKI PLJUSAK

Po cesti počeše prskati prve kaplje. Pošli smo nešto žurnije iako je bilo uzbrdo. Zviždali smo štapovima neumorno. Arselja je tu desno odveo Ticana po kruh.

Kiša je postepeno pljuštala gušće.

Ja sam svoj komad raspolovio i jednu polovicu metnuo u lončić i okrenuo ga dnu torbe da ne pokisne. Drugu sam polovicu halapljivo grizao. Onda je nenadno strašno zasvijetlilo.

Goveda su postala kao zabezknuta. Mi smo brojali: jedan, dva, tr...

Tican je pomodrio i suze mu navrle curkom niz lice.

Čuli smo šuštanje kapljica u zraku, prije nego su se sručile na cestu i na nas. Bile su mlake i odmah su nas promočile. Bilo je ugodno ići pod njihovim mlazovima. Ali kad je ponovo počelo sijevati i praskati: i za nama, i pred nama, i nad nama, i pod nama, mi smo izgubili sva ugodna osjećanja. Kiša se poslije svakog praska strašno prolila. U valovima, i ne više u kapljama, nego u nekim debelim vodenim šipkama koje dube i izlokavaju. Mi smo zviždali štapovima, pod svakim štapom je prskala voda i zalijevala ponovo trag na goveđim leđima.

Niz nas se slijevalo.

Onda je opet sijevnulo žuto i zasljepljujuće.

Goveda su se sklupčala i pognula glave turajući ih jedno drugom pod trbuhe. Više nije padalo nego se izlijevalo. Niz leđa je curilo kao niz žlijeb. Iz nogavica je liptalo kao iz česama. Pod nogama je tekao mutnobijeli potok dubok do članaka. Na bubenjićima je šumilo. Stajali smo u lopti nekog gustog tjesteta. Zraka je bilo posve malo. Voda je navirala na usta. Gušili smo se kao na dnu strašne vodene provalje.

(Odlomak iz istoimene priče)

Hasan Kikić

RJEČNIK

bubnjići - bubne opne u ušima

RAZGOVOR

- Šta je tema ovog odlomka iz pripovjetke Hasana Kikića?
  - Kako dječaci doživljavaju pljusak?
  - Zašto se njihov doživljaj kiše mijenja?
  - U kojim rečenicama se odslikava strah goveda pred nevremenom?
  - Koju prirodnu pojavu ili doživljaj pisac opisuje u ovom odlomku?
  - Osim vizuelnih, koje je još elemente pisac uključio da bi dočarao snagu pljuska?
- Izdvoj primjere iz teksta.

OPISIVANJE

Ovaj tekst neka vam bude motiv za opisivanje prirodne pojave. Može biti dolazak proljeća, jeseni, rađanje novog dana, zalazak sunca. Za opis prirodne pojave (zbivanja) potreban vam je plan da biste uočili početak priče, glavni dio i kraj.

Plan opisa:

- opis predjela prije pojave;
- opis same pojave;
- opis predjela nakon pojave.

PRIPREME ZA OPISIVANJE

Prije nego što počnemo opisivati, moramo biti dobri posmatrači koji će uočavati sve bitne pojedinosti. Ukoliko smo se odlučili za posmatranje dolaska kiše, sniježnih pahulja, onda bi trebalo posmatrati oblak, kuće, drveće i uopće izgled krajolika. Tokom posmatranja važno je da uočimo što više pojedinosti, te da od tih pojedinosti stvorimo jednu novu cjelinu. Svaki opis počinje zapažanjem pojedinosti, a završava se spajanjem tih pojedinosti u cjelovit opis.

ZADATAK

Napiši zadatak na temu: *Jedan moj doživljaj u prirodi.*

JESENJE BOJE

Jesen je. Ni kasna, ni rana. Samo što nije pala prva slana.

Voćni plodovi još visu na granama drveća. Jedni – žuti, drugi – crveni, ali svi opojno mirišu.

- Joj, kako si žuta! – rekla je dunji jedna jabuka. – Sigurno si bolesna. Mislim da ćeš pasti sa grane do veče...

- Ja, bolesna!? – dunja joj je uvrijedeno vratila.

- I teža i zdravija sam od tebe bar deset puta! Crvenija si od mene, vidim, ti si... Ali boja ne određuje ko će i koliko „visitir“ na drvo!

Jedna kruška - „kantaruša“, koja zrije najesen, čula je šta razgovaraju i počela da se smije...

- U životu – ona reče – ništa nije vječno. Samo sunce sve nas podjednako grijie! Ali, svako godišnje doba ima svoju boju... Zelena je jesenja, žuta je proljećna, a sve je bijelo zimi! Dok, boja ljeta nije niti jedna drugoj slična... Tako reći ne vidi se, a sve nas toplo grijie...

U tom momentu tu prođoše tri dječaka...

-Joj, - viknuše – Koliko su zrele!

I sve tri ih ubraše.

Kire Dončev

RJEČNIK

opojno mirišu – miris koji se jače osjeća i zanosi

kruša kantaruša – vrsta kruške

DIJETE SA DOBRIM SRCOM

Mala Severdžan je izašla na prvi odmor sa Džanom, Đultenom i Ajtenom u školsko dvorište. Zazvoni-lo je. Kada su se djeca spremala da uđu u svoje učionice, Severdžan je našla jednu crnu, veoma lijepu hemijsku.

Hemijsku je dala nastavniku. On je pomilovao po kosi i obrati se učenicima sljedećim riječima: Djeco! Vidite li?!... Severdžan je našla hemijsku i predala mi je. Ona želi da hemijska bude predata vlasniku.

U šestom razredu je Lejla bila zabrinuta. Ona je počela da plače. Njeni drugovi i drugarice nikako nisu mogli da shvate zašto ona plače. Lejla je bila jedna od najboljih učenica u razredu.

Zašto plaćeš? – upitao je nastavnik.

Izgubila sam tatinu olovku. – rekla je ona.

Ne brini. Među učenicima ima veliki broj onih koji odmah prijavljuju pronađene stvari. – rekao joj je nastavnik.

* * *

Poslije drugog odmora učenici, kao i obično, poređali su se za ulazak u učionice. Dežurni nastavnik je bio zajedno saa Lejlinim nastavnikom. Kada je Lejla prolazila pored nastavnika, on joj je rekao:

- Lejla, pogledaj da nije ovo tvoja hemijska?

Lejla je radosno odgovorila:

- Da, to je moja hemijska!

I mala Severdžan obradovala se isto kao i Lejla.

Husein Sulejmani

(prevod sa makedonskog jezika na bosanski jezik: Izeta Babačić)

RAZGOVOR

RAZGOVARAMO O TEKSTU

Kako je postupila mala Severdžan sa pronađenom hemijskom?

Zašto je Lejla bila tužna?

Zašto su na kraju i Severdžan i Lejla bile sretne?

ZADATAK

Napiši sastav kako bi ti postupio/postupila u sličnoj situaciji?

Kada bi imali novca u velikoj količini, šta bi kupili?

Novac kojim kupite nešto, ostaje kod prodavaoca. Da li ste razmišljali gdje odlazi poslije toga?

Koji je životni put novca? Razmislite gdje se sve kreće novac?

Ovo je odlomak od romana koji govori baš o životnom putu jednog novčića.

ROMAN O NOVČIĆU

„Pa ja i nisam ja, konačno, već sam ja samo no što su ljudi, što oni hoće i žele. Zar nije tako? A ja, kad bih odlučivao, iskreno vam kažem, bio bih nešto sasvim drugo, ili ako bih se odlučio da budem novac, novčić, onda bih služio samo... ali da vas ne gnjavim time što bih ja želio, jer je to meni nemoguće, barem meni, novčiću koji je stvoren da služi a ne da odlučuje što hoće a što neće“.

Prošle su godine. Odlepršale kao krila ludih ptica.

A ja – gdje sve nisam bio! I kod koga. I na kakve načine. Šta sve nisam video! I u svojoj isповijesti, primoran sam ovako preskakati, jer kada bih sve što sam doživio, kada bih sve to pokušao ispričati, vjerujem da bih vama, koji me pratite, zacijelo dosadio. A ko priča, može malo i slagati, ali nikako ne smije biti dosadan.

Ali pošto ni ja nisam neuništiv, od duge upotrebe svih mojih vlasnika, od „prometa“ među njima i sam sam pretrpio velike promjene. Nisam više sjajan kao što bijah nekad, nakon svog rođenja. Čak mi se i oblik unekoliko izmijenio, kao da sam dobio tamnu patinu, kao staro suđe, a u pregibima mojih slova i ugraviranih brojeva, kao i na ivicama likova sa moje jedne i druge strane nataložilo se ružno crnilo ko zna kakvog porijekla, dok je moj oblik, u početku okrugao i pljosnat, pretrpio takve izmjene, te sam sada nešto zakriviljen, pa i izgreban. Sve u svemu, jadno izgledam.

Tako ponekad, kada idem iz ruke u ruku, primjetim kako me novi vlasnik posmatra sa sumnjom i nepovjerenjem u moju upotrebljivost. Elem, stari se, i troši, i umara, kao što je slučaj sa svime pod ovom nebeskom kapom.

Još i sada čujem galamu svih pijaca, trgova i sajmova na kojima sam se obreo. U ušima mi zvone glasovi ljudske gomile na svim putevima kuda su me nosili i mijenjali, kupovali za me i prodavali dajući me jedni drugima. Koliko lica, i kakva su sve bila! Stara, smežurana, spečena, mlada, bezazlena, ona na kojima se ogledao lopovluk, oprez, strah, i ona na kojima se razlijevala bezbrižnost, lakomislenost, pa lijepa i nježna kao latice cvjetova, u koja se gleda sa znatiželjom i divljenjem, i lica od kojih se zakreće glava i skriva pogled. Pa ruke. One grabljive, koje vas ščepaju poput kandži orla, one prijeteće, opasne, spremne na sve, do ruku iz kojih u vas prelazi neka milost, neka nada i nježnost, od kojih vam je teško rastati se, a kada se to desi, dugo ih pamtite, ne bez žalosti, ne bez tuge, bez obzira što ste novčić, ogrezao u sve surovosti života.

Bilo bi nepravedno ne spomenuti se i rikanja stoke, svezane u konopce i lance, blatnjave, prebijene, sa ožiljcima po njihovoј šarenoj koži, tih Božjih stvorenja bez kojih je nezamisliva ijedna pijaca. Kako samo zaboraviti te oči nevinih životinja u kojima se ogleda njihova sudbina živih bića, prepuštenih hirovima i potrebama čovjekovim? Ne jednom sam, ne znam zašto, znao pomisliti da tim očima volova, krava, teladi, ovaca, koza i jagnjadi u svijet gleda nemoćni, ranjeni Stvoritelj, ako takvo što ikako postoji. Ali ja se razbrbljah više nego što je dozvoljeno jednom običnom, najobičnijem novčiću, za koga se tačno zna što mu je biti i čemu mu je služiti na ovome svijetu.

Sjećam se.

Sjećam se: bila je jedna dolina, zelena i blaga; nad dolinom se prostiralo nebo plavo kao što su oči u mlađih srna. Bila je puna, prepuna cvijeća ta dolina, potoci su razdragano jurili na sve strane. Noću su se oglašavale sove i čukovi iz gustih krošanja drveća, čije su se grane naslanjale na krov kuće u koju sam sretnim slučajem dospio. U kući su živjeli добри ljudi. Sve je odisalo blagošću i ljubavlju. I djeca i odrasli govorili su tiho i razumno; bilo ih je milina slušati. Čak su i životinje bile spokojne i blage. Svjetlost, bilo sunčeva ili ona od plamena svijeće na stolu, od kandila ispred svete slike na zidu, ili od vatre u kaminu,

sva svjetlost u toj kući staloženih ljudi bijaše ugodna za oči i priyatna za kožu, ispunjavala je sve prisutne kao da potječe iz samog neba, ili joj je izvor u samoj duši.

A ja sam to sve gledao, i uživao u tome, iz jedne korpe pletene od pruća vrbe, smještene u maloj niši u zidu, okrečenom bijelom, nevinom bojom.

(Razumjećete me, koliko mi je u toj dolini bilo lijepo, kada vam kažem kako sam, uvidjevši nešto kasnije da moram otići i oprostiti se zauvijek od tog rajskega kraja i tih dobrih ljudi, očajan zbog toga, pomislio i na svoju smrt i na konačan kraj svoje skitničke sudbine. Ali o tome kasnije, pošto mi bijaše suđeno i da odem iz ove doline, i da još mnogo toga doživim prije nego što napustim ovaj svijet; ne napustim, pogrešno sam rekao, nego promijenim svoj oblik, svoje lice – prestajući biti novčić.)

Tako, na tome prekrasnom mjestu sve bijaše dobro i ugodno; i tek tu bijah na najboljem putu da zaboravim sva svoja teška iskustva iz prošlosti. Dani su smjenjivali jedan drugi, svaki lijep na svoj način, i zanimljiv isto tako. U mojoj korpi, u kojoj se našlo još nekih novčića, i dugmadi te raznoraznih kopči i pribadača, raznobojnog konca, čak i dva-tri već sasušena cvijeta, još mirišljava, uživao sam svim svojim bićem. Svakog časa bih virkao kroz rupice između prepletenih šiba na korpici i, naravno, uživao u prizorima sreće u kojoj su živjeli moji dobri domaćini. A oni ni sanjati nisu mogli kako dio njihove radosti prelazi i na mene, bijednog, sitnog novčića.

Žute pčele su zujale, iscrtavajući svoj čarobni let u zlatnom zraku. Ura u sretnom domu otkucavala je časove ispunjene ljudskošću. Djeca su voljela životinje, a životinje su voljele djecu, kao u ono davno rajske doba kojeg se sjećaju svete knjige. A ja sam, stalno pomalo sumnjajući, budući navikao na grubosti života i neprekidnu borbu među ljudima, sve to posmatrao iz svoje vrbove korpice i uživao u viđenom, no ne prestajući se pobojavati: sve ovo je samo tren, sve ovo će odletjeti poput sna iza kojega dolazibuđenje...

I, stvarno, kako sam i slutio, buđenje je došlo. Jednoga dana, jednostavno sam se nakon svoje korpe našao na posve drugom mjestu. Tad je u meni sve plakalo od gorčine.

No, bez obzira na sve što mi se kasnije dešavalo i gdje sam i kod koga sve bio, nikada nisam mogao zaboraviti „zelenu dolinu“, tako sam je nazvao u svom sjećanju.

Zbogom, moja „zelena dolino“! Nosiću te u svom srcu do smrti!

Kemal Mahmutfendić

RAZGOVOR

- Ko pripovijeda priču o novčiću?
- U kojem licu se pripovijeda priča?
- Zašto novčić smatra da bi se o njegovom životu mogao napisati roman?
- Ko je posjetio novčića na dnu rijeke?
- Kakva je bila sudsudbina malog novčića?
- Zašto je novčić rekao da je dno rijeke bilo „vodena pustinja“?
- U čijim rukama je na kraju novčić završio?
- Da li je on time bio zadovoljan?

Ukoliko želiš dozнати kroz kakve je sve pustolovine prolazio novčić, pročitaj cijeli roman „Roman o novčiću“. Taj roman imat ćeš i za domaću lektiru. Sastavi fabulu romana tako što ćeš svako poglavlje imenovati jednom rečenicom.

ZADATAK

Maštajte i vi pa napišite pismeni sastav o temi: Avantura jedne dačke torbe.

O AUTORU

Kemal Mahmutefendić rođen je u Sarajevu 8. aprila 1942. Osnovnu školu započeo je u Sarajevu a završio u Konjicu, gdje završava i gimnaziju, a potom odlazi na studij grupe Svjetska književnost i teorija književnosti na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Radio je kao nastavnik, akviziter, novinar, bibliotekar, i kuhanac. Za djecu je napisao knjige: „Djetinjstvo pod vrtaljicom (priče), Noćni vlakovi“, „Romano novo“ (roman). Bio je nominovan za nagradu „Astrid Lindgren“ za dječiju književnost (2016). Preminuo je 2022. u Sarajevu.

Kada primijetite osobu koja ima zdravstvenih problema ili nesposobnost za neku radnju a vi ste u njihovoј blizini, priđete li im da pomognete?

Imate li neku osobu, druga ili drugaricu koji ima manje ili smanjene sposobnosti za aktivnosti koje vi normalno obavljate?

Da li ste razmišljali o njima i kako se oni osjećaju zbog nemogućnosti i nesposobnosti da budu kao sva ostala zdrava i sposobna djeca?

DJEVOJČICA S KOLICIMA

Jana se probudila prije izlaska sunca. Cijelu noć nije mogla da zaspi. Nije bila navikla na novu kuću.

Nakon doručka, Jana se odvezla svojim kolicima bliže prozoru. Gledala je djecu kako se okupljaju u školskom dvorištu.

„Jano, jesli spremna?“ upita je majka iz hodnika. Jana joj ne odgovori. Ščućuri se u kolica i još čvrše steže svoju harmoniku.

Danas je njen prvi školski dan. Jana ne poznaje nikoga u školi, niti iko poznaje nju. Da bi se oraspoložila, Jana poče svirati jednu tihu pjesmu na svojoj harmonici.

„Hajde da idemo, najmilije“, reče joj majka nježno. „Zakasniti ćemo inače“.

„Ne mogu da odem“, odgovori Jana. „Ne znam niti čitati, niti pisati“.

„Zato ćeš ići u školu“, ubjedjivala je majka. „Da naučiš ono što ne znaš“.

„Ali kako ću ići ovako?“ pitala je Jana i pogledala niz svoje tijelo zalijepljeno za kolica.

„Nemoj se brinuti, najmilije, voljet će te ostala djeca“, reče joj majka. „Hajde da idemo“.

Ona gurnu kolica niz vrata. Jana i njena majka stadoše na uglu ispred škole i sačekaše da se otvore velika školska vrata.

Jana je gledala u zemlju i čvrsto stezala harmoniku. Imala je osjećaj kao da svi gledaju u njena kolica. Htjela je da potrči i da se sakrije. Ali, nije imala kuda da ode.

Jana razvuče harmoniku. Tuuu. Zvuk je malo razveseli. Ponovo je razvuče. Tuuuu, Tuuuu. Zvuk je još više oraspoloži.

Jana primaće harmoniku k sebi i poče svirati.

Dok je svirala, poče se osjećati bolje. Pa zato poče svirati glasnije. Dok je slušalamuziku, Jana zaboravi na djecu koja su je gledala. Jana nastavi svirati.

„Jano, pogledaj!“ reče joj majka. Jana pogleda. Vidjela je dječake i djevojčice svuda oko nje – pljeskali su rukama u ritmu muzike.

„Tvoja muzika je tako vesela“, reče jedna djevojčica.

„Dopada mi se“, uzviknu jedan dječak.

„Imaš čarobne prste“, dodade druga djevojčica.

„Možeš li me naučiti da sviram na

harmoniku?"

„Da”, reče s osmijehom Jana, „mogu”. U tom momentu, otvorise se velika školska vrata. Dok je majka gurala Janina kolica, druga su djeca išla za njima, raspravljujući se ko će najbliže sjedeti do Jane. Jana je nastavila svirati na harmoniku, dok se kretala niz školske hodnike.

Danas će biti prekrasan dan!

Kismete Hiseni

RAZGOVOR

O čemu se govori u ovoj priči?

Zašto je Jana bila neraspoložna?

Šta je njena mama savjetovala?

Koji muzički instrument je Jana svirala?

Kako se osjećala kada su prilazile školi?

Zbog čega?

Šta se desilo kada je Jana počela svirati?

Zašto su djeca tako reagovala? Da li i oni umiju svirati na harmoniku?

Šta su potražili od nje?

Kako se Jana osjećala kada je ušla u školu?

RAZMIŠLJAMO

Mnoga djeca u svijetu nemaju osnovne uslove za život, žive bez roditelja, u siromaštvu, sa zdravstvenim problemima i često kažemo da su to djeca sa rizikom i djeca sa posebnim potrebama. Njihovo djetinjstvo nije kao većini djece i zato su zbog nepravde koja im se dešava u životu a i za zaštitu svu djecu svijeta donesena je Konvencija dječijih prava. Prva dječija ambasada je „Međaši” koja se zalaže za poštovanje dječijih prava i interesa. Svake godine, 6. oktobra obilježava se Dan djeteta. Odrasli i svi odgovorni za djecu, moraju se brinuti da osiguraju mehanizme za funkcionisanje i poštovanje dječijih prava jer ste vi budući građani društva i vaš zdrav psiho-fizički razvoj znači i zdravo društvo.

PRIČANJE

Pogledajte sliku i zamislite neki događaj u vezi slike. Ne opisujte nego osmislite neki događaj, osjećaj, doživljaj u vezi slike. Pričajte priču!

PRIČANJE – na osnovu date slike

Pažljivo pogledajte sliku.

Šta vidite na slici?

Gdje se nalazi djevojčica?

U kojem je stanju?

O čemu razmišlja?

Šta osjeća u tom trenutku?

Slika vam je započela priču. Vi je ispričajte do kraja.

Šta će djevojčica uraditi? To ćete vi kazati u priči.

PRIČANJE – na osnovu datih tematskih riječi

U pričanju na osnovu datih riječi slijedi niz poticajnih riječi koje su međusobno povezane i koje ćete pokušati povezati u jednu cjelinu.

Pismo – prijatelj – poziv – autobus – putovanje – susret – iznenađenje – druženje – sreća – povratak
Pogledajte pažljivo riječi i osmislite rečenicu u kojoj će biti prva riječ iz zadatog niza. I tako nastavite dalje.

STVARALAČKO PISANJE – za stvaranje i pisanje svoje priče, koristite kreativnosti, inovativnost i maštu. Tema koja bi bila interesantna i dio je svakodnevnog života je „Porodica“. Za početak, evo mala pomoć za obavezne dijelove vaše priče.

1. UVOD: nešto opšto o porodici, nešto po čemu je porodica prepoznatljiva, posebna.

GLAVNI DIO: ko sve čini porodicu, čime se bave članovi porodice, glavna obilježja članova porodice (izgled, osobine), kako se članovi porodice slažu, što vole, što ne vole, kako provode vrijeme zajedno...

ZAKLJUČAK: svoje mišljenje o porodici, svoj odnos prema njima.

2. Počinjemo pitanjima i govornom vježbom:

- Ko čini tvoju porodicu?
- Čime se bave članovi tvoje porodice?
- Imaju li neke hobije?
- Ko u porodici voli slušati muziku?
- Ko je sportski tip?
- Kako provodite vrijeme zajedno?
- Koga u porodici posebno voliš? Objasni zašto.
- Dogodi li se ponekad svada u porodici?
- Kako ti doprinosiš veselom i prijateljskom ozračju u svojoj porodici?
- Imate li kućnog ljubimca?
- Dijelite li svi brigu oko njega?
- Ko je najvrijedniji u porodici?
- Obavljate li svi podjednako kućanske poslove?
- Ko je najsmješniji u obitelji?
- Ko je najozbiljniji?
- Ima li svaki član porodice pravo na svoju posebnost i sopstveni razvoj?

3. Sastav pročitajte porodici i provjerite tačnost primjene pravopisa i interpunkcijskih znakova.

4. Obavezno da ocijene članovi porodice!

Da li ste već gledali filmove sa Harijem Poterom?
Koji vam je omiljeni?
Jeste li zamišljali sebe u njegovoj ulozi?

HARI POTER I KAMEN MUDRACA

Neobični i ljupki dječak Hari Piter došao je kod tete nakon što je navodno izgubio roditelje u automobilskoj nesreći. U tetkinoj kući Hari se osjeća poput Pepeljuge.

GLAVA DRUGA: STAKLO JE NESTALO

Prošlo je bilo bezmalo deset godina otkako to se Dursleyevi jednog jutra probudili i našli svoga nečaka na vrhu stuba, ali se Kalinin prilaz za to vrijeme nije gotoro ni najmanje promijenio. Sunce je ujutro obasjavalo iste one uredne vrtove ispred kuća te je mjedeni broj četiri na Dursleyevim ulaznim vratima blistao punim sjajem. Zrake su sunčane prodirale u dnevnu sobu, koja je bila gotovo ista onakva kakva je bila one noć kad je gospodin Dursley gledao u njoj one kobne vijesti o sovama. Samo su fotografije na okviru kamina stvarno pokazivale koliko je vremena odonda minulo. Prije desetak godina bilo je medu njima mnogo slika na kojima se vidjelo nešto nalik na veliku ružičastu loptu za plažu u različitim kapama s kićankom – ali Dudley Dursley više nije bio beba, pa se na fotografijama sad mogao vidjeti krupan plavokos dječak kako se vozi na svom prvom biciklu, ili na vrtuljku u luna-parku, ili se igra neke video-igre s ocem, ili kako ga majka grli i ljubi. U sobi nije bilo ni jednog jedinog znaka da u kući živi još jedan dječak.

Pa ipak, Harry Potter bio je još tu, trenutno je spavao ali ne zadugo. Njegova je teta Petunia bila budna i uskoro se oglasila svojim kreštavim glasom:

„Ustaj! Diž' se! Odmah!“

Harry se prenuo oda sna. Teta mu je zalupala na vrata. „Diž se!“ vrismula je. Harry ju je čuo kako odlazi u kuhinju i stavљa tavu na plamenik. Okrenuo se na leđa i pokušao se prisjetiti sna koji je sanjao. Bijaše to lijep san. Sanjao je leteći motocikl. Imao je čudan osjećaj da ga je već i prije sanjao. Teta mu je opet bila pred vratima, „Jesi li ustao?“ upitala ga je. „Samo što nisam“, odgovori joj Harry.

Hajde, požuri se da pripaziš na slaninu u tavi. I pazi da ti ne zagori. Hoću da bude savršeno pržena na Dudleyjev rodendan.“

Harry prostenje.

„Što si to rekao?“ prokriješti teta kroz vrata.

„Ništa, ništa...“

Dudleyev rođendan – kako je na to mogao zaaboraviti! Harry se polako izvuče iz kreveta i uzme tražiti čarape. Nađe ih pod krevetom i, nakon što s jedne od njih skine pauka, nazuje ih. Bio je navikao na pauke jer ih je bio pun ugraden ormar ispod stuba, a on je u njemu spavao.

Kad se obukao, otišao je hodnikom u kuhinju. Stol je pretrpan Dudleyevim rođendanskim darovima. Dobio bio je očito novi kompjuter kakav je želio, a da i ne govorimo o drugom televizoru i trkaćem biciklu. Harryju je zapravo bilo nejasno zašto je Dudley poželio trkaći bicikl, jer je bio vrlo debeo i nije volio sport – osim, naravno, ako nije trebalo koga izmlatiti.

Dudleyeva je najdraža boksačka vreća bio Harry, samo što ga često nije mogao uloviti. Harry je bio vrlo brz, iako mu to čovjek ne bi rekao.

Harry je oduvijek bio sitan i mršav za svoje godine, možda i zato što je spavao u mračnom ormaru. A izgledao je još sitnije i mršaviji nego što je uistinu bio, jer je uvijek nosio Dudleyeu staru odjeću, a Dudley je bio otprilike četiri puta krupniji od njega. Harry je imao suhonjavo lice, kvrgava koljena, crnu kosu i sjajne zelene oči. Nosio je okrugle naočale slijepljene selotejpom jer ga je Dudley uvijek mlatio po nosu.

Harry Potter

Jedina stvar koju je Harry volio na svojoj vanjštini bijaše vrlo tanka brazgotina na čelu u obliku munje, Imao ju je otkako zna za sebe, a prvo pitanje kojeg se sjeća da je ikad postavio teti Petuniji bilo je otkud mu taj ožiljak.

„To ti je od automobilske nesreće u kojoj su ti roditelji poginuli“, odgovorila mu je ona. „I nemoj me više ništa zapitkivati.“

Nemoj me ništa zapitkivati - to je bilo prvo pravilo za miran život kod Dursleyevih. Dok je Harry Potter okretao slaninu u tavi, u kuhinju je ušao tetak Vernon.

„Počešljaj se“, dobacio mu je umjesto jutarnjeg pozdrava. Oprilike jedanput tjedno tetak Vernon digao bi pogled s novina i doviknuo Harryju da se mora podšišati. Harry se šišao češće nego svi dječaci u njegovu razredu zajedno, ali mu to ništa nije pomagalo, kosa mu je jednostavno tako rasla - svaka vlas na svoju stranu.

Kad je u kuhinju došao Dudley s majkom, Harry je baš pržio jaja. Dudley je bio pljunuti tetak Vernon. Imao je široko, rumeno lice, tek nešto malo vrata, sitne vodnjikave plave oči i gustu plavu kosu zalizanu na okrugloj, debeloj glavi. Teta Petunia često je govorila da Dudley izgleda kao anđelak, a Harry je često govorio da Dudley izgleda kao debelo prase.

Harry je stavio tanjure s prženom slaninom i jajima na stol, što nije bilo lako jer je na stolu bilo malo mjesta. Dudley je dotle brojio svoje darove. Objesio je nos. „Trideset i šest“, reče i digne pogled na majku i oca.

Dva manje nego lani. „Ali, dušo, nisi računao dar tete Marge, vidi, tu je, ispod ovoga velikog dara od mame i tate.“

„Dobro, onda ih je trideset sedam“, reče Dudley, sav crven u licu. Harry shvati da će uslijediti Dudleyjev napadaj bijesa pa počne brže-bolje trpati slaninu u usta za svaki slučaj, ako Dudley prevrne stol.

Očito je i teta Petunia nanjušila opasnost jer iznenada reče:

„Možemo ti kupiti još dva dara danas u gradu. Što veliš na to, srečko? Još dva dara! Hoće li onda biti u redu?“ Dudley porazmisli časak. Činilo se da napregnuto razmišlja. Napokon polako procijedi:

„Onda će ih biti trideset... trideset... Trideset i devet, dušo“, reče mu teta Petunia.

„Ah!“ Dudley se svali na stolicu i dohvati najbliži paket. „Pa, dobro, onda.“

Tetak Vernon se zadovoljno naceri.

Vražji malac, taj uvijek mora vidjeti sto je dobio, baš kao i njegov otac. „Bravo, Dudley!“ I prođe rukom kroz Dudleyjevu kosu.

Uto zazvoni telefon i teta Petunia ode da se javi, a Harry i tetak Vernon gledaju Dudleyja kako odmotava trkaći bicikl, filmsku kameru, zrakoplov na daljinsko upravljanje, šesnaest novih video-igara i video-rekorder. Upravo je trgao papir sa zlatnog ručnog sata kad se teta Petunia vrati nekako srdita i zabrinuta.

„Loša vijest, Vernone“, reče. „Gospoda Figg slomila je nogu pa ga ne može uzeti k sebi“, nadoda i mahne glavom prema Harryju. Dudley zine od užasa, a Harryju poskoči srce od radosti. Svake godine na Dudleyjev rođendan roditelji su vodili Dudleyja i jednog njegova prijatelja na provod u grad, u lunaparkove, na hamburgere i u kino. A Harryja su svake godine ostavljali kod gospode Figg, lude starice koja je stanovala dvije ulice dalje. Harry je nerado odlazio tamo. Sva je kuća vonjala po kupusu, a gospoda Figg mu je vječito pokazivala fotografije svih mačaka koje je ikad imala. „Što ćemo sad?“ priupita se teta Petunia i bijesno pogleda Harryja kao da je to on sve isplanirao.

***

RAZGOVOR

- Kakve je sve poslove Hari morao obavljati u kući svoje tetke?
- Da li vas to podsjeća na Pepeljugu? Gdje je Hari spavao?
- Ko nije podnosio Hariju i zašto? U ovome odlomku dat je i portret Harija Potera.
- Pokušajte taj portret naslikati na času likovne kulture. Šta je bilo posebno interesantno na Harijevom izgledu?
- Kako je izgledao dječak Dadli?
- Šta je sve Dadli dobio za rođendan? Zašto je on stalno plakao?
- Objasni rečenicu: „Teta Petunia izgledala je kao da je netom progutala limun.“
- Šta se vama najviše dopalo kod dječaka Harija Potera, a šta vam se nije dopalo u Dadlijevom ponašanju?

Britanska spisateljica Džoana Rouling nastoji napisati najmanje sedam nastavaka u seriji (nizu) romana o dječaku Hariju Poteru, do sada prevedenu na 28 svjetskih jezika, a snimljen je i film „Hari Poter“. Tako je ovaj nadareni dječak postao poznat djeci čitavog svijeta.

ZADATAK

Potrudite se da pronađete roman „Hari Poter i kamen mudraca“ i pročitajte ga u cijelosti. Vidjet ćete sigurno će vam se izuzetno dopasti!

O AUTORU/ICI

Džoan Ketlin Rouling je engleska spisateljica. U djetinjstvu se igrala sa bratom i sestrom koji su se prezivali Poter. To će prezime ona kasnije dati svome junaku Hariju Poteru. Prema njezinim romanima o Hariju Poteru snimljena su i dva filmska hita.

DRAMSKI TEKSTOVI

DRAMA

Drama predstavlja književni tekst i scensko djelo, a bitno joj je obilježje dramska napetost i dramski sukob koji se ostvaruje monologom ili dijalogom.

Didaskalije su upute o ponašanju i načinu govora glumaca, opis pozornice, izgled itd. Dramske vrste su:

- tragedija- dramski tekst s konfliktima (sukobima) koji na kraju dovode do smrti (propasti) glavnog lika;
- komedija - književno djelo dramskog oblika sa smiješnim zapletima i krajem
- drama u užem smislu, takav scenski tekst u kojem se prikazuje ozbiljan događaj vezan za neke osobe i društvene sredine. Može biti duhovita i vesela, ali ne u takvom intenzitetu kao u komediji, nema tragičnog završetka.

Strukturu drame čine dijelovi namijenjeni publici i dijelovi namijenjeni glumcima i redatelju. Kompoziciju drame čine uvod, zaplet, kulminacija, peripetija i rasplet.

Veću cjelinu u drami čini čin, a prizor je manja cjelina u drami.

U pozorišnoj predstavi sudjeluju glumci, redatelj, scenograf, kostimograf, pozorišna kuća i publika.

RANDES

Advan Hozić, STARA TAJNA

(Veseli školski igrokazi)

Lica

ALMA, djevojčica od 12–13 godina

SELMA, njena vršnjakinja

MIMA, njena vršnjakinja

SEID, nesto stariji dječak (14–15 godina)

Pozornica: slobodan prostor

Alma, sa đačkom torbom u ruci, šeta gore-dolje i stalno se osvrće.

Očito je da nekog iščekuje.

Nailazi Selma. I ona nosi đačku torbicu.

SELMA: Nisam se nadala, Alma, da će te ovdje vidjeti. Da li to nekog čekaš?

ALMA: Tako nekako... Reci mi kako izgledam?

SELMA: Izgledaš kao i uvijek. Lijepo ... A s kim to imas randes?

ALMA: Ma, nije... Kako da kažem?... Ih, Selma draga, što si navalila da ti kažem!

SELMA: Kaži! Šta imaš kriti?

ALMA: Ma, ne krijem, nego... ovo mi je prvi put... Znaš li onog Seida iz sedmog?

SELMA: Nemoj mi reći! Seid! Ih, zgodan je! Kad ste se...

ALMA: Nismo se još nikad sastali. Ovo nam je prvi randes. Rekao mi je da se nađemo ovdje, ima nešto važno... znaš... Ne znam stvarno šta ima da mi kaže, a eto... Čuj, kako izgledam?

SELMA: Izgledaš super! Samo malo... Imaš li češalj?

ALMA: Imam. (Ona iz svoje đačke torbice vadi češalj i daje ga Selmi)

SELMA: Moram malo da ti popravim kosu. (Malo počeslja Almu, izmiče se, gleda) Sad je dobro! Sad si kao bombona! (Nailazi MIMA. I ona nosi đačku torbu)

MIMA: Šta to moje oči vide? Kao da je nekakva priprema? Jedna se od vas dvije glanca ilicka? Biće nekakva parada?

SELMA: Moram malo da dotjeram Almu za jedan važan randes. Ima naša djevojka spoj sa dečkom!

MIMA: Aha! A može li se znati koji je taj?

ALMA: Onaj Seid iz sedmog.

MIMA: Pazi, molim te! Pa, to je premija! De luks!

ALMA: Zakazao mi je sastanak...

SELMA: Moraš da povedeš računa kako će se ponašati. Možda će te pozvati da skupa odete u kino ili tako nešto?

MIMA: Može da je povede i na trening košarkaša.

SELMA: Čula sam da odlično pleše.

ALMA: Ne znam... nisam mislila... Malo sam zbunjena ... Kako vam izgledam?

MIMA: Stvarno izgledas malo zbunjeno... I ovo malo popravi! (Popravi nešto na Alminoj odjeći) Nemoj da izgledaš šlampavo!

ALMA: Hvala ti, Mimo!

SELMA: (dotad se malo osvrtala, odjednom uhvati Mimu za ruku) Čuj, Mimo, bježimo! Eto Seida, ide!

Ćao, Alma! Drži se!

MIMA: (Almi) Obori ga s nogu!

(Selma i Mima brzo otrče sa scene)

ALMA: (sama, spusti svoju torbu kod nogu, zagleda niza se, popravlja kosu, opet uzme svoju torbu). (Iz suprotnog smjera, kuda su otiskele Selma i Mima, dolazi Seid, s rukama u džepovima, žvaće žvaku, priđe Almi kao davnašnji znanac)

SEID: Tu si, je li?

ALMA: Zdravo.

SEID: Jesi li me dugo čekala?

ALMA: Nisam. Sad sam stigla.

SEID: Znaš, moram nešto da te zamolim. Važno je, a ne bih želio da nas neko vidi skupa, da ne bude kakvih priča. Razumiješ? Ti si zgodna, pametna cura, pa ne bi bilo....

ALMA: Znam, shvaćam.

SEID: Dobro je da shvaćaš... A evo o čemu se radi! Zanima me ima li tvoj burazer Tahir negdje sačuvane sveske domaćih zadataka iz matematike dok je bio u sedmom razredu?

ALMA: Sveske?

SEID: Pa, da! Sveske, teke! Ima li?

ALMA: Ne znam. Možda ima. On svašta čuva.

SEID: To bi bilo super! Znaš, pomislio sam ja na tebe da si prava adresa! .... Sad je tvoj Tahir srednjoškolac, te mu sveske više nisu potrebne, je li tako?

ALMA: Mislim da nisu. Složene su mu u ormaru.

SEID: Fino! Sjajno! Te sveske, molim te, prikupi i uzmi, pa ćemo se naći. Ali, pazi, nikome ni slova!

ALMA: A ja sam pomislila....

SEID: Nemoj sad da me daviš s tim šta si ti mislila. Upamti, te su mi sveske spas! Bez njih će ljosnuti iz matiša, a tvoj je Tahir bio maher u tome! Zadaci su isti, samo premišem i - avijatika! Kapiraš?

ALMA: Kapiram.

SEID: Ti si mi prava premija! Znači, dogovoren! Učini mi to pa će da ti nađem jednog finog momka, srcaštoga! Baj-baj! (Seid hitro ode, a Alma gleda za njim. Iz ruke joj ispadne torba).

(ZAVJESA)

O AUTORU

Advan Hozić, bosanskohercegovački književnik: pripovjedač, romansijer, dramski pisac i pjesnik, je rođen u Kotor-Varoši 6. juna 1926. godine. Osnovnu školu završava u Kotor-Varoši, a gimnaziju i oficirsku vojnu školu u Banjoj Luci, Mostaru i Sarajevu. Dobitnik je mnogih priznanja i nagrada, a uvršten je i u školsku lektiru. Napisao je sedam radioigara, a izvođena su mu i dva pozorišna djela: komedija „Malinjak” i drama „Rat”. U njegovom djelu, pored desetak knjiga publicistike, dominantno mjesto zauzimaju romani: „Dobroćudni ratnici”, „Tri Ješina junačka dana”, „Vrabac s puškom”, „Dva i po borca”, „Dječaci iz Ulice Zmaja od Bosne”, „Glavna snaga”, „Lopuža i Dječak i balon”. Objavio je i nekoliko zbirki priča: „Drugovi”, „Prava puška”, „Sumnjivi telećak”, „Čudo od djeteta”, „Aizrino magare”, te zbirke pjesama: „Djed i unuk” i „Prođimo ispod duge”. Štampana mu je i zbirka sjećanja na više umrlih bosanskohercegovačkih pisaca „Vijenac od slova i sjećanja” Advan Hozić umro je u Sarajevu u 2012.

DOGĀDAJ U LONCIPUNUMU

Radioigra za djecu u četiri čina

GLASOVI:

KNEZ PROKOKOLONCIJE
MAJSTOR KRPELONCIJE LONCIBAS,
ADŽO
MAŠTARIJE
DJEČAK I
DJEČAK II
DJEČAK III
DJEVOJČICA I
DJEVOJČICA II
LONCIBAS, STRAŽAR
HOR DJEČAKA I DJEVOJČICA
DESNI DŽEP, HAJDUK
LIJEVA RUKA, HAJDUK

ČITAČ: Srebro pjeska, plavet gline, ilovače žute dunum...

Tu se diže od davnine čudnovati Loncipunum, od djedova i otaca poznat kao grad lonaca.

I ČIN

(OTVOREN PROSTOR, MUZIKA U DUHU I RITMU DJEČIJE BROJALICE, DJECA PJEVAJU, ODNOSNO PJEVAJU I OTPIJEVAJU KAO U IGRI) DJECA (PJEVAJU):
Lončići, bončići.

gdje ćemo vas baciti?
U babine rupe
gdje se babe kupe!
Lončići, bončići,
gdje ćemo vas baciti?
Na humak u travi
gdje ručaju mravi!

Lončići, bončić,
gdje ćemo vas baciti?
U jarak na brijegu
gdje se priče legu!

Lončić, lonac, čup
gundja šaren skup!
Kotlić, kazan, porcija! (MUZIKA IZLAZI)
Ide Krpeloncija!

(CIGANIN KRPELONCIJE SE PRIBLIŽAVA)

KRPELONCIJE (GLAS IZDALEKA) Majstor.....! Sude kalajsavatiji....! Krpitii...! Lehumitii....! Majstoor!

(DJECA SE OKUPLJAJU OKO KRPELONCIJA)

DJEČAK I: Majstor Krpeloncije, je l' ti šuplja porcija?!

KRPELONCIJE: I još pitaš!

DJEVOJČICA I: Kud se skitaš?!

KRPELONCIJE: Po Kazan-sokaku da obidem baku!

DJEČAK II: Gdje si bio?!

KRPELONCIJE: Vode pio

Sa Đugum-česme i - učio pjesme!

DJECA (UGLAS): Nauči i nas da znamo!

KRPELONCIJE: Pa hajd' da zapjevamo!

(MUZIKA U DUHU POSKOČICE, KRPELONCIJE PJEVA,
KASNIJE PRIHVATAJU I DJECA)

KRPELONCIJE (PJEVA):

Kalaj, kalaj, kalaj, laj
sudu vašem vraća sjaj!

Majstor Krpeloncije
krpi šuplje porcije!

Dones'te mi kotao
ako vam je propao!
Donesite činje
da vam budu finije!

Otvor'te mi vratnice
Da naložim vatrice,
Da istopim kalaj, laj
Nek vam kotlu vrati sjaj!

Otvorite kapije
Da posrebrim tepsije,
Da na loncu vezem vez... (UPLAŠEN KRPELONCIJE ZAĆUTI
ZA TREN)

Ne lez', vraže, ide k-knez...
Čim ga vidim, istog maha

Zadrhti mi riječ od s-straha.

DJEVOJČICA II: Stvarno ide!

KRPELONCIJE: Hvatajte se, djeco, knjige....

DJEČAK III: Biće brige.

(NIJEMA STANKA, DOLAZI PROTOKOLONCIJE)

PROTOKOLONCIJE: A, tu si, majstor Krpeloncije!

KRPELONCIJE: Na službi, svijetli P-protokoloncije.

PROTOKOLONCIJE: Opet skitaš, nema te od juče, i smetaš ovoj
dječici da uče. KRPELONCIJE: Ne smetam, t-tako mi lonaca
t-triju,

i-ispitujem ih i-istoriju.

PROTOKOLONCIJE: Lele, kuku - za nauku!

Meni prepusti taj posao. a ti smjesta za kotao!

Da svaki lonac uglačaš pod konac;

nek se srebre, nek se zlate,

mogu stranci da navrate.

Hajd' sad poteci

i usput stražama gradskim reci:

– Gradu prijete dva hajduka,

Desni Džep i Lijeva Ruka,

zato nek otvore i uši, i oči;

na Loncikulu nek Loncibus skoči,

kod Trulog Čupa nek stražare skupa

Loncibas i Loncimol;

ostali - pravo u Grni Loncidol Kod Krive Amfore da stražare do
zore!

Neću s-smetnut s uma

Jesi li upamlio?

KRPELONCIJE: J-jesam, k-kneže mio.

t-tako mi l-lehuma.

(KRPELONCIJE ZASTAJKUJE I KRIJE SE OKO DJECE)

PROTOKOLONCIJE: Za sve moram da brinem sam,

al' ne žalim kada znam kako mlađi naraštaj

uči šta je lonca sjaj. (DJEKI)

Lončići moji, vidim - lijepo čitate.

DJEKA: (UGLAS) Čitamo!

PROTOKOLONCIJE: A da li dobro historiju znate?

DJECA (UGLAS): Znamo!

PROTOKOLONCIJE: E, pa da provjerimo.

Recite, čime sva vremena mjerimo?

DJECA (UGLAS): Loncima, dobri kneže!

PROTOKOLONCIJE: A dokle istorija čovječanstva seže?

KRPELONCIJE (NENADANO): Do lonca, Loncikneže!

PROTOKOLONCIJE: Ko je tebe šta pitao? Zar još nisi odskitao?

KRPELONCIJE: J-jesam, n-nisam, gospodare, t-tako mi t-tepsije
stare...

PROTOKOLONCIJE (OSTRO): Tako mi..., tako mi...

No, sad me čuj: smjesta putuj;

poruku stražama predaj, pa posao gledaj!

I da ti ne nađem manjak

ni za jedan čanak!

A ja ču, kad se vratim,

sve da ti loncem platim,

sve prokontroliram i - protokolonciram.

KRPELONCIJE: L-letim, svijetli P-protokoloncije, t-tako mi šuplje p-porciye!

PROTOKOLONCIJE (DJECI): Da nastavimo, lončići mali. Gdje smo ono stali?

DJEČAK I: Kod mjere za vremena.

PROTOKOLONCIJE: Dobro, to ste znali.

A sad mi recite, po čemu je čuvena i slavna Stara Grčka?

DJEVOJČICA I: Po čepu u kom mudrost krčka!

PROTOKOLONCIJE: Zbog čega ratuju nebrojene nacije?

DJECA (UGLAS): Zbog činije! I porcije!

PROTOKOLONCIJE: Vrlo dobro, lončići moji...

Lonac svijetu kapu kroji

Zato mladi naraštaj

nek pronosi lonca sjaj.

A himnu našu dobro da znate,

kad gosti dođu da zapjevate,

pa ćete u školi dobiti petica porciju.

Sad odoh malo u protokolonciju

da izmjerim dokle gradski lonac seže.

Do lonca, dječice!

DJECA (UGLAS): Do lonca, loncikneže!

(MUZIČKA ZAVJESA)

II ČIN

(OTVOREN PROSTOR, SIPI KIŠA, ADŽO I MAŠTARIJE NA PUTU)

ADŽO: Cesta ova duga li je, a kišica lije, lije...

MAŠTARIJE: Zar ti, Adžo, kiša smeta kad miriše poput cvijeta?

ADŽO: Moj Maštarije, tebi je lako:

putuješ sa mnom nevidljiv tako,

kao oblačak na krilu ploviš,

i biser-kapi u kapu loviš...

A gledaj mene, pokislog druga

kome se svako dijete ruga.

Vučem ovu sandučinu vazda nekud u daljinu

Svi graknu, čim me na putu vide:

„Sa sandukom Adžo ide

Stari Adžo, ludi čiča,

sam sa sobom nešto priča!”

MAŠTARIJE: Ne žali se, druže stari,

već stavi one naočari

što ti je otac davno dao

kad još nisi putovao;

i stavi one dvije sitnice –

majčine one naušnice

od iskrice i zvončića,

kiša će ti biti priča.

ADŽO: Imaš pravo, Maštarije, u kiši su sve arije.

(MUZIKA KAPLJICA KIŠE)

ADŽO I MAŠTARIJE (PJEVAJU):

Sipi proso u ambare
za vrapce i češljugare,
pljušte sitni srebrenjaci da ih sutra nadu đaci.

Škripi šljunak, bat kopita –
vilen konjčić drumom skita,
biser-bopke nasmijane
vrba niže u derdane.

Šuti, šuška aršin brade –
Ćosa se put mlina krade, dimnjak stružu dimnjačari...
to u kiši svijet sanjari....

(MUZIKA IZLAZI)

MAŠTARIJE: Eto, Adže, tuga prođe,
oblak minu, sunce sinu
i evo nas iznenada
na kapiji jednog grada.

ADŽO: Gledaj gledaj..., na čupu pločica,
na ploči dobrodošlica.

MAŠTARIJE: „Brdo pijeska, gline dunum.
slavni gradić Loncipunum.”

ADŽO: Čudnog li imena za grad?!
Da ga vidim, baš bih bio rad!
Čitaj, Maštarije, da čujem arije
dobrodošlice za pridošlice.

MAŠTARIJE (ČITA): U Loncipunum dobro je došao
ko nam donese lonac il kotao.

Ko nema lonca, može da da
činiju ili lončića dva.
Bez ovog ulaz strogo se brani.
Svrati se, putniče odabrani,
u Loncipunum, čuveni kraj,
da vidiš šta je lonca sjaj.
Zove te lično Protokoloncije,
knez svih lonaca i svake porciјe.
„Eto ti dobrodošlice za - pridošlice!

ADŽO: Je li to sve?

MAŠTARIJE: Jeste, moj starina.
U ovom gradu plaća se carina;
ni lijepom riječi, ni znanjem,
ni igrom, ni pjesme tkanjem,

ni veselja vedrim zvoncem,
već samo - loncem.
ADŽO: Razumio sam, jasno mi je.
Svijet čudna čuda krije,
al' takvog poreza još nisam sreo.
Natpis ovaj baš me smeо.
MAŠTARIJE: Pa hoćemo li u grad, Adže?
ADŽO: Pomozi mi da se snađem.
Znaš da nemam ni lončića,
ni činije, ni kotlića;
bradu pletem, glavom klimam,
sanduk mi je sve što imam.
Sa sanduka baštu sijem,
na sanduku kafu pijem i dimove odmotavam,
na sanduku svome spavam.
MAŠTARIJE: Sa sanduka baštu siješ,
Iz findžana kafu piješ!
Znači, Adžo, imaš sud!
I knez, ako nije lud,
mjesto lonca, tu će stvar
primiti na dar.
ADŽO: Tačno! Imam propusnicu!
Odnijeću mu tu sitnicu.
A sada ču ovdje malo (do žurbe mi nije stalo)
predahnuti, počekati.
malo bašte posijati,
posaditi neven žut
i popiti zadnji put
kafu iz findžana
uz lulu duhana.

(MALO MUZIČKO SANJARENJE, DOLAZE HAJDUCI)

DESKI DŽEP: Odmori se, Lijeva Ruko,
dugo si taj teret vuko.
LIJEVA RUKA: Da je šta, već lonac pust!
DESKI DŽEP: Stani ovdje u hlad gust.
LIJEVA RUKA: Harambašo, Desni Džepu,
mislio sam - krašću repu,
sočnu, slatku, morsku patku,
ptičijeg mlijeka za lijeka,
lampiona, svilen konac;
LIJEVA RUKA: Sit sam ovih loncikrada.
DESKI DŽEP (OPREZNO): Lijeva Ruko, pričaj tiše....
neki čudan Adžo stari na sanduku svom sanjari.
LIJEVA RUKA: Lutalica možda neka?
DESKI DŽEP: Il trgovac izdaleka
sa tovarom skupocjenim.
LIJEVA RUKA: Al ču da ga procijenim!

DESKI DŽEP: Sakrijmo se, biće krađe!

LIJEVA RUKA: Uloviću nešto slađe
i finije od - činije!
Biće ptičijeg mlijeka
hajduku za lijeka.

(SKRIVAJU SE, IZDALEKA MUZIKA DJEČIJE RUGALICE)

DJECA (PJEVAJU): Duk, duk, duku, duku....
dolaziduk, duk, duku, duku...

ADŽO: Glas

MAŠTARIJE: To je ptica.

ADŽO: Varaš. Dječija rugalica
mene stiže. Sve je bliže...

RAZGOVOR

- Da li vam se sviđaju imena likova u ovome otkačenom radioigrokazu? Objasnite zašto!
- Gdje se dešava radnja ove radio-igre?
- Ko je bio Krpeloncije? Čime se on bavio? Koga se Krpeloncije posebno plašio? Izdvojite stihove iz kojih se može prepoznati Krpeloncijev strah.
- Šta je za građane Loncipunuma bila historija?
- Kako je glasila omiljena Krpeoloncijeva zakletva?
- Objasnite šta je za vas smiješno ili komično u ovoj veseloj radio-igrni!

Radio-igra za djecu je vrsta dramskog igrokaza u stihu koji se izvodi na radiju. Najvažniji elementi radio-igre za djecu su zvuk i muzika.

„Uživljavanjem u minulo vrijeme jednog u biti vilinskog svijeta, uvodeći bajku u svakodnevni život, prelivala je svijet ljubavlju“.

O AUTORU/ICI

Nasiba Kapidžić-Hadžić rođena je 1931. godine u Banjoj Luci. Za djecu je pisala pjesme, priče, dramske igrokaze. Poznate su njezine zbirke pjesama za djecu: „Maskenbal u šumi“, „Vezeni most“, „Skrivena priča“ kao i dramski igrokaz „San o livadici“. Umrla je 1995. godine.

MEDIJSKA KULTURA I MEDIJSKA PISMENOST

TRADICIONALNI MEDIJI

Din: Dino, eto ga mamin „Kuhar” u fioci, sa receptom za palačinke. Pa nutela, banana... Dok stignem, da to bude lijepo rolano!

Dina: E moj Dino! Ja to imam na recepti.com. I nemam vremena! Ko bi se sad sa knjigama i papirima bavio. Svašta! Ali, kad bi kupio oraha, onda bi možda ja i za mene zarolala jednu palačinku!

UVOD

Današnji je život nezamisliv bez medija. Prisjetite se svojih dnevnih aktivnosti i uočit ćete da su mediji uz nas cijelo vrijeme: svakoga dana gledamo televiziju, slušamo radio, čitamo novine ili časopise, surfamo internetom. Ljudi su medije stvorili kako bi brže i lako prenosili informacije. Nekad je informacija bilo mnogo manje nego što ih je danas pa je za potrebe informiranja bio dovoljan samo jedan medij - štampa. Tradicionalnim medijima danas smatramo televiziju, radio i štampu zbog toga što su se oni među prvima pojavili kao popularno sredstvo prenošenja informacije do velikog broja ljudi.

ŠTAMPA I NOVINARSTVO

Štampa je bio prvi masovni medij za širenje informacija i važnih poruka. Sa štampanim se medijima susrećemo od najranijih dana čitajući slikovnice ili različite ilustrirane časopise za djecu. Njena povijest počinje već od 3. vijeka kada se u Kini stampalo pomoću drvenih slova odnosno drvoreza.

Važan događaj za razvoj štampanja i novinarstva je izum Gutenbergova mašina. Johannes Gutenberg 1455. godine izumio je presu za štampanje.

Tu su se po prvi put koristila pokretna štamparska slova te to označava početak razvoja štamparije i štamparskog uređaja kakvog danas poznajemo.

RADIO

Izum je stvoren 1913. godine u blizini New Yorka, a 1920. godine započelo je redovito korištenje u Americi. Iako su mnogi radili na izumu radija, Nikola Tesla je službeni pronalazač.

On je prvi razvio i objasnio način proizvodnje radio frekvencija, princip uskladenih rezonantnih sklopova u predajnoj i prijamnoj anteni te javno predstavio principe radija i prijenos signala na velike daljine.

Prvi prekoceanski prijenos radio valova uspio je napraviti Guglielmo Marconi 1909. godine te je za to dobio Nobelovu nagradu.

Radio je uređaj pomoću kojeg se primaju i prenose signali elektromagnetskim valovima čije su frekvencije niže od frekvencije vidljiv svjetlosti.

TELEVIZIJA

Televizija je naziv za skup tehnologija koje omogućuju snimanje, emitiranje i prijem pokretnih slika, bilo u crno-bijeloj tehnici ili u boji, popraćenih zvukom.

25. septembra 1925. prvi put je prenesena televizijska slika na nekoliko metara.

Riječ televizija prvi put se spominje 1900. godine u Parizu na Prvom kongresu o elektricitetu. Izmislio ju je ruski znanstvenik Konstantin Perskyl spajajući grčku riječ tele (daleko) i latinsku riječ visio (gledanje, slika, prikaz...)

Pojava novih digitalnih oblika informisanja (Snap-chat, Twitter, elektronski portali, messenger, Facebook, SMS, YouTube, Instagram, Tick-tock, Viber.) podstiče širi pristup znanju, slobodu izražavanja i učešće građana.

Konrad Zeus stvorio je prvi digitalni računar. Taj računar je imao program koji je bio kontroliran filmom od 35 milimetara te su se tu spojili medij i računar, to jest, omogućeno je sve, slike, videa, zapise, tekstove, zvukove, oblike, prostore pretvoriti u podatke. Preteče toga računara bili su analitički stroj i Da-guerreotip.

Danas je sve digitalizirano i povezano pa i mi automatski spajamo sve te medije jer su nam izvor raznih informacija i stavljamo ih u jedan kalup.

Savremeno društvo proizvodi ogromnu količinu informacija.

Dakle, informacija je mnogo, no to ne znači da su sve jednakov vrijedne ili jednakov vrijedne.

Na nama je odlučiti kojima ćemo se od njih koristiti kako bi nam olakšale i poboljšale život.

Slična je stvar i s medijima nije sve što se u njima donosi vrijedno i ne služi svrsi.

Odabir je na nama! Računari i pametni telefoni pružaju različite mogućnosti. Važno je da znaš da ih možeš koristiti samo u prisustvu odraslih.

RAZGOVOR

Kojim se medijima najčešće koristiš? Opiši situacije u kojima ti oni olakšavaju život. Navedi po jedan primjer svih tradicionalnih i savremenih medija kojima se koristiš. Koja ti je društvena mreža na internetu najprivlačnija?

Koliko si siguran na internetu i društvenim mrežama?

Siguran si na internetu ako svoje lične podatke ne otkrivaš nikome. Lični se podaci odnose na kućnu adresu, adresu elektronske pošte, broj pametnog telefona/mobitela, fotografije, godinu rođenja i sl.

Savjetujemo ti da:

- Internetu i društvenim mrežama pristupiš s jakim i sigurnim lozinkama.
- Ne otvaraj elektronsku poštu nepoznatih i sumnjivih osoba.
- Nikome ne otkrivaj svoje lozinke. Poruke i pozivi nepoznatih osoba mogu sadržavati štetne programe.
- Mogu ti oštetiti računar i ugroziti sigurnost tvoje porodice.
- Budi oprezan kad primaš poruke koje sadrže poveznice na mrežnim stranicama.
- Poveznice mogu sadržavati štetne i neprimjerene sadržaje.
- U tom slučaju savjetujemo ti da ne kliknaš!
- Kako na internetu i društvenim mrežama povećati razinu sigurnosti?
- Savjetujemo ti da ne obavljaš kupnju internetom.
- Dobro razmisli prije popunjavanja online obrazaca.

PROVJERA ZNANJA

Što ne smiješ otkriti na internetu kako bi bio siguran / bila sigurna?

Navedi nekoliko primjera ličnih podataka.

Kako valja postupiti ako dobiješ poruku nepoznate osobe?

Što mogu sadržavati poruke i pozivi nepoznatih osoba?

Je li dobro obavljati kupnju internetom? DA/NE

Koliko vremena dnevno provodiš na mreži/internetu?

Znaju li tvoji roditelji koje sadržaje pratiš na mreži/internetu?

Jesi li ti, ili ko od tvojih prijatelja, doživio/doživjela neugodnost na društvenim mrežama?

Izradi plakat na kojem ćeš napisati upozorenje za sigurno korištenje internetom Ukrasi ga crtežom,

TRADICIONALNI ILI DIGITALNI MEDIJ?

Tradicionalni mediji sada dostupni i u suvremenoj verziji pa tako automatski zaključujemo kako je isto hoćemo li kupiti štampane novine ili ćemo pročitati iste te novine na online portalu.

Digitalni mediji vode ka profitu i što veći zanimanje ljudi bez razlike na kvalitet onoga što nude.

Tradicionalni mediji, štampa i televizija, još uvijek dominiraju na medijskom tržištu i ne prijeti im tako skoro gašenje.

Štampu čita oko 2,7 milijardi ljudi, dok web stranice prati oko 800 milijuna ljudi.

Suvremeni/digitalni mediji su jednostavno digitalizirana verzija tradicionalnih medija.

Najveća slabost digitalnih medija je mogućnost i opasnost od dezinformacija.

ZADATAK

S učenicima napravimo 4 kartice na kojima će pisati nazivi medija: ŠTAMPA, RADIO, TELEVIZIJA, INTERNET. Nakon toga podijelimo učenike u četiri grupe i neka svaka grupa sjedne u krug. Karticu dajte jednom učeniku i čim je dobije mora nabrojati 5 medijskih sadržaja (nazivi emisija, imena novina, i sl.) koji je povezan s tim medijem. Čim nabroji svih 5 karticu mora dati drugom učeniku i tako u krug. Grupa u kojoj je kartica najviše kružila je pobjednik.

UVOD

DING, DONG, POŠTAR JE! IMAM PISMO ZA VAS!

Viđaš li često poštara u svojem mjestu?

Šta najčešće dobijate u poštanskome sandučiću?

POŠTA

Ljudi su oduvijek željeli primati i prenosići poruke i vijesti. Tragovi prvih pisama pronađeni su još u razdoblju prije nove ere. Poštari su oduvijek međusobno spajali mjesta i ljudi. Prenosili su lijepo i tužne vijesti, donosili darove ili novac. Ljudi su ih dočekivali kao drage prijatelje. Najčešće su prenosili pisma. O važnosti pisanja pisama kroz historiju govori i to da su i pisma dobila svoj svjetski dan.

Pismo je tekst ili poruka napisana na papiru koji se nalazi u koverti.

Svjetski dan pisanja pisama obilježava se 11. maja.

Adresa primatelja piše se na omotnici (koverti) na prednjoj strani. Mora biti jasno i čitko napisana.

Adresa pošaljioца piše se na zadnjoj strani.

Može se pisati bosanskim standardnim jezikom, ali i razgovornim jezikom. Pročitaj kratka pravila ponašanja vezana uz pisma. Objasni koja se od njih mogu primjeniti za elektronsku poštu.

MALI BONTON PISMA

1. Na svako primljeno pismo treba odgovoriti.
2. Nikad ne otvaraj tudu poštu i ne čitaj tuđa pisma.
3. Rukopis, izgled i sadržaj pisma ogledalo je osobe koja piše pismo. Ne zaboravi pozdraviti i potpisati se na kraju pisma.
4. Pri pisanju pazi na pravopis, pogotovo ako je pismo službeno.

ZADATAK

Dopuni rečenice i dovrši putovanje jednoga pisma.

Pismo piše osoba koju nazivamo _____

Osoba koja prima pismo i čije ime piše na prednjoj strani je _____

Za slanje pisma na omotnicu/koverti treba nalijepiti marku.

Poštari donosi pismo do primatelja.

Pismo poštari stavlja u sandučić.

RAZGOVOR

Ponekad ljudi pisma i poruke stavljaju u bocu koju bace u more ili rijeku. Takva boca dugo pluta, a na kraju možda dođe, a možda i ne dođe u ruke onoga kome je namijenjena. Zamisl da jednoga dana šećeš uz more i ugledaš staru bocu na kojoj se vidi da je već dugo vremena u vodi. Odjednom vidiš da se u boci nalazi pismo. Kad si počela/počeo čitati zastao ti je dah.....

U boci se nalazilo:

- a) prekrasno ljubavno pismo;
- b) poziv u pomoć;
- c) nečija želja (želja koju je neko ovako zaželio).

Odaber i jednu od ponuđenih tema i napiši šta je u pismu pisalo.

Šta je pismo?

Pismo je sastavljeno od znakova koji služe za pisanje – slova latinično pismo, glagoljično pismo...). Preporučeno je pismo pismo za koje u pošti dobijamo potvrdu da smo ga poslali. Pismo-govo igra je novčićem.

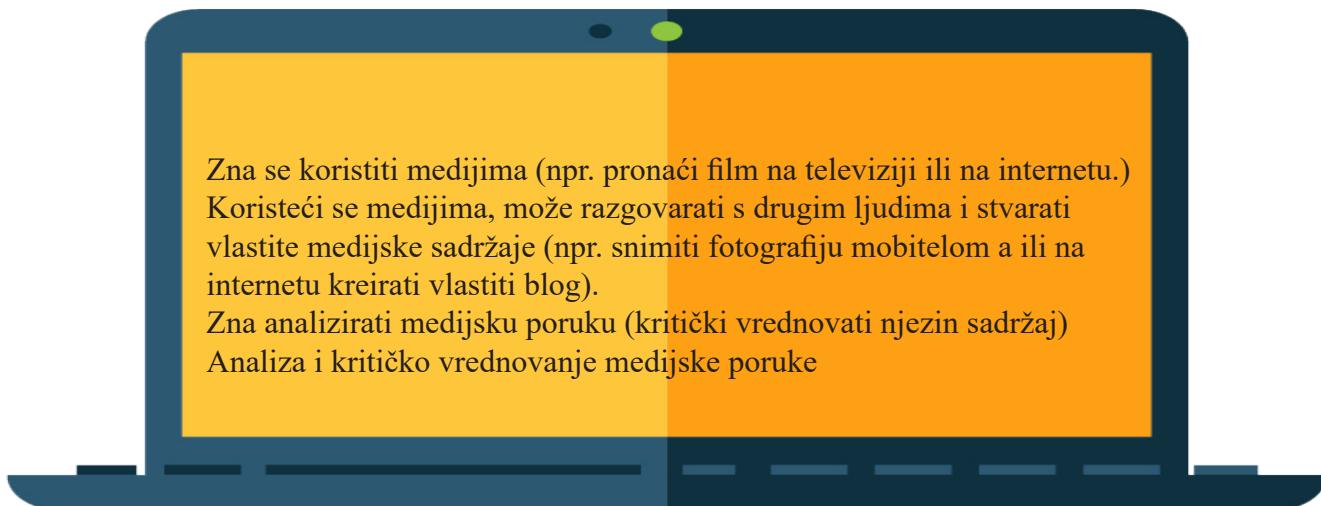
Šifrirano pismo ima ugovorene znakove koji se mogu čitati samo s pomoću ključa za šifre.

Tijekom historije pisma su nastajala na kamenu, drvetu, kosti, koži, pergamentu, papiru.. Zavisno o podlozi, pisalo se različitim sredstvima - klesalo se dlijetom, urezivalo šilom, pisalo perom, štapićem, ugljenom, olovkom.

MEDIJSKA PORUKA

Svakodnevno smo okruženi brojnim medijskim porukama, na televiziji, internetu, radiju u novinama ili na oglasima koje vidimo na svakome koraku. Svaka ta poruka nešto prenosi – pokušava nas informirati, zabaviti, obrazovati ili nametnuti želju za kupnjom određenoga proizvoda. Kako bismo znali protumačiti medijske poruke, važno je biti medijski pismen.

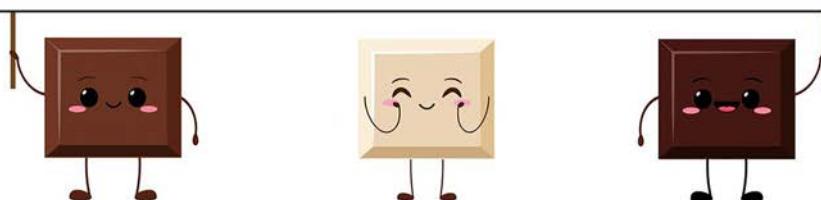
Medijske ćemo poruke najlakše analizirati odgovaranjem na nekoliko ključnih pitanja. Uzmimo kao primjer oglas za čokoladu:

Voljeli biste čokoladu koja je zdrava i koju možete jesti u neograničenim količinama?

Onda je Čokomiks vaš pravi odabir!

Najkvalitetnija čokolada na tržištu i jedina čokolada koja može zamijeniti sve vaše obroke u danu. Dok vam svi drugi lažu, mi vaš život činimo ljepšim i zdravijim.

Čokomiks - miksi za zdraviji život!

Pri analizi medijske poruke, u ovome slučaju oglasa za čokoladu, trebamo odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. Ko je kreirao poruku i s kojom svrhom?

(Budući da je riječ o oglasu, poruku je u ovome slučaju kreirao proizvođač čokolade Čokomiks. Svrha je poruke potaknuti ljudi na kupnju čokolade i tako njezinu proizvođaču donijeti zaradu.)

2. Kome bi poruke na bilo koji način mogla našteti?

(Svim drugim proizvođačima čokolade jer je u oglasu navedeno kako je riječ o jedinoj zdravoj čokoladi na tržištu te je istaknuto da svi drugi proizvođači čokolada ne govore istinu.)

3. Ko je ciljana publika, odnosno krajnji primatelj te poruke?

(Krajnji su primatelji poruke svi potencijalni kupci čokolade.)

4. Koje su informacije izostavljene iz poruke, a mogle bi biti važne?

5. Sadržina i poruka činjenice i nečije mišljenje?

U oglasu se ne navodi na temelju čega je riječ o zdravoj čokoladi. Sve su tvrdnje navedene u oglasu upitne jer čokolada sigurno ne može zamijeniti sve obroke u danu. Stoga bi se svaki medijski korisnik morao zapitati posumnjati u istinitost tvrdnjai navedenih u oglasu.

KREATIVNI KUTAK

1. S prijateljem/prijateljicom u klupi odaberi neki internetski portal i pronađi najčitaniju vijest tога dana. Samostalno analizirajte vijest koristeći se ključnim pitanjima za analizu medijskih sadržaja a potom odgovore usporedite s prijateljem/prijateljicom. Na koja ste pitanja drugačije odgovorili? Ako zajednički ne znate odgovoriti na neko pitanje, zamolite druge prijatelje iz razreda da vam pomognu.

2. Prisjeti se nekoga oglasa koji si vidio/vidjela na putu do škole. Analiziraj medij smisli pitanja koja pomažu pri analizi medijskih sadržaja

3. Crtani filmovi koje si gledao/gledala u djetinjstvu također su medijske poruke. Koja je njihova svrha? Objasni svoj odgovor.

INFORMACIJE/DEZINFORMACIJE

Din: Dino, jesи čula da će raspust početi od 1. juna?

Dina: Ma nemoj mi pričat! Od kud ti to? Što ne provjeriš prvo. To je dezinformacija. Ja sam kao članica učeničke zajednice dobila informaciju da će školska godina završiti kao i uvijek, 10. juna. Provjerit će tvoju informaciju, odnosno dezinformaciju. Ali, zato se moraš svima izvinuti jer si pronijeo netačnu informaciju.

Din i Dina su razgovarali o tačnosti informacije, odnosno dezinformacije. Da vidimo koja je razlika između informacije i dezinformacije.

“
INFORMACIJA je primljena i shvaćena poruka.
”

INFORMACIJA
cilj
tačnost
pouzdanost
blagovremenost
cijena
količina
jasnoća

“
DEZINFORMACIJA
je neprecizno, netačno i pogrešno prenošenje informacija.
”

DEZINFORMACIJA
cilj
netačnost
nepouzdanost
pogrešna
neprecizna
nedovoljna informacija
nejasnoća

Informacija daje jasan, kratak, potpun i tačan odgovor na pitanja: KO, ŠTA, GDJE, KADA i ZAŠTO?
Dezinformacija ne daje jasan, potpun i tačan odgovor na pitanja: KO, ŠTA, GDJE, KADA i ZAŠTO?

Informacije i dezinformacije kojima se prenose vijesti, obavještenja, reklame, oglasi koje svakodnevno čitamo koristeći tradicionalne i digitalne medije, moramo učiti kako da ih prepoznajemo i zaštitimo sebe od manipulacije. Zato je potrebno medijsko vaspitanje, odnosno pismenost. Za početak, da naučimo nekoliko pravila kako da budemo pažljivi kada primamo informacije i da ih razlikujemo od dezinformacija:

1. Ne čitajte samo naslov!
2. Provjerite ko je objavio vijest (domen i stranu)!
3. Provjerite datum i vrijeme objave!
4. Provjerite autora!
5. Provjerite i druge izvore!
6. Ne dijelite dok ne provjerite informaciju!
7. Ne pišite o svom stavu dok ne provjerite vjerodostojnost informacije!

ZADATAK

1. GRUPA: Prvo pogledati TV program. Izaberemo jedan dječiji film. Dok budete gledali film, izbrojte emitirane reklame za vrijeme filma. Na času ćemo analizirati broj reklama, temu reklama i izaberite jednu koja vam se posebno dopala i zašto. Takođe, primjetite i kako vaši ukućani, odrasli prate i komentiraju reklame.

2. GRUPA: Amina i Damir nemaju poznавања око кориштења Interneta. Тraže помоћ од вас. A, vi, како бисте показали да znate jer ga već koristite, pokušajte da im pomognete тако што ćete прво сами проверити да ли znate odgovore на ova pitanja:

INTERNET

Što je internet i kako ga можемо pronaći?

Čemu služi internet?

Ima li internet i negativnih obilježja?

Može li nam internet pomoći u učenju i kako?

Kako se najbolje zaštiti na internetu?

Koje su tvoje omiljene stranice na internetu?

3. GRUPA: Istražite u svom razredu koji su im omiljeni animirani filmovi. Pitanja se odnose na likove, radnju i glavnu poruku:

Naziv animiranog filma: _____

Opišite u 5 rečenica radnju animiranoga filma.

Navedite ko je glavni lik ili likovi.

Navedite pozitivna obilježja glavnog lika.

Navedite negativna obilježja glavnog lika.

Navedite što ste sve naučili iz animiranoga filma.

Koja je glavna pouka ovog animiranoga filma?

PRIJE NEGO ŠTO POVJERUJETE U NEKU INFORMACIJU NA KOJU STE NAIŠLI NA INTERNETU ILI NA DRUŠTVENIM MREŽAMA, A OSOBITO PRIJE NEGO ŠTO JE PODIJELITE – PROVJERITE JE LI TAČNA.

Primijenite pet koraka:

1. PORIJEKLO

Gledate li izvorni sadržaj (članak, fotografiju, video) ili reprodukciju?

2. IZVOR

Ko je autor sadržaja koji gledate?

3. DATUM

Kada je sadržaj nastao?

4. MJESTO

Gdje je sadržaj zaista snimljen?

5. MOTIVACIJA

Zašto je sadržaj napisan ili snimljen? Zašto je podijeljen?

INTERVJU

Dina: Poštovani Dino, da li biste bili ljubazni da se prestatvite našim gledaocima?

Din: Svakako! Ja sam Din, najbolji roker u regionu!

Dina: U redu Dino, ja će to kazati, a ti odgovaraj samo na moja pitanja!

Din: Izvini Dino što ti pokvarih posao novinarke.

Dina i Din upravo vode razgovor u obliku intervjeta. Dina mu postavlja pitanja kao novinarka kako bi ga predstavila kao poznatu muzičku zvijezdu. Da li i vi znate šta je intervju?

Intervju je prozni tekst u obliku dijaloga (pitanja i odgovori) između novinara i sugovornika.

Ovisno o tomu koga intervjujamo, pitanja će biti različita s ciljem da doznamo više o osobi koju intervjujamo (nešto zanimljivo i neobično). Za pripremu i izvođenje intervjeta ili novinarskog članka novinar mora:

- odrediti svrhu, namjenu intervjeta
- prikupiti podatke o osobi o kojoj piše
- pripremiti pitanja
- dogovoriti vrijeme i mjesto razgovora
- bilježiti odgovore ili snimati razgovor.

ZADATAK

- Učenici, podijeljeni u grupe, smišljaju 3 pitanja namijenjena za intervju, kako bi od psihologa ili pedagoga u školi dobili mišljenje o tome kako učenici mogu razviti zdrave životne navike. Grupe čitaju pitanja i u zajedničkoj diskusiji bira se 5-6 pitanja koja će se postaviti u pravom intervjuu. Tokom intervjeta jedan učenik postavlja pitanja, drugi zapisuje odgovore, a treći snima. Intervju se objavljuje na web stranici škole u pisanoj i/ili snimljenoj formi.

I GRUPA: Higijenske navike

II GRUPA: Zdrava ishrana

III GRUPA: Briga o zdravlju

Dragi učenici i učenice,

Ovo su bili sadržaji za V razred. Sigurno ste se i umorili. Ali, čeka vas divno i toplo ljeto.

Čekamo vas i mi, u VI razredu!

Do skorog druženja, želimo vam sve najbolje!

Autorica

